

LAUREA

AMMATTIKORKEAKOULU

Yhdessä enemmän

**AVAIMET VARHAISKASVATUKSEN JA
VANHUSTYÖN VÄLISEEN YHTEISTYÖHÖN**
- Säännöllisen ikäpolvitoiminnan edellytykset,
hyvät käytännöt ja menetelmät

Minna Multanen
Kirsi Reijonaho

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**AVAIMET VARHAISKASVATUKSEN JA
VANHUSTYÖN VÄLISEEN YHTEISTYÖHÖN**
- Säännöllisen ikäpolvitoiminnan edellytykset, hyvät käytännöt
ja menetelmät

Minna Multanen
Kirsi Reijonaho
Opinnäytetyö, sosionomi
Marraskuu, 2017

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esiin säännöllisen ikäpolvitoiminnan merkitys lasten ja vanhusten hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen edistäjänä sekä tarjota työkaluja säännöllisen ikäpolvitoiminnan kehittämiseen. Ikäpolvitoiminnalla tarkoitetaan kaikkea sellaista toimintaa, joka tuo yhteen eri-ikäisiä ihmisiä riippumatta siitä, kuuluvatko he samaan perheeseen vai eivät. Tutkimuksessa kartoitettiin kolmen päiväkodin ja kolmen vanhusten palvelutalon yhdys henkilöiden näkemyksiä ja kokemuksia säännöllisen ikäpolvitoiminnan merkityksestä, edellytyksistä, hyvistä käytännöistä, menetelmistä ja haasteista. Tutkimukseen osallistuneet tahot hyödyntävät tuloksia oman ikäpolvitoimintansa kehittämisessä. Tarkoituksena on jakaa säännöllisen ikäpolvitoiminnan hyviä käytäntöjä varhaiskasvatuksen ja vanhustyön ammattilaisille sekä muille ikäpolvitoiminnasta kiinnostuneille.

Teoriaperustassa käsiteltiin sosiokulttuurista innostamista, ikäpolvitoimintaa, toimintakulttuurisia tekijöitä, luovia menetelmiä, hyviä käytäntöjä sekä vanhustyölle ja varhaiskasvatukselle asetettuja säädöksiä ja suosituksia.

Tutkimus oli laadullinen ja aineisto kerättiin yksilöllisesti tehtyjen teemahaastattelujen avulla. Haastateltavana oli seitsemän päiväkodin ja vanhusten palvelutalon ikäpolvitoiminnasta vastaavaa henkilöä. Haastattelujen teemat koskivat ikäpolvitoiminnan merkityksellisyyttä, toimintakulttuurisia edellytyksiä, hyviä käytäntöjä, menetelmiä, haasteita ja mahdollisia ongelmia. Haastattelut nauhoitettiin, aineisto litteroitiin ja teemoitettiin värikoodauksen avulla. Tulokset käsiteltiin teemoittain.

Ikäpolvitoiminta nähtiin kaikissa tutkituissa yksiköissä merkittävänä osana muuta varhaiskasvatuksen ja vanhustyön tehtävää. Toiminnan nähtiin lisäävän lasten ja vanhusten hyvinvointia sekä tarjoavan työntekijöille ja työyhteisölle moninaisuutta. Säännöllisen toiminnan ylläpitämisessä tärkeässä roolissa oli päiväkodin ja palvelutalon läheinen sijainti. Sen lisäksi toiminnan ylläpitämisen kannalta tärkeäksi nähtiin henkilökunnan oikea asenne, hyvä ja toimiva yhteistyö, toimintaa tukevat arvot, toiminnan kannalta tarvittavat resurssit sekä arjen toiminnan yhteyteen luodut luovat ja toiminnalliset menetelmät, jotka osallistavat lapsia ja vanhuk-
sia ja joita toteutetaan spontaanisti ja säännöllisesti.

Asiasanat: Ikäpolvitoiminta, varhaiskasvatus, vanhustyö, sosiokulttuurinen innostaminen, hyvät käytännöt, toimintakulttuuri

Key factors in regular intergenerational practices between early childhood education and elderly care - Preconditions, good practices and methods in regular intergenerational activities
Year 2017

Pages 75

The purpose of this thesis was to emphasize the meaning of regular intergenerational activities in promoting the wellbeing of children and elderly people and their interaction, as well as to propose tools for improving regular intergenerational practices. Regular intergenerational practices refer to all such activities that bring people of different ages together, regardless of whether or not they belong to the same family. The research focused on the perceptions and experiences that contact persons of three day-care centres and three service housing units for the elderly have concerning the meaning of regular intergenerational practices, their preconditions, good practice, methods and challenges. The units that took part in the research will use the results for developing their own intergenerational practices. The aim of the thesis is to make information on good intergenerational practices available to early childhood education and elderly care professionals, as well as to anybody interested in intergenerational activities.

The theoretical background discussed sociocultural animation, intergenerational practices, operational culture, creative methods, good practices as well as legislation and recommendations concerning elderly care and early childhood education.

The research data of this qualitative study was collected through individual thematic interviews. Seven people responsible for the intergenerational activities of the day-care centres and service housing units were interviewed. The interviews included themes such as the meaning of intergenerational practices, preconditions regarding the operational culture, good practices, methods, challenges and possible problems. The interviews were recorded, and the data was transcribed and colour-coded according to theme. The results were then analysed by theme.

In all units that were examined in the study, intergenerational practices were seen as a relevant part of the other aims of early childhood education and elderly care. Intergenerational practices were considered to increase the wellbeing of children and the elderly and to offer variety to the employees and the whole work community. The close proximity of the day-care centre and the service housing unit played an important part in maintaining regular activities. Other important factors included the right attitude from the personnel, effective cooperation, values that support the practices, adequate resources and good practices that have been created together. Also creative and operational methods developed to be used in conjunction with daily routines, both spontaneously and regularly, to include children and the elderly were considered important.

Keywords: Intergenerational practices, sociocultural animation, early childhood education, elderly care, good practices, operational culture

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Tutkimuskohteiden valinta	8
3	Ikäpolvitoiminta	10
3.1	Ikäpolvitoiminnan taustaa	10
3.2	Ikäpolvitoiminnan merkitys, edellytykset ja haasteet	11
4	Sosio-kulttuurinen innostaminen	12
4.1	Sosio-kulttuurisen innostamisen tavoitteet ja toimintakentät.....	12
4.2	Luovat ja toiminnalliset menetelmät	14
5	Varhaiskasvatusta ja vanhustyötä ohjaavat säädökset ja ohjeet	15
6	Toimintakulttuuri ja hyvät käytännöt	19
6.1	Organisaatiokulttuuri vs. toimintakulttuuri	20
6.2	Ikäpolvitoiminnan toimintakulttuuriset tekijät ja toimintakäytännöt.....	21
7	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset	22
8	Tutkimuksen toteutus	23
8.1	Laadullinen tutkimus	23
8.2	Teemahaastattelu	24
8.3	Aineiston analysointi	26
8.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	29
9	Tutkimuksen tulokset	32
9.1	Säännöllisen sosio-kulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkitys	33
9.2	Toimintakulttuuriset tekijät ja hyvät käytännöt	37
9.2.1	Arvot.....	37
9.2.2	Asenteet	39
9.2.3	Johtajuus	39
9.2.4	Työntekijöiden osaaminen ja ominaisuudet.....	40
9.2.5	Toimintaa ohjaavat säädökset	41
9.2.6	Aineelliset resurssit	42
9.3	Hyvät käytännöt.....	43
9.4	Menetelmät	47
9.5	Ikäpolvitoiminnassa esiintyvät haasteet	51
10	Johtopäätökset	54
11	Pohdinta.....	65
	Lähteet	69
	Kuviot	73
	Taulukot	73
	Liitteet.....	74

1 Johdanto

Tutkimuksemme aiheena on lasten ja vanhusten välisen säännöllisen ikäpolvitoiminnan edellytykset, hyvät käytännöt ja menetelmät. Olemme opinnäytetyömme edetessä keskustelleet aiheestamme eri varhaiskasvatuksen ja vanhustyön ammattilaisten kanssa samoin kuin monien vanhusten, heidän läheistensä sekä pienten lasten vanhempien kanssa. Kaikki heistä ovat pitäneet aiheitamme erittäin tärkeänä. He ovat olleet kanssamme samaa mieltä siitä, että lasten ja vanhusten välinen yhteistoiminta on tärkeää ja sillä nähdään olevan monia myönteisiä vaikutuksia tämän päivän lasten ja vanhusten arkielämän haasteisiin. Moni vanhus kärsii tänä päivänä yksinäisyydestä. Pelkästään jo lasten näkemisen ja lasten äänten kuulemisen tiedetään antavan vanhusten arkeen iloa ja mielenvirkeyttä. Monet lapsiperheet asuvat tänä päivänä kaukana isovanhemmista, jolloin yhteydenpito on monilla lapsilla jäänyt oman mummon tai papan kanssa vähiin tai yhteydenpitoa ei ole lainkaan. Ikäpolvitoiminnan kautta lapsi voi saada itselle varamummon tai -papan tai vaan iäkkään kaverin. Hänellä on mahdollisuus saada arvokasta tietoa vanhoista perinteistä tai oppia vanhoja lauluja ja loruja.

Eri-ikäisten välistä yhteistoimintaa eli ikäpolvitoimintaa järjestetään tänä päivänä jo huomattavasti aiempaa enemmän. Toiminta on usein kuitenkin melko satunnaista. Me haluamme tämän työmme kautta tarjota työkaluja nimenomaan ikäpolvitoiminnan säännöllisyyden kehittämiseksi. Tuomme tässä työssämme esiin niitä toimintakulttuurisia edellytyksiä ja tutkimuksemme osallistuvien tahojen hyväksi havaitsemia käytäntöjä ja menetelmiä, jotka tukevat säännöllisen ikäpolvitoiminnan toteuttamista ja kehittämistä päiväkotien ja vanhusten palvelutalojen välillä.

Kiinnostuimme opinnäytetyömme aiheesta syksyllä 2016, jolloin teimme yhteisen projektityön lasten ja vanhusten yhteistoiminnasta. Kohteenamme olivat vanhusten päiväkotit ja palvelutalo, jotka olivat tehneet yhteistyötä jo vuosien ajan ja joiden välisestä toiminnasta oli muodostunut säännöllistä. Halusimme toteuttaa palvelutalon asukkaille ja päiväkodin lasten välille pitkäkestoisemman projektin, jossa voimme hyödyntää erilaisia luovia menetelmiä, kuten sadutusta ja kuvataidetta. Projektin tuloksena syntyi palvelutalon seinälle lasten ja vanhusten yhteistyössä kuvittama tarina. Projektimme oli onnistunut ja saimme siitä hyvää palautetta. Saimme itse kokea ja nähdä, miten paljon iloa ja virkistystä järjestämämme yhteistoiminta antoi vanhuksille, lapsille ja työntekijöille. Tästä innostuneena päätimme ryhtyä tekemään yhteistä opinnäytetyötä säännölliseen yhteistoimintaan perustuvasta ikäpolvitoiminnasta. Aihevalintamme jälkeen perehdyimme laajasti ikäpolvitoimintaa käsittelevään kirjallisuuteen ja tutkimukseen sekä lähdimme selvittämään, miten yleistä säännöllinen ikäpolvitoiminta on Suomessa.

Ikäpolvitoiminnasta on tehty aiemmin useita tutkimuksia ja opinnäytetöitä, mutta säännölliseen toimintaan perustuvaa tutkimustietoa on ollut vain vähän saatavilla. Saarenheimo (2013, 38) on todennut Hayesiin (2003) viitaten, että tutkimusten mukaan lasten ja vanhusten välisen vuorovaikutuksen, läheisyyden ja empatian olisi mahdollista lisääntyä vasta vähintään kolmen tapaamiskerran jälkeen. Me itse uskomme siihen, että mitä säännöllisempää ikäpolvitoiminta on, sitä parempia tuloksia toiminnalla voidaan saada aikaan. Siksi olemme valinneet näkökulmaksemme säännöllisen ikäpolvitoiminnan.

Yksi oman työmme kannalta merkittävimpiä tutkimuslähteitä on ollut Ukkonen-Mikkolan vuonna 2011 tekemä väitöskirja, joka käsittelee sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa. Siinä tutkimuksen kohteena oli palvelukeskus, jossa lasten päiväkotia ja vanhusten palvelutalo olivat toimineet jo usean vuoden ajan samassa rakennuksessa. Lasten ja vanhusten yhteistoiminnasta oli siellä tullut vakiintunut käytäntö. Tutkimuksen tuloksissa Ukkonen-Mikkola toi esiin yhteistoiminnan järjestämisen keskeisiä edellytyksiä sekä eri osapuolten näkemyksiä yhteistoiminnan merkityksellisyydestä. Tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että lasten ja vanhusten vuorovaikutuksen mahdollistava toiminta tuottaa kaikille osallistujille myönteisiä merkityksiä. (Ukkonen-Mikkola 2011, 168-169.)

Yhtenä keskeisenä teoreettisena taustana tässä työssämme on sosiokulttuurinen innostaminen. Siinä tavoitteena on saada yhteisön eri jäsenet toimimaan vuorovaikutuksessa keskenään ja innostaa heitä luomaan yhdessä jotain uutta. Toiminnassa käytetään usein hyväksi erilaisia luovia menetelmiä, kuten musiikkia, kuvataidetta tai tarinointia. Ikäpolvitoiminnassa melko yleinen piirre on se, että lapset ovat toiminnassa aktiivinen osapuoli ja vanhukset seuraavat passiivisina toimintaa. Mielestämme on tärkeää, että lasten ja vanhusten yhteistoiminta olisi mahdollisimman vuorovaikutteista ja myös vanhuksille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua, kokea ja tehdä asioita voimavarojensa mukaan. Näin toiminnalla pystytään saamaan parempia vaikutuksia lasten ja vanhusten hyvinvointiin.

Sosiokulttuuriseen innostamiseen perustuva toiminta, samoin kuin luovien menetelmien käyttäminen, ovat saaneet tänä päivänä yhä enemmän jalansijaa Suomessa. On havaittu, että taiteella ja kulttuurilla on myönteisiä vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin, minkä myötä erilaisten taidelähtöisten ja luovien menetelmien käyttö on yleistynyt sosiaali- ja terveysalalla (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2017). Vaikutukset on tiedostettu yhteiskunnallisella tasolla, mistä osoituksena on esimerkiksi vuosina 2010-2014 Matti Vanhasen toisella hallituskaudella toteutettu Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma (Taiku). (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 7.) ”Ohjelman tavoitteena oli, että jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus itse tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan ja että kulttuurin vaikutukset ihmisen hyvinvointiin on tunnustettu poliittisella, hallinnollisella ja rakenteiden tasoilla” (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015, 7). Ohjelman tuloksia arvioitaessa kulttuurilla ja taiteella nähtiin olevan keskeinen rooli osallisuuden, yhteisöllisyyden

sekä ihmisen arjen toimintojen ja ympäristön edistäjänä. Lisäksi se nähtiin yhdeksi keskeiseksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Ohjelman aikana tietoisuus taiteen ja kulttuurin vaikutuksista lisääntyi. Edistystä tapahtui etenkin vanhustyön puolella. Yleinen asenneilmapiiri muuttui positiivisemmaksi ja erilaista toiminnallista yhteistyötä syntyi eri puolilla Suomea. Toimintaohjelma on saanut kansainvälistä kiinnostusta. Raportissa on mukana ehdotus jatkotoimenpiteistä seuraavalle hallituskaudelle. (Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2015.)

Vanhusten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen on kiinnitetty huomiota vanhustyöhön liittyvissä ohjeistuksissa, kuten sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2013 antamassa laatusuosituksessa. Suosituksen mukaan ikäihmisille tulisi tarjota erilaisia mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa oman yhteisönsä toimintaan. (Laatusuositus 2013, 13-15.)

Uudessa varhaiskasvatuslaissa (Varhaiskasvatuslaki 580/2015, 2 a §) ja valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 22) on korostettu varhaiskasvatuksen tehtävää edistää lasten osallisuutta, vaikuttamista, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, toisten ihmisten kunnioittamista sekä yhteiskunnan jäsenyyden ja kulttuuriperinteiden ymmärtämistä.

Ikäpolvitoiminnan merkityksestä on alettu puhua väestön ikääntymiskeskustelun rinnalla viime vuosina yhä enemmän. Toiminnalle on tänä päivänä selvä sosiaalinen kysyntä. Ikäpolvitoiminnan kehittämiseksi on alettu toteuttaa erilaisia kehittämishankkeita ja kampanjoita niin Suomessa, EU:ssa kuin muualla maailmassa.

2 Tutkimuskohteiden valinta

Koska tarkoituksemme oli perehtyä yhteistoiminnan säännöllisyyteen, valitsimme tutkimuskohteiksemme paikkoja, joissa päiväkotien ja vanhusten palvelutalojen välisestä yhteistoiminnasta oli tullut säännöllistä. Tällaisia paikkoja Suomessa ei ole tällä hetkellä vielä montaa, vaan yhteistoiminta on useimmissa paikoissa pääosin satunnaista. Sen saimme itse todeta. Kartoittamissamme paikoissa päiväkotien ja palvelutalojen välinen yhteistyö ajoittui yleensä juhlapyhien aikoihin, jolloin päiväkotien lapset käyvät vierailulla palvelutalossa tai esiintymässä vanhuksille. Eräässä vanhusten palvelutalossa oli hyvin virikästä ikäpolvitoimintaa erikäisten lasten ja nuorten kanssa. Paikassa kävi lapsia eri kouluista ja päiväkodeista sekä lasten seurakuntakerhoista. Koska toiminta oli satunnaista ja osallistujat vaihtelivat, paikka ei soveltunut tutkimuksemme kohteeksi.

Suomessa toimii valtakunnallisia Terhokerhoja, jotka ovat avoimia ja maksuttomia kokoontumispaikkoja ja jonne ovat tervetulleita niin lapset, eläkeläiset kuin muut aikuiset viettämään vapaa-aikaa. Koska Terhokerhot ovat avoimia vain tiettyinä aikoina ja osallistujat vaihtuvat, emme nähneet niiden sopivan tutkimuksemme tarkoitukseen. (Terho-kerho 2017.)

Halusimme löytää tutkimuksemme kohteiksi lasten ja vanhusten yhteisöjä, joiden jäsenet pysyvät samoina pidempään ja joilla on mahdollisuus tavata toisiaan osana muuta arjen toimintaa lähes päivittäin. Heillä on mahdollisuus luoda tiivis vuorovaikutuksellinen tai jopa ystävyyteen johtava suhde. Etsintämme tuloksena löysimme kolmelta eri paikkakunnalta tutkimuksemme sopivan ikäpolvitoiminnan kohteen, joissa jokaisessa toisena kumppanina toimi päiväkoti ja toisena vanhusten palvelutalo. Yhteistoimintaa oli näiden välillä ollut jo useamman vuoden ajan. Kävimme tutustumassa neljään näistä paikoista jo etukäteen ja kerroimme samalla tutkimusideastamme. Tutkimuskohteet kiinnostuivat heti ideastamme ja ilmoittivat tulevansa tutkimuksemme mielellään mukaan. Kartoitimme samalla heidän odotuksiaan ja toiveitaan tutkimuksellemme. Heidän yhtenä keskeisenä toivomuksena oli saada opinnäytetyötöemme avulla tietoa muiden vastaavanlaista toimintaa järjestävien tahojen toiminnasta, hyvistä käytännöistä ja menetelmistä. Lähdimme heidän esittämiensä toiveiden pohjalta tekemään tarkempaa tutkimussuunnitelmaa.

Tiesimme jo ennen tutkimuksen toteuttamista läheisen sijainnin helpottavan yhteistoiminnan järjestämistä. Halusimme selvittää, mitä muita edellytyksiä tarvitaan ikäpolvitoiminnassa onnistumisessa.

Tutkimuskohteiksemme valitsimme vakiintuneiksi yhteiskunnan kasvatus- ja hoivainstituutioksi luonnehtimamme päiväkodit ja vanhusten palvelutalot. Käytämme päiväkodin lapsista puhuessamme sanaa ”lapset” ja palvelutalon asukkaista käytämme sanaa ”vanhukset”. Vaikka nykypäivänä monesti sanotaan, että ikääntyneistä ihmisistä tulisi käyttää vanhuksen sijaan esimerkiksi sanaa ”ikäihminen”, ”ikääntynyt” tai ”seniori”, olemme silti päätyneet käyttämään sanaa ”vanhus”, jota käytetään yleisesti puhuttaessa ikäihmisistä ja joka tuntui tässä tutkimuksessamme luontevalta sanalta.

Käytämme tutkimuksemme kohteena olevista vanhusten hoivayksiköistä yhteisnimitystä ”palvelutalo”, jolla tarkoitamme tehostetun palveluasumisen alle luokiteltavia hoivayksiköitä. Tehostetulla palveluasumisella tarkoitetaan palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja asukkaille, jotka tarvitsevat hoitoa ja huolenpitoa ympärivuorokautisesti. Palveluihin kuuluu asiakkaan tarpeen mukainen hoito ja huolenpito, ravitsemus, vaatehuolto, peseytyminen, siivous sekä asukkaiden sosiaalista kanssakäymistä ja osallistumista edistävät palvelut. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 21 §.)

Tutkimuksen kohteena olevista päiväkodeista ja palvelutaloista käytämme tässä työssämme yhteisnimitystä ”yksiköt” tai ”tutkimustahot.”

3 Ikäpolvitoiminta

Käymme aluksi läpi ikäpolvitoiminnan taustalla vaikuttavia tekijöitä. Seuraavaksi käsittelemme ikäpolvitoiminnan merkityksiä, edellytyksiä ja haasteita, jotta lukija saa parhaan mahdollisen kuvan, mistä tutkimassamme ilmiössä on kyse.

3.1 Ikäpolvitoiminnan taustaa

Kaupungistuminen, kiireinen työelämä, suurten ikäluokkien eliniän piteneminen ja syntyvyyden laskeminen ovat kaikki tekijöitä, jotka ovat etäännyttäneet eri ikäpolvia toisistaan ja synnyttäneet heidän välilleen yhä syvempää kuilua. Vielä 1950-luvulla maaseudulla elävien ihmisten elämä oli arkipäiväistä kohtaamista eri sukupolvien välillä. Suvun lapset, vanhemmat ja isovanhemmat asuivat maaseudulla samassa pihapiirissä. Lasten isovanhemmat hoitivat ja kasvattivat lapsia yhdessä vanhempien kanssa. Lapset oppivat isovanhemmiltaan suvun vanhoja perinteitä ja tekemään arjen askareita yhdessä. Ajan kuluessa vanhemmat muuttivat kaupunkeihin töiden vuoksi ja isovanhemmat jäivät vanhoille asuinsijoilleen kauaksi lapsistaan ja lapsenlapsistaan. Monet lapsiperheet saattavat asua kaukana isovanhemmistaan, mistä syystä vanhusten kanssa kohtaamiset jäävät monelta lapselta vähäisiksi. (Marin 2008, 65.)

Etenkin ikäihmisille eri ikäpolvien välille syntynyt kuilu voi olla kohtalokasta, sillä pysyvien ihmissuhteiden luominen muuttuu iän myötä hankalammaksi. Kun sosiaaliset suhteet vähenevät, seuraa siitä usein yksinäisyyden lisääntymistä ja ihmisen hyvinvoinnin heikentymistä. (Ylikarjula 2011, 103.)

Ikäpolvien välisen kuilun kasvamisen myötä on alettu puhua ikäerottelusta eli ikäsegregaatiosta. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tietyn ikäisten ihmisten ohjaamista muista erilleen oman ikäryhmänsä instituutioihin, kuten päiväkoteihin, kouluihin ja vanhusten palvelutaloihin. Tällaista piirrettä on havaittu muun muassa kaupunkisuunnittelussa, jossa eri-ikäisille ihmisille suunnitellaan oman ikäistensä harrastapaikkoja, jolloin kohtaamiset eri-ikäisten ihmisten kanssa muodostuvat mahdottomiksi. (Saarenheimo 2013, 70.)

Pidentynyt elinikä ja ikäihmisten määrän kasvu ovat luoneet uusia mahdollisuuksia eri-ikäisten kanssakäymiselle. Hyväkuntoisina eläkkeelle jäävät ihmiset ovat koko nyky-yhteiskunnalle valtava voimavara, jonka merkitys on vasta viime aikoina ymmärretty. Suurten ikäluokkien vanheneminen ja sukupolvien välille syntyneen kuilun kaventaminen ovat olleet tärkeitä kimmokkeita eri sukupolvien väliselle ikäpolvitoiminnalle.

Ikäpolvitoiminta on Suomessa uusi käsite. Aiemmin on puhuttu sukupolvien välisestä yhteistoinnasta, joista on käytetty käsitettä sukupolvitoiminta tai sukupolvityö. Käsite sukupolvi on kuitenkin siitä syystä ongelmallinen, että sitä voidaan käyttää biologisessa tai sosiaalisessa

merkityksessä. Biologisessa merkityksessä sukupolvella tarkoitetaan yksilön asemaa suvun historiallisessa ketjussa. Sen sijaan sosiaalisessa merkityksessä sillä tarkoitetaan samalla aikajaksolla syntynyttä ihmisjoukkoa, josta voidaan käyttää käsitteitä ikäpolvi tai ikäryhmä. (Saarenheimo 2013, 14.)

Ikäpolvitoiminnan käsite on syntynyt Vanhustyön keskusliiton ja Ikäinstituutin järjestämän Elämän kulku ja ikäpolvet -tutkimus- ja kehittämishankkeen yhteydessä vuosina 2011-2013. Siinä käsite on määritelty seuraavasti: ”Ikäpolvitoiminnalla tarkoitetaan kaikkea sellaista toimintaa, joka tuo yhteen eri-ikäisiä ihmisiä riippumatta siitä, kuuluvatko he samaan perheeseen vai eivät. Ikäpolvitoiminta on siten osa laajempaa yhteisöllisyyttä sekä kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman jakamista.” (Elämänkulku ja ikäpolvet 2014.) Käytämme tässä työssämme ikäpolvitoiminnan käsitettä tarkoittamaan päiväkotien ja vanhusten palvelutalojen välistä yhteistyötä. Ikäpolvitoimintaa voivat toteuttaa monet muutkin eri tahot, kuten esimerkiksi kerhot, koulut, kylä-, kaupunginosa- ja asukas yhdistykset, järjestöt ja yritykset. (Elämänkulku ja Ikäpolvet - hankkeen valtakunnallinen haastekampanja 2012.) Käytämme sukupolvi-käsitettä viitatessamme aiempaan sukupolviteoretisointiin ja - tutkimukseen.

Elämän kulku- ja ikäpolvihankkeen kautta syntyi käsite ikäpolvitaju, jolla tarkoitetaan eri ikäisten ihmisten avointa kohtaamista ja kykyä ymmärtää erilaisia ihmisiä. Ikäpolvipolvitajun nähdään kehittyvän vuorovaikutuksen kautta, jolloin ihmisen kohdatessa toisen eri-ikäisen, hän usein automaattisesti vertaa omia kokemuksia ja näkemyksiä toisen vastaaviin. Vähitellen henkilö oppii kyseenalaistamaan omia näkemyksiään ja alkaa muokkaamaan niitä uudelleen. Näin tehdessään ihminen oppii hyväksymään toisen erilaisuuden ja pitämään toista eri-ikäistä ihmistä tasavertaisena. Tämä luo hyvän pohjan avoimelle vuorovaikutukselle ja poistaa ennakkoluuloisia ikäkäsityksiä. Tällaisen ajattelutavan hyväksyminen on edellytys kaikelle ikäpolvitoiminnalle. (Saarenheimo 2013, 16-17.)

3.2 Ikäpolvitoiminnan merkitys, edellytykset ja haasteet

Ikäpolvitoiminnan merkityksellisyttä koko EU:n tasolla osoittaa sen kunniaksi vuonna 2012 järjestetty aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuosi. Teemavuoden tavoitteena oli nostaa ikäpolvien välinen kanssakäyminen ja sen myönteiset vaikutukset laajaan yhteiskunnalliseen keskusteluun, tehdä ikäpolvia yhdistävä toiminta näkyväksi ja lisätä sitä, järjestää tapahtumia sekä levittää käyttöön erilaisia toimintamuotoja. (Neljän polven treffit 2012, 13.)

Suomessa Vanhustyön keskusliitto ja Ikäinstituutti järjestivät EU:n teemavuoden kunniaksi vuosina 2011-2013 Elämän kulku- ja ikäpolvet -hankkeen, jonka tarkoituksena oli lisätä

Suomessa ikäpolvien välistä yhteistoimintaa ja vuorovaikutusta, edistää ihmisten hyvinvointia ja osallisuutta ja vähentää yksinäisyyttä ja syrjäytymistä. Lisäksi hankkeeseen liittyi vuonna 2012 järjestetty Neljän polven treffit -kampanja, jossa erilaisia toimijoita haastettiin kehittämään konkreettisia tapoja edistää ikäpolvien välistä vuorovaikutusta ja toimintaa. (Neljän polven treffit 2012, 4). Kampanjan lopputuloksena syntyi Neljän polven treffit -opas, johon on koottu kokemuksia ja näkemyksiä eri puolella Suomea järjestetystä ikäpolvitoiminnasta. Oppaassa on kerrottu esimerkiksi erilaisista luovista menetelmistä, joita on hyödynnetty eri ikäpolvien välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteistoiminnassa. Menetelminä on käytetty muun muassa musiikkia, liikuntaa ja perinteiden siirtämistä. (Saarenheimo 2013, 9-11.) Lisäksi oppaassa on kuvattu ikäpolvitoiminnan edellytyksiä ja haasteita, joista olemme koonneet tähän muutamia:

- Kaikki osallistuvat toimintaan aktiivisesti.
- Yhteisen toiminnan tulisi olla eri ikäryhmille mielekästä ja hyödyllistä.
- Toiminnan tulisi olla riittävän pitkäkestoista ja säännöllistä.
- Osallistujille luotaisiin mahdollisuus luoda keskinäisiä ystävyyssuhteita.
- Toiminnalla tulisi olla johdon tuki.
- Henkilökunnan osaamisesta ja koulutuksesta tulisi huolehtia.
- Osallistujille tulisi olla määritelty yhteinen tavoite.
- Osallistujien kesken tulisi vallita yhdenvertaisuus ja keskinäinen arvostus.
- Yhteistoiminnalla tulisi olla riittävät ajalliset ja taloudelliset resurssit.
- Toiminnan arviointia tulisi toteuttaa eri muodoin.

(Saarenheimo 2013, 38.)

4 Sosiokulttuurinen innostaminen

Opinnäytetyömme yhtenä keskeisenä teoreettisena viitekehyksenä on sosiokulttuurinen innostaminen. Kerromme aluksi sosiokulttuurisen toiminnan teoreettisesta taustasta ja tavoitteista. Sen jälkeen tuomme esiin niitä toimintakenttiä, joilla sosiokulttuurista toimintaa tänä päivänä käytetään. Lopuksi käsittelemme sosiokulttuurisessa toiminnassa yleisesti käytettyjä luovia ja toiminnallisia menetelmiä.

4.1 Sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteet ja toimintakentät

Ikäpolvitoiminnassa on näkemyksemme mukaan pitkälti kyse sosiaalipedagogiikkaan perustuvasta ryhmän tai yhteisön sosiokulttuurisesta innostamisesta. Sosiokulttuurisen innostamisen aate on syntynyt Ranskassa toisen maailmansodan jälkeen. Sotien jälkeen Ranskan demokraattiset arvot olivat hävinneet ja maa tarvitsi muutosta. Työväestöä alettiin aktivoida ja innostaa vapaaehtoisen toiminnan kautta. (Kurki 2000, 11.) Sosiokulttuurisesta innostamisen

aatteesta kehittyi myöhemmin itsenäinen tieteen ala, jonka juuret ovat sosiaalipedagogiikassa (Kurki 2000, 44). Sosiaalipedagogiikan tarkoitus on integroida yksilöitä ja ryhmiä yhteiskuntaan sekä auttaa heitä löytämään paikkansa yhteiskunnassa (Hämäläinen & Kurki 1997, 18-19).

Sosiokulttuurinen innostaminen on suunniteltua ja tavoitteellista toimintaa, jonka keskiössä ovat toimintaan osallistuvien ihmisten omat tarpeet, eivät yhteiskunnalliset tarkoitusperät (Kinnunen ym. 2003, 17). Sen keskeisiä välineitä ovat sosiaalinen luovuus, tiedostaminen ja osallistuminen. Toiminnan yhtenä keskeisenä tavoitteena on kehittää yksilöiden välistä suhdetta ja lisätä heidän välistä vuorovaikutusta. Tarkoituksena on innostaa ihmisiä osallistumaan, luoda ihmisten välisen vuorovaikutuksen mahdollistavia tilanteita sekä edistää ihmisen sosiaalista ja kulttuurista kehitystä. Sosiokulttuurisessa innostamisessa yhdistyvät sosiaalinen, kulttuurinen ja kasvatuksellinen eli pedagoginen toiminta. Sosiaalinen toiminta perustuu yhteiseen toimintaan, yhteisöllisyyteen, vuorovaikutukseen ja osallistumiseen. Kulttuurisella toiminnalla tarkoitetaan luovuuden, ilmaisun, uusien näkökulmien ja omien ajatusten esiin tuomista. Kasvatuksellisessa eli pedagogisessa toiminnassa pyritään ihmisen motivaation nostamiseen, persoonan kehittymiseen, ja itsestään vastuun ottamiseen. Osallistava pedagogiikka perustuu ihmisten vuorovaikutukseen toistensa kanssa. (Kurki 2007, 71.)

Sosiokulttuurisessa innostamisessa ihminen nähdään luovana, itseään toteuttavana ja oman kulttuurisen identiteetin omaavana subjektina. Hyvinvoinnin merkitys on näkökulmassa keskeinen. Sosiokulttuurisen toiminnan tavoitteena on motivoida ja vahvistaa ihmistä tuomaan omat yksilölliset voimavaransa esiin sekä saada hänet osallistumaan ympärillään olevan yhteisön sosiaaliseen ja kulttuuriseen toimintaan. Tavoitteena on saada hänet uskomaan, että hän on itse oman arkielämänsä toimija ja hän voi itse vaikuttaa omaan hyvinvointiinsa. Rohkaistuaan ihminen alkaa vähitellen uskoa omaan itseensä ja alkaa toimimaan itsenäisesti omien tavoitteidensa mukaisesti ja kulttuurisen identiteettinsä mukaan. (Kinnunen ym. 2003, 17-18.)

Vaikka sosiokulttuurisen innostamisen käsite on Suomessa vielä suhteellisen uusi, se on alkanut saamaan meillä jalansijaa. Sosiaalista innostamista käytetään tänä päivänä Suomessa yhä enemmän varhaiskasvatuksessa, nuorisotyössä sekä aikuis- ja vanhustyössä. (Hyypä, & Liikainen 2005, 124-125.)

Sosiokulttuurista innostamista on lähdetty viemään voimakkaammin erityisesti vanhustyön kentälle, jossa tavoitteena on tukea hyvää vanhuutta ja tavallista arkea ylläpitämällä vanhus-ten aktiivisuutta sekä osallistamalla heitä muun yhteisön toimintaan (Kurki 2007, 69).

”Sosiokulttuurisen innostamisen” käsitettä ei näkemyksemme mukaan käytetä ainakaan vielä varhaiskasvatuksen puolella, vaikka varhaiskasvatuksen sosiaalipedagogisen viitekehyksen mukaan varhaiskasvatuksella nähdään olevan niin pedagoginen kuin sosiaalinen tehtävä. Lapsi

nähdään siinä yksilönä, joka on hyvin riippuvainen perheestään, lähiyhteisöstään ja kasvuym-
päristöstään. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävänä on tunnistaa lapsen tarpeet, kan-
nustaa häntä onnistumisten kokemuksiin sekä edistää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustai-
toja toisten lasten ja aikuisten kanssa. (Varhaiskasvatuspalveluiden linjaukset 2009, 4.) Sosi-
aalipedagogisessa varhaiskasvatuksessa keskitytään jokaisen lapsen mahdollisuuksiin ja hänen
omien erityisten toimintatapojensa löytämiseen ja arvostamiseen. Tämä tulee näkyviin esi-
merkiksi uusissa varhaiskasvatuksen perusteissa, joissa on korostettu lasten osallistumiseen,
vaikuttamiseen, kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun liittyviä osaamisen
kehittämisalueita. Lisäksi toiminnassa korostetaan yhä enemmän päiväkodin ulkopuolisen ym-
päristön ja yhteistoiminnan merkitystä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.)

Innostamiseen sopivia menetelmiä ovat sellaiset, joista ihmiset ovat itse kiinnostuneita ja
jotka liittyvät hänen omiin tarpeisiinsa sekä tukevat yhteisöllisyyttä. Esimerkiksi vanhustyössä
tällaisia menetelmiä voivat Leena Kurjen (2007, 74) mukaan olla esimerkiksi erilaiset kulttuu-
riset ja sosiaaliset aktiviteetit, vapaa-ajan virkistykset sekä kasvatukselliset menetelmät.
Kulttuurisista aktiviteeteista hän mainitsee esimerkiksi erilaiset taidetapahtumat ja konsertit
sekä taiteellisen ilmaisun keinoista kädentaidot, kirjallisuuden, tanssin, musiikin ja teatterin.
Sosiaaliset aktiviteetit toteutetaan erilaisissa ryhmissä ja yhteisöissä. Virkistyksellisiä vapaa-
ajan menetelmiä ovat esimerkiksi erilaiset pelit sekä luontoon ja liikuntaan kuuluvat aktivi-
teetit. Kasvatuksellisia menetelmiä voivat olla esimerkiksi erilaiset keskusteluryhmät sekä se-
minaarit ja kurssit. (Kurki 2007, 74.)

Kurjen (2007, 107) mukaan sosiokulttuurinen innostaminen ei ole aina helppoa. Se vaatii mo-
nesti työyhteisöissä asennemuutosta, ammatillisten käytänteiden muutosta sekä aikaa. Se
vaatii työyhteisöiltä innostajajhenkisyyttä ja innostamiseen liittyvää osaamista. Tänä päivänä
sosiokulttuuriseen innostamiseen kouluttautuneita henkilöitä ns. ”innostajia” on alettu Suo-
messä rekrytoida yhä enemmän esimerkiksi vanhustyöhön hoivatyön osajien rinnalle. Kurki
(2007, 109-110) on viitannut Juan Saezin (1998) tekemään tutkimukseen, jonka mukaan innos-
tajan tulee olla dynaaminen ja työhönsä motivoitunut. Hän suhtautuu muihin ihmisiin kun-
nioittavasti ja ennakkoluulottomasti. Hänellä on hyvät kommunikointi- ja yhteistyötaidot.
Hän kykenee motivoimaan ihmisiä ja saamaan aikaan yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.

Tässä työssämme sosiokulttuurisella toiminnalla tarkoitamme lasten ja vanhusten välillä to-
teutettavaa ikäpolvitoimintaa.

4.2 Luovat ja toiminnalliset menetelmät

Erilaisia sosiokulttuurisen innostamisen menetelmiä on monia. Niistä voidaan käyttää erilaisia
termejä, kuten esimerkiksi ilmaisulliset, luovat, kulttuuriset, kasvatukselliset, virikkeelliset,

taidelähtöiset ja toiminnalliset menetelmät. (Ruusunen 2005, 54-55.) Me käytämme tässä työssä niistä käsitettä ”luovat ja muut toiminnalliset menetelmät”. Luovilla menetelmillä tarkoitamme taidelähtöisiä menetelmiä kuten erilaisia kädentaitoja, kuvataidetta, musiikkia, draamaa ja sanataidetta. Muilla toiminnallisilla menetelmillä tarkoitamme esimerkiksi erilaisia tapahtumia, juhlia, valokuvausta, videointia, muistelua, pelejä ja leikkejä.

Luovien ja toiminnallisten menetelmien käyttö on kasvanut varsinkin sosiaali- ja terveysalalla. Menetelmiä on käytetty lastensuojelussa, nuorten kanssa, vanhustyössä ja eri ryhmien yhteisessä toiminnassa, kuten esimerkiksi ikäpolvitoiminnassa. Menetelmien käytöstä on tehty useita tutkimuksia, kokeiluja ja hankkeita.

Luovien menetelmien käyttäminen antaa mahdollisuuden ymmärtää asiakasta ja hänen elämänsä syvällisemmin toisin kuin tiedollisen lähestymistavan kautta. Niiden avulla voi ihmisiä ohjata kohtaamaan toisensa ja toimimaan vuorovaikutuksessa keskenään sekä käyttämään luovuuttaan ja ilmaisemaan itseään. Menetelmiä valittaessa kiinnitetään huomiota yhteistoiminnallisuuteen ja yhteiseen tekemisen prosessiin, jotka vahvistavat yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Tärkeintä ei ole tuotos, vaan itse prosessi. (Nietosvuori 2008, 136.)

Ryhmässä toteutettavat luovat menetelmät tuovat osallistujille yhdessä tekemisen riemua, iloa ja piristystä arkeen. Yhdessä tekeminen luo yhteistä identiteettiä ja me-henkeä, joka parantaa edelleen sosiaalista verkostoa ja terveyttä. (Nietosvuori 2008, 135-136.)

Ihmiselle itselleen luovat menetelmät antavat mahdollisuuden päästä kuvaamaan esimerkiksi taiteen kautta omia kokemuksiaan, tutustumaan omiin ja toisen tunteisiin, rakentamaan persoonallista identiteettiään ja tarkastelemaan elämään kuuluvia erilaisia vaihtoehtoja. Tällöin koko prosessi antaa mahdollisuuksia voimaantumiseen, itsetunnon vahvistumiseen, oman arvostuksen lisäämiseen ja vuorovaikutuksen rakentamiseen toisten kanssa. Kun ihminen pystyy tuomaan luovuuttaan esiin, saattaa hän löytää itsestään sellaisia uusia kykyjä, jotka rohkaisevat häntä toimimaan oman elämänsä parantamiseksi ja oman itsensä kehittämiseksi. (Nietosvuori 2008, 138-139.)

5 Varhaiskasvatusta ja vanhustyötä ohjaavat säädökset ja ohjeet

Varhaiskasvatusta ja vanhustyötä ohjaavat Suomessa monet erilaiset säädökset, suositukset ja ohjeet. Oletuksemme on, että tutkimuskohteissamme on perehdytty niihin ja ne on otettu huomioon ikäpolvitoiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Käymme seuraavaksi läpi ikäpolvitoiminnan kannalta mielestämme oleellisia varhaiskasvatusta ja vanhustyötä koskevia säädöksiä ja ohjeita.

Varhaiskasvatuksen lainsäädäntöä on uudistettu viime vuosina voimakkaasti ja uudistustyö jatkuu edelleen. Uusi varhaiskasvatustalaki astui voimaan 1.8.2015. Lakiuudistuksen myötä varhaiskasvatuksen valtakunnalliset perusteet uusittiin lokakuussa 2016. Siinä muun muassa veloitettiin kaikkia varhaiskasvatusta järjestäviä tahoja ottamaan 1.8.2017 alkaen käyttöön uusien perusteiden pohjalta laaditut paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Lisäksi määrättiin, että jokaiselle lapselle on laadittava oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. (Varhaiskasvatustalaki 36/1973b). Nämä veloitteet koskevat kaikkia tutkimuskohteenamme olevia julkisia ja yksityisiä päivähoitopaikkoja.

Uuden varhaiskasvatustalain mukaan ”varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painotuu erityisesti pedagogiikka” (Varhaiskasvatustalaki 36/1973 a, 1§). Aiemmassa laissa hoito oli mainittu ensimmäisenä, mutta uudessa laissa varhaiskasvatuksen painopistettä on siirretty lapsen kasvatukseen ja oppimiseen painottuvaan toimintaan. (Mahkonen 2015, 45.)

Varhaiskasvatustalain (580/2015, 2 a §) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Tavoitteena on toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteeseen ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset (Varhaiskasvatustalaki 580/2015, 2 a §).

Laissa (580/2015, 2 a §) todetaan, että tavoitteena on antaa kaikille lapsille valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa kulttuuriperinnettä sekä kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Lain mukaan lasten osallisuutta ja vaikuttamista on vahvistettava sekä otettava lasten mielipiteet ja toiveet huomioon varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. (Varhaiskasvatustalaki 580/2015, 2 a §.)

Varhaiskasvatustalain muututtua myös valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muuttuivat. Aiemmissa vuoden 2005 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen sisällöllisinä orientaatioina olivat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26). Sisällölliset orientaatiot ovat uusissa perusteissa nimetty oppimisen alueiksi ja ne ovat entistä laajempia kokonaisuuksia:

- Ajattelu ja oppimaan oppiminen
- Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- Monilukutaito, tieto- ja viestintäteknologian osaaminen
- Osallistuminen ja vaikuttaminen

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 22).

Esimerkiksi kulttuuria koskevan oppimisalueen kohdalla todetaan, että kasvattajien tehtävänä on rohkaista lasta tutustumaan erilaisiin ihmisiin, kulttuuriin ja kieliin. Lasten kanssa tulee harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisuaitoja eri tilanteissa ja erilaisissa ympäristöissä. Lasten saamat tiedot, taidot ja kokemukset kulttuuriperinnöstä auttavat heitä omaksumaan, toteuttamaan ja muuttamaan kulttuuria. Esimerkiksi yhteiset juhlat, ruokailuhetket ja leikit tarjoavat mahdollisuuden jakaa kokemuksia vanhoista perinteistä ja tavoista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 23).

Kasvattajilta laaja-alaisen osaamisen painotus tarjoaa kasvattajille sekä mahdollisuuden että haasteen toteuttaa toimintaansa entistä monipuolisemmin, eri aihepiirejä yhdistäen sekä hyödyntäen päiväkodin ulkopuolisia oppimisympäristöjä ja niissä syntyviä tilanteista. Mielestämme ikäpolvitoiminta tarjoaa lapsille moninaisen oppimisympäristön, jossa edellä mainittuja lapsen kasvulle ja kehitykselle asetettuja tavoitteita on mahdollista tukea monin eri keinoin. Vanhusten kanssa toimiessaan lapsilla on mahdollisuus oppia erilaisista perinteistä, kuten vanhoista leikeistä, lauluista, loruista, maaseudun arjesta, hyvistä tavoista ja juhlapyhien viettotavoista. Esimerkiksi yhdessä vietettävän yleisen juhlapäivän yhteydessä voidaan edistää niin lapsen kulttuurista osaamista, vuorovaikutusta, osallistumista, arjen taitoja kuin monilukutaitoa. Lapset oppivat kunnioittamaan vanhuksia ja tottuvat iän tuomiin muutoksiin esimerkiksi ihmisen ulkonäössä, liikkumisessa ja muistissa. Osaamisen alueita voidaan kehittää yhtäaikaaisesti erilaisin yhteistoiminnallisoin ja moniaistisin keinoin.

Lasten osallisuutta voidaan kehittää osallistamalla heidät yhteisen toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen kuin sen arviointiin vanhusten kanssa. Lasten ideoiden kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Hänen käsityksensä itsestä muovautuu, itseluottamus kasvaa ja sosiaaliset taidot kehittyvät. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 24.)

Uusissa perusteissa järjestäjiä veloitetaan arvioimaan ja kehittämään varhaiskasvatussuunnitelmaansa sekä pedagogisen varhaiskasvatuksen toteutumista säännöllisesti niin yksilö-, yksikkö- kuin järjestäjäkohtaisesti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 60). Kasvattajien tulisi oletuksemme mukaan tehdä arviointia myös ikäpolvitoiminnan osalta.

Tarkastelemme seuraavaksi ikäpolvitoiminnan kannalta keskeisiä vanhustyötä ohjaavia säädöksiä. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012) tuli voimaan 1.7.2013. Laissa ikääntyneellä väestöllä tarkoitetaan vanhuuseläkkeeseen oikeutettuja kansalaisia ja iäkkäällä henkilöllä sellaista henkilöä, jonka fyysinen, psyykinen, kognitiivinen tai sosiaalinen toimintakyky on selkeästi heikentynyt ikääntymisestä johtuvien sairauksien vuoksi. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta 980/2012, 3 §)

Lain tarkoituksena on edistää ikääntyneen toimintakykyä, hyvinvointia ja itsenäistä suoriutumista. Lisäksi lain tarkoituksena on korostaa ja edistää ikääntyneen väestön oikeuksia ja mahdollisuuksia vaikuttaa omia elinolosuhteita koskeviin päätöksiin, palveluiden kehittämiseen sekä turvata hänen mahdollisuus saada tarpeidensa mukaista tukea ja palveluita. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta 980/2012, 1 §)

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto ovat laatineet vuonna 2013 iäkkäiden ihmisten palvelujen kehittämistä koskevan laatusuosituksen. Laatusuosituksen tarkoituksena on tukea ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemista ja vanhuspalvelulain (980/2012) toimeenpanoa. (Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi 2013, 3).

Laatusuosituksen mukaan ihmisen tulee saada ja voida vaikuttaa häntä koskeviin asioihin ja päätöksentekoon. Ikä ei saa olla osallistumisen este, vaan iäkkäällä henkilöllä on oltava mahdollisuus vaikuttaa omien palvelujensa suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Hänellä on oikeus tehdä valintoja ja hänen osallisuuttaan on tuettava erityisesti silloin, jos hänen toimintakykynsä on heikentynyt. (Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi 2013, 20.)

Laatusuosituksen läpileikkaavana ajatuksena on ihmisen oikeus osallisuuteen ja toimijuuteen. Ikäihmiselle tulisi tarjota erilaisia mahdollisuuksia mahdollisimman terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen mahdollistamiseksi. Näitä toimia ovat muun muassa asioinnin tukeminen, mielekäs tekeminen, kuten elinikäinen oppiminen ja sosiaalisten suhteiden ylläpito. (Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi 2013, 13-15.) Laatusuosituksessa suositellaan yhteistyötä kunnan sisällä eri tahojen kanssa aidon osallisuuden aikaansaamiseksi. Tarkoituksena olisi, että erilaiset toimijat ja eri ikäpolvet kohtaisivat toisensa ja oppisivat toinen toisiltaan (Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi 2013, 17.)

Edellä mainituissa vanhustyön tavoitteissa on monia asioita, jotka tulisi ottaa huomioon ikäpolvitoimintaa suunnitellessa, kuten esteettömyysnäkökulma. Rajoitteisenkin vanhuksen osallistuminen tulisi mahdollistaa esimerkiksi tilasuunnittelun ja liikkumisvälineiden avulla.

Superin tiedotteessa vuodelta 2014 todetaan, että ”Hyvä hoitotyö vaatii aikaa, oikeaa hoitofilosofiaa ja henkilökunnalta oikeaa osaamista ja asennetta. Se ei siten ole pelkkää säilytystä,

jota Super on vahvasti kritisoinut. Rauhallisesti ja vanhusten ehdoilla toteutuvassa perushoidossa kuntouttavaan työtapaan on riittävästi aikaa. Hyvä hoito tarkoittaa monessa yksikössä sitä, että asiakkaille on mahdollisuus järjestää toimintaa. Elämän mielekkyyttä lisää yhdessä tekeminen, yhteisöllisyys, joka toteutuu muun muassa viriketoiminnan avulla. Asiakkaan toimintakyvyn paraneminen tai hyvänolon tuottaminen vahvistavat työssä onnistumisen kokemusta.” (Tiedote: Hyvässä vanhustenhoidossa on aikaa vanhukselle 2014.)

6 Toimintakulttuuri ja hyvät käytännöt

Ikäpolvitoiminnan onnistunut toteuttaminen vaatii sitä toteuttavilta tahoilta ikäpolvitoimintaa tukevaa toimintakulttuuria ja käytäntöjä. Yhtenä keskeisenä tavoitteenamme oli selvittää, millaisia toimintakulttuurisia tekijöitä sekä erilaisia käytäntöjä ikäpolvitoimintaa yhdessä toteuttavissa päiväkodeissa ja palvelutaloissa on nähtävissä, sekä lisätä ymmärrystä siitä, millainen toimintakulttuuri tukee säännöllistä ikäpolvitoimintaa.

Lähtökohtaisena oletuksemme on, että palvelukotien ja päiväkotien omilla toimintakulttuureilla on vaikutusta siihen, millaiseksi niiden välinen ikäpolvitoiminta muotoutuu. Yksi oletuksemme on se, että tutkimuksemme kohteena olevien tahojen toimintakulttuurista löytyy yhteisiä piirteitä, jotka tukevat säännöllistä ikäpolvitoimintaa. Koska tutkimuksemme kohteena olevat yksiköt ovat tehneet yhteistyötä jo pidempään, oletuksemme on se, että niiden toimintakulttuurit alkavat ajan mittaan varmasti lähentyä toisiaan.

Toimintakulttuuriin liittyy läheisesti erilaiset toimintakäytännöt. Yhtenä tavoitteenamme oli koota näitä käytäntöjä tässä työssämme yhteen. Myös tutkimuksen kohteena olevat tahot ovat erityisen kiinnostuneita muiden tahojen hyvistä käytännöistä. Uskomme, että tämä tieto on tällä hetkellä työntekijöiden omissa ajatuksissa olevaa hiljaista tietoa, jonka näkyväksi tekeminen on tämän tutkimuksemme yksi haasteista.

Hyvä käytäntö voidaan ymmärtää monin eri tavoin, eikä siihen ole olemassa yhtä yksiselitteistä määritelmää. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan (Hyvät käytännöt, 2016) hyvät käytännöt tekevät työstä tai toiminnasta käytännöllisempää, sujuvampaa ja tuloksellisempaa. Käytännöt voivat olla ajan myötä muovautuneita toimintatapoja, työmenetelmiä tai prosesseja. Se voi olla joko laaja kokonaisuus tai hyvin pieni asia. Se voi olla niin arkipäiväinen, ettei sitä edes huomata. Se voi koostua ihmisistä tai muista tekijöistä, kuten arvoista, normeista, päämääristä ja toimitiloista. Sitä voidaan kehittää tietoisesti yhdessä yhteistyöverkoston kanssa tai ne voivat syntyä itsestään osana muuta toimintaa. (Hyvät käytännöt 2016.)

Hyvät käytännöt eivät useinkaan ole siirrettävissä toisiin ympäristöihin sellaisinaan, mutta niiden kuvauksia voi hyödyntää. Hyvät käytännöt muokkautuvat käyttöönottovaiheessa ja toiminnan edetessä. (Hyvät käytännöt 2016.)

6.1 Organisaatiokulttuuri vs. toimintakulttuuri

Tarkastelemme toimintakulttuurin käsitettä seuraavaksi organisaatiokulttuurin käsitteen kautta. Organisaatiokulttuurin käsite syntyi Harisaloon (2008, 264) mukaan 1980-luvulla, kun todettiin, että organisaation menestykseen vaikuttavat muutkin tekijät kuin organisaation muodolliset tekijät. Tätä näkökulmaa osaa alettiin nimittää organisaation kulttuuriksi. Scheinin mukaan (2009, 28) kulttuuri muodostuu sen jäsenten yhteisten kokemusten ja näkökulmien kautta. Se kertoo yhteisön yhteisistä käsityksistä ja ohjaa jäsentensä ajattelua, käyttäytymistä ja valintoja. Uusi jäsen oppii kulttuurin muiden käyttäytymistä seuraamalla.

Edgar Schein (1987, 36) kuvaa organisaatiokulttuuria kolmella tasolla. Kulttuurin ytimen muodostavat perusoletukset, jotka ovat organisaation jäsenille usein tiedostamattomia ja piilossa olevia. Ne ovat kuitenkin jäsentensä itsestään selvänä pitämiä käsityksiä ja oletuksia, joiden vastainen toiminta tuntuu ja näyttäytyy käsittämättömänä ryhmän jäsenelle. (Schein 1987, 36.) Seuraavalla tasolla ovat organisaation tavoittelemat arvot ja strategiat. Myös ne ovat näkökulmaa, mutta tiedostettua aluetta. Joskus arvot voivat olla ristiriidassa perusoletusten kanssa, ja toisaalta jokin arvo voi muuttua perusolettamukseksi eli itsestäänselvytykseksi. (Schein 1987, 33 ja Schein 2009, 34.) Esimerkiksi päiväkodeissa tai vanhusten palvelutaloissa oleva arvo voi olla osallisuus. Käytännössä osallisuuden määrä voi vaihdella hyvinkin paljon eri paikoissa eri tavoin. Näkyvin kulttuurin taso ovat artefaktit eli se, millaisena organisaatio näyttää. Siihen kuuluvat esimerkiksi organisaation tilat, sisustus, välineet, työmenetelmät, työntekijöiden toiminta, vuorovaikutus ja kaikki muu havaittava. Pelkästään artefaktien avulla yhteisön kulttuuria ei voi arvioida, vaan siihen tarvitaan tietoa sen näkymättömästä osasta eli arvoista ja perusolettamuksista. (Schein 1987, 33 ja Schein 2009, 33.)

Organisaatiokulttuuri voi olla heikko tai vahva. Vahvassa kulttuurissa sen eri tasojen välillä ei ole suuria eroja ja työntekijöillä on yhteinen ymmärrys toiminnan arvoista ja käytännöistä. Heikossa kulttuurissa eri tasojen välillä on ristiriitaisuuksia, eivätkä työntekijät halua sitoutua organisaationsa toimintatapoihin ja heidän välillään on jännitteitä, hämmennystä ja toimettemuutta. (Harisalo 2008, 270-271.)

Puhuttaessa instituutioista, kuten päiväkodista ja koulusta, käytetään organisaatiokulttuurin sijasta usein sanaa toimintakulttuuri. Me käytämme tässä työssämme käsitettä toimintakulttuuri, jota käytetään Varhaiskasvatuksensuunnitelman uusissa perusteissa (2016, 28). Toimintakulttuuri määritellään siinä historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuneena tapana toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. ”Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa:

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisoitteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 28).”

Toimintakulttuurilla nähdään olevan keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 28.)

6.2 Ikäpolvitoiminnan toimintakulttuuriset tekijät ja toimintakäytännöt

Olemme analysoineet seuraavassa muutamia ikäpolvitoiminnan toteuttamiseen liittyviä toimintakulttuurisia ja toimintakäytäntöihin liittyviä tutkimuksia.

Tuulikki Ukkonen-Mikkola (2011) on tutkinut väitöskirjassaan lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa syntynyttä päiväkodin ja hoivakodin välistä yhteistyötä. Hän pyrki tutkimuksessaan kuvaamaan ja ymmärtämään lasten ja vanhusten yhteisen toimintakulttuurin rakenteita ja merkityksiä. Tulosten mukaan palvelukeskukseen muodostui oma erityinen toimintaympäristö ja kulttuuri. Yhteisestä palvelukeskuksesta muodostui sekä lapsen että vanhuksen laajentunut kasvu- ja hoivaympäristö. Ukkonen-Mikkola on tutkimuksensa tuloksissa avannut erilaisia palvelukeskuksessa havaitsemiaan organisaatiokulttuurin piirteitä. Palvelukeskuksen artefakteiksi hän nimesi palvelukeskuksen ulko- ja sisätilat, arvopohjasta kertovat symbolit ja vuorovaikutuksesta kertovat asiat. Muina näkyvinä toimintoina hän mainitsi erilaiset kohtaamisen tilanteet ja niihin liittyvät tarinat ja rituaalit. Yhteisön näkyväksi toimintakulttuuriksi hän nimesi yhteiseen toimintaan osallistumisen sekä lasten ja vanhusten välille syntyneet vuorovaikutussuhteet. Normeja yhteiselle toiminnalle loivat hänen mukaansa palvelukeskuksen aika-tilapolut sekä sosiaaliset normit kohtaamistilanteissa. (Ukkonen-Mikkola 2011, 155.)

Henkilökunta koki lasten ja vanhusten yhteisen toiminnan rikkautena ja oli sitoutunut kehittämään ja ylläpitämään sitä. Henkilökunnalle työn vaihtelevuus ja luovuus näyttäytyivät sekä voimavarana että haasteena. Toimintakulttuuria voitiin pitää innovatiivisena. Toimintakäytäntöjä oltiin valmiita muuttamaan ja uusia lasten ja vanhusten yhteisiä toimintoja oltiin valmiita kokeilemaan. (Ukkonen-Mikkola 2011, 155.)

Johanna Vuorinen (2012) on tutkinut hoivakodin ja päiväkodin välistä yhteistoimintaa ja sen toimintakontekstia eli toimintaympäristöä. Hän on tuonut tutkimuksessaan esiin niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat ikäpolvitoiminnan onnistumiseen. Hän on jakanut ne neljään eri ulottuvuuteen, joita ovat osallistujat ja toiminnan sisältö, hoitajien roolit, resurssit sekä yksiköiden toimintakulttuurit ja -käytännöt. Erityisen paljon vaikutusta ikäpolvitoimintaan onnistumiseen Vuorinen näki olevan erilaisilla resursseilla, kuten ajallisilla, rahallisilla ja fyysisillä tiloilla. Esimerkiksi päiväkodin ja hoivakodin erilaiset päivärytmit sekä tilanpuutteet vaikeuttivat hänen mukaansa ajan löytämistä yhteiselle toiminnalle. (Vuorinen 2012, 99-101.)

Mielekkään ikäpolvitoiminnan rakentaminen edellyttää Vuorisen mukaan yksiköiden välistä luottamusta, hyvää yhteistyötä, selkeitä rakenteita, yhteistä suunnitteluaikaa ja toimivaa vuorovaikutusta. Työntekijöiden on tärkeää tutustua toisiinsa. Yhteistoiminnan muotoutumiselle ja yksiköiden omien rakenteiden selkiytymiselle on tärkeää antaa aikaa, jotta yksiköiden toimintakäytännöt nivoutuisivat. (Vuorinen 2012, 99-101.)

Vuorisen (2012, 94-95) mukaan aiempien tutkimusten mukaan onnistuneen yhteistyön avaimiksi on todettu yhteisten tavoitteiden määrittäminen, työntekijöiden avoin ja säännöllinen vuorovaikutus, toisen yksikön asukkaiden ja tilojen tuttuus, sekä yhteinen vastuu toiminnan aloitteista, suunnittelusta ja toteuttamisesta.

Aiomme omassa tutkimuksessamme tarkastella näitä edellä esittämiämme organisaatio- ja toimintakulttuurin osatekijöitä onnistuneen ikäpolvitoiminnan edellytysten selvittämiseksi. Emme tarkastele päiväkodin tai palvelutalon toimintakulttuuria niiden kasvatuksellisen työn tai hoivatyön näkökulmasta, vaan tarkastelemme toimintakulttuuria ikäpolvitoiminnan näkökulmasta.

Lähtökohtaisesti oletamme, että päiväkotien, samoin kuin palvelutalon, ikäpolvitoiminnan toimintakulttuuriin vaikuttavat pitkälti niille asetetut tehtävät, mutta jokaisella päiväkodilla on oma suunnitelmansa, joka antaa näkemyksemme mukaan omaa liikkumatilaa ja vapautta toiminnan toteutukselle.

Kummallakin taholla on omat toimintakulttuurinsa, mutta uskomme siihen, että yhteistoiminnan kautta toimintakulttuurit ovat lähentyneet ja sekoittuneet.

7 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esiin säännöllisen ikäpolvitoiminnan merkitys lasten ja vanhusten hyvinvoinnille sekä tarjota työkaluja varhaiskasvatuksen ja vanhustyön välisen yhteistyön lisäämiseen. Tavoitteenamme on kartoittaa säännöllistä ikäpolvitoimintaa toteuttavien päiväkotien ja palvelutalojen näkemyksiä ja kokemuksia säännöllisen yhteistoiminnan

edellytyksistä, hyvistä käytännöistä, menetelmistä, ongelmista ja kehittämishaasteista sekä jakaa näistä saatuja tietoja ja hyviä käytäntöjä eteenpäin muille säännöllisen ikäpolvitoiminnan käynnistämistä ja kehittämisestä kiinnostuneille varhaiskasvatuksen ja vanhustyön ammattilaisille.

Tutkimuksemme kohteena olevien tahojen yhteisenä piirteenä on päiväkodin ja palvelutalon läheinen sijainen toisistaan. Kahdessa paikassa päiväkotiki ja palvelutalo sijaitsevat samassa piirissä. Yhdessä näistä paikoista päiväkotiki ja palvelutalo sijaitsevat samassa rakennuksessa. Tiesimme jo ennen tutkimuksen toteuttamista läheisen sijainnin helpottavan yhteistoiminnan järjestämistä. Haluamme selvittää, mitkä ovat sijainnin lisäksi ne muut tekijät, jotka ovat mahdollistaneet säännöllisen toiminnan ja mitä käytäntöjä siitä on syntynyt.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Mikä merkitys säännöllisellä sosiokulttuurisella ikäpolvitoiminnalla on päiväkodin/vanhusten palvelutalon toiminnassa?
- Mitkä ovat säännöllisen ikäpolvitoiminnan toimintakulttuuriset tekijät, hyvät käytännöt ja menetelmät päiväkodin/vanhusten palvelutalon toiminnassa?
- Mitä haasteita säännöllisessä ikäpolvitoiminnan järjestämisessä esiintyy?

8 Tutkimuksen toteutus

Tässä osiossa esittelemme tutkimuksemme toteutuksen prosessia. Perustelemme ensin valintamme laadulliseen tutkimukseen sekä teemahaastattelun tutkimusmenetelmään. Tämän jälkeen kerromme aineistomme analyysimenetelmästä ja päätämme osion tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden pohdintaan.

8.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyömme oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimustyö. Kanasen (2014, 16-17) mukaan kvalitatiivinen tutkimus soveltuu parhaiten silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä ei ole tehty vielä paljoa tutkimusta tai ilmiöstä on tarkoitus saada syvälinen näkemys. Säännöllinen ikäpolvitoiminta on ilmiönä suhteellisen uusi, ja tavoitteena on luoda kokonaisvaltainen ja syvälinen ymmärrys säännöllisen ikäpolvitoiminnan merkityksellisyydestä, edellytyksistä ja hyvistä

käytänteistä. Toteutimme tutkimuksen aidossa ympäristössä, ja aineisto kerättiin ikäpolvitoiminnan yhteyshenkilöiden kanssa vuorovaikutuksessa. Tutkittavina kohteina oli kuusi yhteistyökumppania eri puolilta Suomea eli kolme päiväkotia ja kolme palvelutaltoa.

8.2 Teemahaastattelu

Kartoitimme ennen tutkimusta erilaisia laadullisen tutkimuksen aineiston keräämisen menetelmiä metodologisista oppaista. Arvioimme oman tutkimuksemme kannalta parhaaksi aineistonkeruun menetelmäksi teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun, mikä mahdollistaa syvemmän vuorovaikutuksen aikaansaamisen haastattelevien kanssa aidossa ympäristössä. Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu soveltuu Kanasen (2014, 72) mukaan tutkimukseen, jossa pyritään ymmärtämään ja saamaan kokonaiskäsitys tutkimuksen ilmiöstä. Hirsjärven (2001, 48) mukaan teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista, heidän antamiaan merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat kaikille samat (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Kanasen (2014, 79) mukaan teemahaastatteluun kuuluu se, että tutkijat ovat perehtyneet teemaan etukäteen ja laatineet sen pohjalta teemahaastattelurungon esimerkiksi ranskalaisin viivoin.

Teemahaastattelurungon (Liite 1) teemojen laadinnassa hyödynsimme Tuulikki Ukkosen-Mikkolan (2011) väitöskirjasta sekä Vanhustyön keskusliiton ja Ikäinstituutin laatimasta Neljä polven treffit-oppaasta (2012) saamiemme ajatusten sekä omien tutkimuskysymystemme pohjalta. Olimme vierailleet etukäteen neljässä tutkittavista paikoista ja keskustelleet tutkittavien yksiköiden yhteyshenkilöiden kanssa jo ennen haastatteluja. Kartoitimme myös heidän kauttaan tulevia teemoja. Teemahaastattelurunko koostui viidestä pääteemasta: säännöllisen sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkityksestä, toimintakulttuurisista edellytyksistä, ikäpolvitoiminnassa esiintyvät haasteista, hyvistä käytänteistä ja menetelmistä.

Taulukko 1: Teemahaastattelun teemat

Rungon avulla pyrimme varmistamaan sen, että saimme haastateltavilta vastauksia tutkimuksemme kannalta oleellisiin asioihin. Olimme asettaneet teemat järjestykseen, vaikka tiedostimme niiden esittämisjärjestyksen muuttumisen tai muokkautumisen haastattelun edetessä. Lisäksi olimme laatineet joitakin teemoihin liittyviä avoimia lisäkysymyksiä, joita hyödyntämällä pystyimme tarvittaessa aktivoimaan keskustelua.

Haastateltaviksi valitsimme kummankin kumppanuusosapuolen eli päiväkodin ja vanhusten palvelutalon yhdyshenkilöt saadaksemme molempien näkemykset yhteistoiminnasta. Haastateltavia oli aluksi kuusi henkilöä eli kolmen eri päiväkodin yhdyshenkilöt ja kolmen eri vanhusten palveluyksikön yhdyshenkilöt. Erään palvelutalon haastattelussa tuli ilmi, että saisimme vielä hyödyllistä tietoa palvelutalon toiselta ikäpolvitoiminnan vastaavalta yhdyshenkilöltä. Päätimme haastatella vielä häntä, joten haastateltavia oli yhteensä seitsemän. Toteutimme teemahaastattelut yksilöhaastatteluina. Mietimme alun perin sitä vaihtoehtoa, että olisimme tehneet haastattelut ryhmähaastatteluina, joihin olisimme kutsuneet mukaan muita työntekijöitä ja johdon edustajia. Tällaisella ryhmähaastattelulla olisi ollut sekä etunsa että haittansa. Arvelimme sen voivan joko rikastaa keskustelua tai sitten rajoittaa sitä. Koska tavoitteenamme oli saada mahdollisimman syvällistä tietoa ikäpolvitoiminnan toteuttamisesta, valitsimme haastateltaviksi kuitenkin vain ikäpolvitoiminnasta vastaavat yhdyshenkilöt, joilla on toiminnasta kaikkein paras tietämys ja kokemus. Yhdyshenkilöiden ammattinimikkeet vaihtelivat organisaatioiden mukaan. Tutkimuskohteena olevien päiväkotien yhdyshenkilöiden ammattinimikkeet olivat lastenhoitaja, vastaava lastentarhanopettaja ja päiväkodin johtaja. Palvelutalojen yhdyshenkilöinä toimivat eri paikoissa toimintaterapeutti, sosiaaliohjaaja, palvelutalon esimies ja palvelutalon johtaja.

Toteutimme viisi haastattelua tutkimuskohteissamme paikan päällä ja kaksi puhelimitse. Koska osa paikkakunnista sijaitsi kauempana, sovimme päiväkodin ja palvelutalon haastattelut samalle päivälle, jolloin edestakaista matkustelua ei tullut. Kuten alussa kerroimme, kävimme tutustumassa neljään paikkaan jo etukäteen. Niissä paikoissa, joissa emme olleet vierailleet aikaisemmin, haastateltavat esittelivät meille tiloja ja kertoivat paikan ja rakennuksen historiasta. Pääsimme tutustumaan päiväkodeissa niiden kaikkiin tiloihin, kuten lepohuoneeseen, leikkihuoneisiin, eteistiloihin, ruokailutiloihin ja saleihin. Palvelutaloissa saimme tutustua paikan yleisiin aulatiloihin, kuntoilu- ja askartelutiloihin, henkilökunnan toimistotiloihin, neuvottelutiloihin ja ruokailusaleihin. Yhdyshenkilöt esittelivät meillä paikkoja, joissa vanhuksilla ja lapsilla on mahdollisuus kohdata toisensa ja esimerkiksi askarrella yhdessä.

Olimme kaikissa kohteissa useamman tunnin, jona aikana saimme jokaisesta paikasta hyvän yleiskuvan. Pääsimme aistimaan paikan näkyvää ja näkymätöntä toimintakulttuuria. Tapasimme päiväkotien lapsia ja palvelutalojen vanhuksia sekä vaihdoimme heidän kanssaan muutaman sanan. Saimme nähdä myös muutamia lasten ja vanhusten kohtaamisia. Olimme paikalla, kun eräs mummo ja kaksi päiväkodin pientä tyttöä alkoivat spontaanisti tanssia ja laulaa. Tapasimme kaikissa paikoissa yhdyshenkilöiden lisäksi muuta henkilökuntaa, kuten ruokalatyöntekijöitä, vahtimestareita, lastentarhanopettajia, lastenhoitajia, lähihoitajia, esimiehiä ja johtajia. Meille oli varattu haastattelua varten oma tila, jossa saimme keskustella rauhallisessa ympäristössä haastateltavamme kanssa. Haastattelut kävimme avoimessa, rennossa ja keskustelevassa ilmapiirissä. Haastatteluista kaksi tapahtui puhelimitse aikataulujen vuoksi.

8.3 Aineiston analysointi

Aineiston tallensimme kahdella digilaitteella, joilla varmistimme tiedon tallentumisen. Saimme pyynnöstämme luvan tallentamiseen jokaiselta haastateltavalta. Haastattelujen kesto vaihteli yhdestä kahteen tuntiin. Purimme haastatteluaineiston kirjoittamalla vastaukset puhtaaksi eli litteroimalla. Hirsjärven & Hurmeen (2009, 138) mukaan litteroinnin voi tehdä kirjoittamalla puhtaaksi joko koko haastatteludialogin tai valikoituja osia. Oman tutkimuksemme kannalta riitti, että teimme litteroinnin peruslitteroinnin tasolla, jossa puhe litteroidaan sanatarkasti, mutta toistot, keskenjääneet tavut, äännähdykset sekä erilaiset täytesanat kuten ”tota” ja ”niinku” jäävät pois. (Litterointilinkki.)

Yllätyimme litteroidun aineiston suuresta määrästä. Sitä tuli yhteensä 56 sivua. Analysoimme haastattelun tuloksia teema-alueittain. Teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä aiheiden mukaan (Sarajärvi & Tuovi 2009, 93). Teema-alueet muodostuivat teemahaastattelurungon mukaan. Teema-alueet olivat säännöllisen ikäpolvitoiminnan merkitys, toimintakulttuuriset tekijät, hyvät käytänteet, menetelmät ja ikäpolvitoiminnassa

esiintyvät haasteet. Käytimme teemoittelussa hyväksi värikoodausta (Taulukko 1), jossa jokaista esiintyvää teemaa vastasi aineistossa tietty tunnusväri; esimerkiksi ikäpolvitoiminnan merkitys oli punaisella ja toimintakulttuuriset tekijät olivat sinisellä. Kävimme jokaisen haastattelun läpi ja koodasimme tekstit eri värein teemojen mukaan.

Tämän jälkeen jaoinme värikoodien avulla jokaisen haastattelun teemoittain samoihin kansi-oihin eli meillä oli kuusi kansiota teemojen värien mukaan, joissa yhdistyi yhdyshenkilöiden haastattelut teemoittain. Tässä vaiheessa tekstit olivat alkuperäisilmauksia. Jaettuamme haastattelujen sisällön, aloimme käydä niitä teema kerrallaan läpi pelkistäen alkuperäisilmaukset. Aineiston pelkistämässä eli redusoinnissa haastatteluaineistoista karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Yhdistimme tutkimuskohteiden tulokset teemojen mukaan yhdeksi kokonaisuudeksi, jossa näkyi eroavaisuuksia sekä samankaltaisuuksia. Näin muodostui teemoista vastausten mukaan alateemoja. Alla taulukossa 2 on esimerkkinä alkuperäisilmaisun muodostumisesta pelkistetyksi ilmaisuksi. Kaaviossa näkyvät myös niistä nousseet alateemat.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alateema
Meillä on määritelty arvot. Meidän arvot on uuden vasun pohjalta luotu. Siellä on yhteisöllisyys ja osallisuus, jotka on varmaan meillä korostuu.	Arvot ovat luotu vasun pohjalta. Arvoissa korostuu yhteisöllisyys ja osallisuus	Arvot
Sitoutuminen on tärkeä. Ei tästä tulisi mitään jos palvelutalon asenne olisi semmonen, että päiväkotia on vaan siinä, että ei meidän tarvii heidän kanssaan mitään tehdä.	Sitoutuminen ja asenne tärkeää Kummankin osapuolen kiinnostus yhteistyötä kohtaan.	Asenteet

Taulukko 2: Esimerkki aineiston pelkistämisestä ja alateemojen muodostumisesta

Tämän jälkeen keräsimme kaikkien haastattelujen tuloksia yhteen pääteemojen ja alateemojen mukaisesti. Näin saimme tutkimuskysymyksiimme vastauksia. Tutkimukseen muodostuneet alateemat olivat:

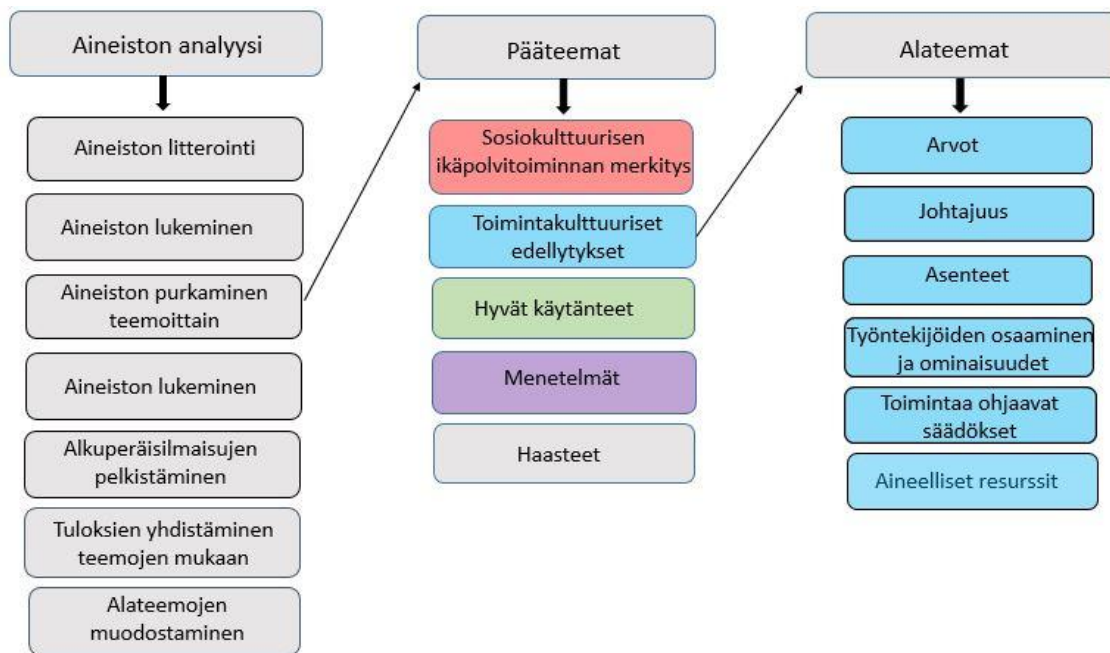
- Sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkitys: lapset, vanhukset, työyhteisö ja työntekijät
- Toimintakulttuuriseen edellytykset: asenteet, arvot, johtajuus, työntekijöiden osaaminen ja osaaminen, toimintaa ohjaavat säädökset ja aineelliset resurssit.
- Hyvät käytänteet: toiminnan ajoitus, sijainti ja tilat, toiminnan suunnittelu ja henkilöresurssit.
- Menetelmät: luovat, toiminnalliset menetelmät ja vuodenkiertoon liittyvät toiminnot.

Halusimme käyttää analyysin tukena sitaatteja haastatteluista, koska mielestämme ne tuovat tuloksiin elävyyttä ja syvyyttä. Sitaatit kuvaavat tutkittavaa analyysia konkreettisesti ja käytännönläheisesti. Tässä seuraavaksi esimerkki siitä, kuinka suorat lainaukset elävöittävät analyysia:

Analyysi	Sitaatti
Kaikkien haastateltavien mukaan lasten ja vanhusten välisestä yhteistoiminnasta on ajan myötä tullut luonnollinen ja normaali osa heidän jokapäiväistä arjen toimintaa.	”Tuolta aamupalalta kuuluu aamulla, välillä (lasten) itkua ja välillä naurua. Se on semmosta elämisen kirjoa, joka merkitsee meille (palvelutalolle), että tuovat iloa meidän asukkaille ja ulkopuolta tuleville. Mä kuvaan tällä sitä, että se on normaalia meille kuuluvaa asiaa.”

Taulukko 3: Esimerkki alkuperäisilmaisun hyödyntämisestä analyysissa

Kokosimme taulukon 4 havainnollistamaan aineiston analyysin kokonaisprosessia.

Taulukko 4: Tutkimuksemme aineiston analyysiprosessi

8.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Perehdyimme ennen tutkimuksen tekoa tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta koskeviin periaatteisiin. Otimme ne huomioon tutkimuksen ideointivaiheesta sen tutkimustuloksiin asti, mitä kuvaamme seuraavassa.

Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan muodostavat ihmisoikeudet. Tärkeimpinä eettisinä periaatteina pidetään informointia koskevaa suostumusta, luottamuksellisuutta, seurausja yksityisyyttä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20). Tutkimukseen osallistuvien täytyy olla tietoisia tutkimuksen tavoitteista, menetelmistä ja riskeistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Tutkimukseen osallistuvilla täytyy olla oikeus vapaasti valita osallistuvansa tutkimukseen. Osallistuvalla henkilöllä pitää olla oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa. (Mäkinen 2006, 147-148.)

Saadaksemme ensin hyvää pohjatietoa tutkimusaiheestamme, perehdyimme aluksi laajasti aihetta koskevaan kirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin. Tämän jälkeen lähdimme selvittämään tutkimuksemme sopivia tutkimuskohteita. Halusimme löytää paikkoja, jossa järjestetään lasten ja vanhusten välistä säännöllistä yhteistoimintaa. Selvitimme ensin internetin kautta ja sen jälkeen otimme yhteyttä sähköpostitse ja puhelimitse eri paikkoihin. Valitsimme lopulta neljä paikkaa, joissa päätimme käydä etukäteen tutustumassa ja varmistaaksemme sen, että tutkimuksemme on toteutettavissa oleva ja tahot pitävät aihettamme kiinnosta-

vana. Halusimme samalla käydä esittäytymässä ja kertomassa alustavasta aiheestamme. Samalla halusimme kuulla heidän näkemyksiään ja kuulla heidän mahdollisia odotuksiaan tutkimustamme kohtaan. Kävimme tutustumassa kohteissa joulukuussa 2016. Vierailimme pohjalta totesimme, että yksi kohteistamme ei sovellu säännöllistä yhteistoimintaa koskevaan tutkimukseemme, joten valitsimme näistä kolme.

Ennen tutkimuksen toteutusta kerroimme kohteille tarkasti, mitä tutkimukseen osallistumien tarkoittaa ja mitä siihen osallistuminen heiltä esimerkiksi ajallisesti edellyttää. Yhteistyötahtojen kaikki yhdyshenkilöt suostuivat haastateltaviksi ja osoittivat kiinnostuksensa tutkimustamme kohtaan.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös tarvittavien tutkimuslupien hakeminen (Hyvä tieteellinen käytäntö 2012). Jätimme tutkimuslupahakemukset jokaisen tutkimuskohteen osalta vaaditusti ja saimme kaikki hyväksytyinä takaisin elokuuhun 2017 mennessä. Tutkimuslupahakemuksia oli yhteensä kuusi kappaletta. Tutkimussuunnitelman lähetimme yhdyshenkilöille etukäteen, jossa kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta, tavoitteista ja menetelmistä sekä pidimme heitä ajan tasalla tutkimuksen etenemisestä koko prosessin ajan.

Vilkan (2015, 197) mukaan tutkimuksen luotettavuutta tulee arvioida jokaisen tehdyn valinnan kohdalla ja koko prosessin ajan suhteessa teoriaan, analysointitapaan, luokitteluun, tutkimiseen, tuloksiin ja johtopäätöksiin. Haastattelujen laadukkuutta tukee hyvä haastattelurunko sekä se, että ennen tutkimusta on mietitty teemojen syventämistä ja mahdollisia lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 184). Oman työmme laadukkuuden varmistamiseksi laadimme teemahaastattelurungon yhteistyössä ja kävimme sen yhdessä läpi sisäistääksemme sen samalla tavalla. Halusimme luoda näin haastatteluihin itsellemme varmuutta sekä tuoda haastatteluun selkeyttä. Teemahaastattelurungon laadimme Ukkonen-Mikkolan (2011) väitöskirjasta sekä Vanhustyön keskusliiton ja Ikäinstituutin Neljän polven treffit-oppaasta (2012) saamiemme ideoiden sekä laatimiemme tutkimuskysymysten pohjalta. Pääteemat pysyivät koko tutkimuksemme ajan. Tämä kertoo mielestämme siitä, että teemat ovat siten hyvin sidoksissa käytettyyn teoriaan ja tuloksiin. Lähetimme haastattelurungon sähköisesti yhdyshenkilöille tutkimussuunnitelman liitteenä, jotta yhdyshenkilöt saisivat halutessaan valmistautua etukäteen haastatteluun.

Haastattelut sovimme hyvissä ajoin yhdyshenkilöiden aikataulun mukaisesti. Viisi haastattelusta toteutettiin tutkimuskohteissa paikan päällä ja kaksi puhelimitse toukokuun ja elokuun 2017 välisenä aikana. Osallistuimme kumpikin kaikkiin haastatteluihin. Valmistauduimme haastatteluihin hyvin etukäteen käymällä haastattelurungon läpi ja sopimalla haastatteluvuorot. Koska kyseessä oli teemahaastattelu, olimme varautuneet siihen, että haastattelu etenee omalla painollaan ja asiat voivat edetä muussakin järjestyksessä kuin haastattelurungon mu-

kaan. Olimme aikaisemmin tehneet yhdessä haastatteluita muihin opiskeluihimme liittyen, joten yhdessä haastattelemisen tuntui meistä kummastakin luontevalta. Arvioimme aikaisempien tehtyjen haastatteluiden perusteella haastatteluiden kestoiksi tunnin ja puolentoista tunnin välille.

Haastatteluihin mennessämme esittelimme ensin itsemme. Meidät otettiin kaikissa paikoissa iloisina vastaan, mikä kertoi meille siitä, että olemme tervetulleita. Haastateltavat kierrättivät meitä eri tiloissa ja esittelivät meidät muulle henkilökunnalle. Ennen varsinaisen haastattelun alkua kerroimme vielä tutkimuksemme tavoitteista, haastatteluteemoista ja haastattelun kulusta. Varmistimme vielä jokaiselta haastateltavalta etukäteen, että voimme äänittää haastattelun. Äänitys sopi kaikille. Tutkittavissa paikoissa haastatteluihin oli varattu etukäteen rauhallinen tila.

Noudatimme haastattelussa teemahaastattelun sekä eettisyyden ja luotettavuuden periaatteita. Haastatteluissa kunnioitimme haastateltavien mielipiteitä ja heidän yksityisyyttään. Esitimme kysymyksemme rauhallisesti ja annoimme haastateltaville aikaa pohtia asioita ääneen ja vastata kysymyksiin omin sanoin. Emme keskeyttäneet puhujaa, emmekä puuttuneet hänen vastauksiinsa, elleimme kokeneet sitä selvennyksen vuoksi tarpeelliseksi. Koimme, että kaikki haastattelut sujuivat hyvässä ja vuorovaikutteisessa ilmapiirissä. Haastattelut käytiin pääosin teemahaastattelurungon mukaisesti, vaikka joissakin haastatteluissa haastateltavat vastasivat tietämättään haastattelun loppuosan kysymyksiin. Näissä tilanteissa emme enää toistaneet kysymyksiä. Haastattelun päätyttyä tarkistimme vielä, että kaikki kysymykset ovat tulleet esiin ja olemme saaneet niihin vastauksen (Hirsjärvi & Hurme 2009, 184).

Olimme todella tyytyväisiä haastattelun kulkuun, saamaamme aineistoon, nauhoitusten laatuun sekä omiin rooleihimme haastattelijoina. Haastattelut kestivät tunnista kahteen tuntiin.

Haastattelujen äänitysten varmistaminen kuuluu osana tutkimuksemme laatua (Hirsjärvi & Hurme 2009, 18). Varmistimme sekä ennen haastattelua että haastattelun kuluessa, että nauhoitusvälineemme toimivat.

Tutkimusaineiston käsittelyn lähtökohtana on aina aineiston luottamuksellisuus (Mäkinen 2006, 148). Noudatimme antamiamme lupauksia aineiston käytöstä ja käsittelystä. Tallensimme heti haastatteluiden jälkeen haastattelun aineiston omalle tietokoneellemme salasanojen taakse. Poistimme aineiston tutkimuksen valmistumisen jälkeen tietokoneeltamme.

Aineiston käsittelyssä haastattelut tulee litteroida niin nopeasti kuin mahdollista (Hirsjärvi & Hurme 2009, 185). Luottamuksellisuus tulee esiin siinä, miten uskollisesti haastattelijat litteroinnissa noudattaa haastateltavien suullisia lausumia. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20). Litteroimme haastattelut jokaisen haastattelun jälkeen mahdollisimman pian ja olimme hyvin tarkkoja siinä, että haastateltavien suulliset lausumiset olivat yhdenmukaisia.

Tulosten analysointivaiheessa eettisyyttä tarkastellaan sen suhteen, voivatko haastateltavat ottaa kantaa siihen, miten heidän lauseitaan on tulkittu. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20). Aineistomme valmistumisen jälkeen haastateltavamme saivat lukea työmme ja näin saivat vielä tarkistaa, että hänen ja hänen organisaationsa ovat pysyneet anonyymeina eivätkä ne ole tunnistettavissa.

Tutkimuksen luotettavuudessa noudatimme opetusministeriön tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä (Hyvä tieteellinen käytäntö 2012). Olimme rehellisiä tutkimusten kulusta ja tutkimustuloksista. Tutkimuksessamme pyrimme johdonmukaisuuteen, suunnitelmallisuuteen sekä paneuduimme tutkimuksen tekoon. Olimme tutustuneet tarkkaan aikaisempiin tutkimuksiin ja teoriaan. Olimme aikaisempien tutkimuksien ja teorian perusteella tehneet suunnitelman sekä määritelleet rajauksen sekä tutkimusongelmat. Käytimme tutkimuksessamme luotettavia lähteitä ja hyviä lähdeviitteitä sekä kunnioitimme muiden tutkijoiden työtä ja saavutuksia omassa tutkimuksessaan.

9 Tutkimuksen tulokset

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esiin säännöllisen ikäpolvitoiminnan merkitys lasten ja vanhusten hyvinvoinnille sekä tarjota työkaluja varhaiskasvatukseen ja vanhustyön välisen yhteistyön lisäämiseen. Tavoitteenamme on kartoittaa säännöllistä ikäpolvitoimintaa toteuttavien päiväkotien ja palvelutalojen näkemyksiä ja kokemuksia säännöllisen yhteistoiminnan edellytyksistä, hyvistä käytännöistä, menetelmistä, ongelmista ja kehittämishaasteista.

Kerromme seuraavaksi tutkimuksemme tuloksista alla olevassa kuviossa esitettyjen pääteemojen ja alateemojen mukaan. Tuloksien tueksi olemme tuoneet esiin suoria lainauksia haastateltavien vastauksista. Lainaukset on merkitty lainausmerkeillä ja teksti on kursivoitu. Tuloksista ei tule esiin haastateltavien nimiä tai työtehtävää. Varsinaisiin tutkimuskysymyksiin vastaamme kappaleessa johtopäätökset.

- Säännöllisen sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkitys: työyhteisön, työntekijöiden, lasten ja vanhusten kannalta
- Toimintakulttuuriset edellytykset: asenteet, arvot, johtajuus, työntekijöiden osaaminen ja osaaminen, toimintaa ohjaavat säädökset ja aineelliset resurssit.
- Hyvät käytännöt: toiminnan ajoitus, sijainti ja tilat, toiminnan suunnittelu ja henkilöresurssit.
- Menetelmät: luovat, toiminnalliset menetelmät ja vuodenkiertoon liittyvät toiminnot.

9.1 Säännöllisen sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkitys

Pyysimme haastateltavia kertomaan ikäpolvitoiminnan merkityksestä oman työyhteisönsä, sen työntekijöiden sekä vanhusten ja lasten kannalta. Tarkastelemme tuloksia seuraavassa tämän jaottelun mukaisessa järjestyksessä.

Ennen haastattelun alkua selvensimme haastateltaville, mitä sosiokulttuurisella innostamisella tarkoitetaan ja samalla kysyimme, oliko termi heille entuudestaan tuttu. Termi oli lähes kaikille hyvin tuttu, mikä kertoi siitä, että yhteisössä on tiedostettu sosiokulttuuriseen ajatteluun perustuva samaan yhteisöön kuuluvien ihmisten vuorovaikutuksen edistäminen ja yhteiseen toimintaan osallistaminen, mistä ikäpolvitoiminnassa on pitkälti kyse.

Tuloksista tuli esiin, että kaikissa tutkittavissa kohteissa ikäpolvitoimintaa oli ollut jo useamman vuoden ajan. Toiminnan alussa oli esiintynyt jonkin verran ennakkoluuloja ikäpolvitoimintaa kohtaan. Jotkut lasten vanhemmista olivat esimerkiksi huolissaan siitä, miten heikkokuntoisten ja ”raihnaisten” vanhusten näkeminen vaikuttaa lapsen mieliin ja millaisia vaikutuksia on sillä, jos lapselle läheiseksi tullut vanhus yhtäkkiä kuolee. Vanhusten keskuudessa oli myös alkuun jonkin verran epäluuloisuutta siitä, miten lasten tuleminen heidän elämäänsä vaikuttaa.

”Silloin, kun tuosta tuli tieto, että päiväkotia on tulossa tähän, niin sehän ensin aiheutti esimerkiksi asukkaissa jotain ennakkoluuloa, että tuleeko tästä kauhea hälyinen paikka ja mitä se aiheuttaa. Meneekö heillä nyt tämä elämisen rauha ja tämmöistä, mutta sen myötä kun he tulivat, jotenkin se lasten olemisen, lasten äänet ja ne kaikki, heidän liikkumiset täällä. Siitä tuli meille luontevaa ja siihen on totuttu.”

Kaikkien haastateltavien mukaan lasten ja vanhusten välisestä yhteistoiminnasta on ajan myötä tullut luonnollinen ja normaali osa heidän jokapäiväistä arjen toimintaa. Päiväkodin ja

palvelutalon läheisyydellä on nähty olevan siinä iso merkitys. Se luo jo itsessään mahdollisuuden lasten ja vanhusten kohtaamiseen arjen toiminnoissa.

”Tuolta aamupalalta kuuluu aamulla, välillä (lasten) itkua ja välillä naurua. Se on semmosta elämisen kirjoa, joka merkitsee meille (palvelutalolle), että tuovat iloa meidän asukkaille ja ulkopuolta tuleville. Mä kuvaan tällä sitä, että se on normaalia meille kuuluvaa asiaa.”

”Meitä erottaa oikeastaan vaan aita, jonka toiselle puolelle me mennään usein leikkimäänkin. Me kohdataan siellä oikeastaan joka päivä niitten vanhusten kanssa. Varsinkin sellaisten kanssa, jotka ovat parempikuntoisia ja ketkä liikkuu siellä itseksensä.”

Haastateltavat näkivät ikäpolvitoiminnalla olevan erittäin suuri yhteisöllisyyden merkitys.

”Yhteisöllisyys on iso asia, joka rikastuttaa. Meillä on se oma päiväkodin porukka ja sitten meillä on vielä ystävä, naapurin porukka, johon kulutaan. Kulutaan johonkin joukkoon.”

Ikäpolvitoiminnan nähtiin monella tavalla rikastavan kummankin osapuolen toimintaa, lisäyksen koko työyhteisön moniammatillista osaamista sekä antavan mahdollisuuksia resurssien jakamiseen. Lisäksi toiminnalla nähtiin olevan myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia esimerkiksi eri sukupolvien välille syntyneen kuilun kaventamiseksi. Toiminnan nähtiin tarjoavan myös uuden lisäulottuvuuden varhaiskasvatukseen ja vanhustyön toiminnan kehittämiseen ikäpolvitoimintaa hyödyntäen.

Ikäpolvitoiminta on lisännyt yhdyshenkilöiden mukaan myös päiväkodin sekä palvelutalon imagoa, kilpailukykyä, asiakastyytyväisyyttä, moniammatillista osaamista sekä suosittuutta työnantajana ja palveluntarjoana. Toiminta on herättänyt kiinnostusta niin asiakkaiden, läheisten, lasten vanhempien, opiskelijoiden, työnhakijoiden, alan asiantuntijoiden kuin median keskuudessa. Monen perheen vanhemmat ovat ilmaisseet olevansa halukkaita saamaan lapsensa juuri nimenomaiseen päiväkotiin, jotta lapsilla on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa vanhusten kanssa. Näihin päiväkoteihin on myös tavallista pidemmät jonot. Myös monet palvelutalon asiakkaista ovat valinneet kyseisen palvelutalon lasten läheisyyden takia.

”Semmoinen, mitä olen huomannut, että kun meillä on päiväkoti täällä sisällä ja on tätä ylisukupolvista toimintaa, niin opiskelijat, yhteistyökumppanit ja kaikki tämmöiset tahot ovat hyvin kiinnostuneita meistä. Meille halutaan tulla harjoitteluun, järjestämään tapahtumia, jossa on lapset ja aikuiset yhdessä. Meillä halutaan tehdä opinnäytetöitä, halutaan tulla pitämään nukketeatteria. Samoin koulut ja seurakunnat käyvät.”

”On se meidän valtti, että voidaan puhua, että me ollaan päiväkodin kanssa niin lähekkäin. Se on valtavasti herättänyt kiinnostusta, ja ihmiset ovat käyneet eri paikoista tutustumassa tähän toimintaan. Meidän palvelutalon sisällä työpaikan hakijoissa on ollut sellaisia, jotka ovat olleet kiinnostuneita tästä ideasta. Ovat halunneet sen takia tulla meille.”

Kaikissa paikoissa lasten vanhemmilta ja vanhusten omaisilta saatu palaute oli ollut lähes yksinomaan positiivista.

”Tullut hyvää palautetta lasten vanhemmilta, että lapset voivat olla tämmöisessä yhteisössä. Lapset ovat tottuneet vanhuksiin, ja nämä lapset eivät pelkää niitä. Ei mitään negatiivista.”

”Koettu positiivisena asiana lasten kehitykseen ja kasvuun, lasten elämää rikastuttavana asiana.”

Jokainen haastateltavista kertoi olleensa jo työpaikkaan tullessaan tai sitä hakiessaan kiinnostunut lasten, nuorten ja vanhusten välisestä yhteistyöstä. Neljä heistä oli ollut mukana käynnistämässä ja suunnittelemassa päiväkodin ja palvelutalon yhteistoimintaa alusta alkaen. Kaikille yhdyshenkilöille ikäpolvitoiminta on tuonut työhön uutta virettä, rikastavan ja elämänläheisen työympäristön, moniammatillista osaamista, monipuolisuutta sekä yhteisöllisyyttä.

”On ihanaa, että on monen ikäistä ja on näitä pieniä täällä ja tehdään yhdessä. Se tuo elämään niin ison suolan, tällainen toiminta, että tämä ei ole laitos tai sairaala. Täällä ei olla vain hoidettavana, täällä ollaan elämässä.”

”Itselle se tuo henkilökohtaisesti rikkautta ja sellaista elämää. Työstä tulee sellaista monipuolisempaa ja moniulotteisempaa.”

”Työnsisällöllisesti tämä yhteistoiminta antaa enemmän. Ei muussa työssä ole ollut sellaista. Ja kyllä mä uskon, että henkilökunta varmasti siitä nauttii.”

Kaikki haastateltavat kertoivat itse kokeneensa ja nähneensä sen, miten paljon erilaisia positiivisia vaikutuksia ikäpolvitoiminta voi saada aikaan niin lapsissa kuin vanhuksissa. Tätä eivät heidän mielestään välttämättä muut ihmiset ymmärrä, jos heillä ei ole aiempaa kokemusta tällaisesta tiiviistä yhteistoiminnasta. Pelkästään lasten näkeminen saa vanhukset hymyilemään, ja heidän mielenvireytensä paranee. Lasten iloiset äänet ja leikkimielisyys tarttuvat usein vanhuksiin, ja vanhukset saattavat lähteä spontaanisti mukaan leikkimään tai laulamaan lasten kanssa.

”Lasten kautta vanhuksille tulee päiviin sisältöä, aktiiviteettia, ehkä uni paranee, tulee hyvä mieli. Muistisairas ei välttämättä pysty sitä sanoiksi tuottaa

*tai miltä jokin tuntui, mutta ihan, että he näkevät iloisia ilmeitä ja jos on joi-
tain tuttuja lauluja, mitä lapset laulaa.”*

*”He saavat siitä virkeyttä, toisaalta liikuttumista, saattaa tulla jotain muis-
toja mieleen omasta, kun ollut itse isä, että onko ollut lapsille aikaa.”*

*”Kun päiväkotia on ollut kesälomalla, niin onhan täällä paljon hiljaisempaa
heti. Osa asukkaista kyselee, että missä lapset on ja koska tulee takaisin.”*

Palvelutalojen kaikkien yhdyshenkilöiden mukaan viriketoiminta ja luova työskentely lasten kanssa ovat lisänneet vanhusten fyysistä ja henkistä hyvinvointia monin eri tavoin. Yhteistoiminta lasten kanssa on tuonut vanhuksille tunteen kuuluvansa osana laajempaa yhteisöä ja heidän sosiaalinen pääomansa on kasvanut. He ovat saaneet arkeensa vaihtelua, iloa, osallistumisen kokemuksia ja uusia elämyksiä.

Erilaisten kädentaitojen harjoittamisen kautta vanhuksilla on saattanut palautua mieliin vanhat taitonsa ja saaneet heidät kokeilemaan taitojaan uudelleen. Tämä on lisännyt heidän itse-tuntoaan. Käsillä askartelun on nähty edistävän myös vanhusten keskittymiskykyä, aivotoimintaa, muistia, käsivoimia ja koordinaatiota. Musiikki ja laulaminen ovat tuoneet heille erityisesti iloa. Monelle vanhat lastenlaulut ovat palauttaneet vanhoja muistoja mieliin.

Kaikkien haastateltavien mukaan vanukset suhtautuvat lapsiin ja lasten kanssa olemiseen pääosin positiivisesti. Joukossa on aina kuitenkin myös sellaisia asiakkaita, jotka eivät enää heikkokuntoisuutensa tai sairautensa vuoksi jaksakaan seurustella tai eivät kestä enää mitään melua tai hälinää. Joissakin vanhuksissa sairaus saattaa aiheuttaa aggressiivisuutta, mistä syystä heidän läsnäoloon lasten kanssa voidaan siitä syystä joutua rajoittamaan.

Haastateltavat ovat nähneet yhteistoiminnan lisänneen lasten ja vanhusten välistä vuorovaikutusta jopa siinä määrin, että tutuksi tulleet lapset ja vanukset ovat alkaneet auttamaan toinen toistaan erilaisissa tilanteissa. Yhdessä kohteista tehdään säännöllisesti lasten ja vanhusten kanssa yhteiskävelyjä, joissa lapset auttavat vanhuksia kuljettamalla heitä pyörätuolilla. Vanhuksista on ollut apua vastaavasti myös lapsille. Tällaista pientä apua vanukset voivat antaa lapsille esimerkiksi pitämällä paperista kiinni, kun lapsi piirtää. Sellainen saa vanukset kokemaan itsensä tarpeelliseksi ja heidän itsetuntonsa kasvaa.

Päiväkotien yhdyshenkilöt kertoivat yhteistoiminnan vaikuttaneen lapsiin myös monin eri positiivisin tavoin. Lapset ovat saaneet vanhuksilta kaipaamaansa huomiota, vaikka vanukset vain kuuntelisivat ja katselisivat heitä. Vanukset ovat aidosti läsnä heidän kanssaan, koska heillä ei ole kiire mihinkään. Monista lapsille ja vanhuksista on tullut ajan mittaan toisilleen tärkeitä ja läheisiä. Lasten ja vanhusten välille on nähty syntyvän myös ystävyysuhteita,

joissa ei suurella ikäerolla ole merkitystä. Lapset ovat saaneet mummoista ja papoista varummvoja ja - pappoja. Tämä on ollut erityisen tärkeää etenkin sellaisille lapsille, joilla ei ole omia isovanhempia tai joiden omat mummot tai papat asuvat niin kaukana, jolloin jatkuvaa yhteydenpitoa omaan mummoon tai pappaan ei ole muodostunut.

Nähdessään vanhuksia päivittäin lapset ovat tottuneet vanhuksilla käytössä oleviin apuvälineisiin, kuten pyörätuoleihin, tai sairaiden vanhusten ulkoisessa olemuksessa näkyviin poikkeavuuksiin, kuten erilaisiin jäsenvaurioihin, kyhmyihin ja patteihin. Lapsista on tullut rohkeampia kohtaamaan erilaisia ihmisiä, eri-ikäisiä ja erinäköisiä. Lapset ovat oppineet ikäihmisiltä vanhoja lauluja ja kuulleet tarinoista vanhoista perinteistä ja elämäntavoista. Yhteistointa on haastateltujen mukaan kehittänyt lasten yhteisöllisyyttä, osallisuutta, kunnioitusta eri-ikäisiä ihmisiä kohtaan ja he ovat saaneet uusia elämyksiä luodessaan vanhusten kanssa yhdessä jotain uutta.

Kaikki haastatelluista olivat yhtä mieltä siitä, että yhteistoiminnalla on nähty olevan pelkääntään positiivista vaikutuksia niin lapsiin kuin vanhuksiin. Mitään negatiivisia vaikutuksia ei ole tullut heidän mielestään esiin.

9.2 Toimintakulttuuriset tekijät ja hyvät käytännöt

Yksi teemoista koski ikäpolvitoiminnan toteutumiseen vaikuttavia toimintakulttuurisia tekijöitä. Lähtökohtainen olettamuksemme oli tutkimuksen alussa, että tahojen toimintakulttuurista nousee esiin tekijöitä, jotka tukevat säännöllisen ikäpolvitoiminnan toteuttamista.

Teoreettisessa perustassa toimme esiin seuraavat toimintakulttuuriset tekijät: arvot, asenteet, johtamiskulttuuri, säännöt, ilmapiiri, työntekijöiden osaamisvaatimukset ja resurssit. Nämä tekijät toimivat myös toimintakulttuurisen osiomme alateemoina ja esittelemme tulokset niiden mukaisesti.

9.2.1 Arvot

Kysyimme haastateltavilta heidän organisaatioidensa arvoista ja sitä, ja miten arvot on huomioitu ikäpolvitoiminnassa. Moni kertoi arvojen kulkevan läpi kaiken toiminnan, mukaan lukien ikäpolvitoiminnan eikä siksi tästä syystä arvoja ole erikseen mietitty ikäpolvitoiminnan kannalta. Muutama totesi, että ikäpolvitoiminnan liittymistä toiminnan arvoihin voisi jatkossa pohtia enemmän.

”Silloin, kun päiväkotia on tullut, niin ollaan käyty arvoja läpi, että mitä toivotaan tältä yhteistyöltä puolin ja toisin. Mutta en ehkä sanoisi, että arvokeskustelua käydään enää arjessa. Ne on siellä taustalla koko ajan ja näkyy siinä toiminnan suunnittelussa.”

Päiväkodin ja palvelutalon arvoissa tulivat yhteisesti esiin yksilön huomioiminen, erilaisten ihmisten arvostaminen, osallisuus, yhteisöllisyys ja yhteistyö. Palvelutalon arvoissa korostettiin lisäksi toiminnallisuutta ja itsemääräämisoikeutta, jotka tulevat esiin myös vanhustyön laatusuosituksissa.

”Meillä on arvoissa hyvä kohtelu, aktivoituminen, osallistuminen. Osallistuminen tarkoittaa monella tasolla osallistumista. Se on suunnittelun tasolla ja tietoisuuden tasolla.”

”Arvoissa ei erikseen mainita lapsia vaan se koskee kaikkea kohtaamista, kunnioittavaa ja kuuntelun taitoa. Sitoutuminen ja osallistaminen on arvoissa. Meillä pyritään, että osallistetaan yksikön sisälläkin hoitajia vaikka olympialaisissa. Joskus nämä arkitoimet menee edelle väkisinkin, mutta yleensä, kun osasto on ottanut jonkun tehtäväkseen, niin siitä pidetään kiinni.”

”On meillä määritelty arvot. Meidän arvot on uuden Vasun pohjalta luotu. Siellä on yhteisöllisyys ja osallisuus, jotka varmaan meillä korostuu. Sitten siellä on lapsen yksilöllinen kohtaaminen ja huomioiminen sekä lapsen turvallisuus. Leikkiminen, luovuus ja itsensä ilmaiseminen ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö isona osana.”

”Yhteistyöhalua, kukaan ei tee tätä työtä yksin. Uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa korostetaan sitä, että tehtäisiin alueella olevien toimintojen kanssa yhteistyötä ja vietettäisiin aikaa muuallakin kuin päiväkodissa tai sen pihalla.”

Osallisuuden arvo näkyi siinä, että arjessa mahdollistetaan lasten ja vanhusten osallistuminen suunnitteluun ja yhteiseen toimintaan. Suunnittelussa painotettiin, että lapset sekä vanhukset saavat tuottaa toiveitaan esille ja niitä kuunnellaan.

”Meidän toiminnassa on tärkeitä ja halutaan tukea lasten ja ikääntyneiden osallisuutta, talon yhteisöllisyyttä ja miten tämä eri-ikäisten kohtaaminen siihen nivoutuu.”

9.2.2 Asenteet

Haastateltujen mukaan talon yleisellä ilmapiirillä ja asenteella on ollut erittäin suuri merkitys ikäpolvitoiminnan ylläpitämisen kannalta. Suurin osa työntekijöistä on ymmärtänyt toiminnan merkityksen niin yksilön itsensä kannalta kuin myös laajemmin sekä varhaiskasvatuksen että vanhustyön kannalta. Henkilökunnalle on avattu sosiokulttuurista ajattelua ja käyty heidän kanssaan keskustelua siitä, miten se näkyy yhteisön toiminnassa. Henkilökunta ymmärtää, että ikäpolvitoiminnalla voidaan vaikuttaa niin lasten kuin vanhusten hyvinvointiin ja sosiaaliin pääomaan. Esimerkiksi vanhuspuolella nähdään, että vanhustyössä ei ole kyse vain hoi- vasta vaan myös henkisen hyvinvoinnin ylläpitämisestä.

”Se vaatii asenteellista ajattelua, että ihmiset elävät täällä. Ollaan lähdetty avaamaan sitä henkilökunnalle, että mitä se aito oikea eläminen tarkoittaa ja Sosiokulttuurinen elämä on osa sitä ihmisen elämää. Sen eri muotoja me yritetään ja pyritään meidän toiminnoissa tuomaan. On tärkeää, että sosiokulttuurista ajattelua tuodaan hoitotyön rinnalle.”

”Toimitusjohtajia myöten ollaan sisäistetty sosiokulttuurinen ajatus. Me ollaan mahdollistajia. Se täytyy lähteä organisaation tahtotilasta. Tehdään tilaa yhteiselle kohtaamiselle.”

”Kykä nähdä, mitä tämä toiminta tuo lapsille, mihin se voi kantaa kun he kasvavat isoiksi.”

Ikäpolvitoiminta edellyttää työntekijöiltä myönteistä asennetta, aitoa halua eri-ikäisten kanssa toimimiseen ja osallisuuteen. Se vaatii myös sitoutumista, yhteistyökykyä ja joustavuutta säännöllisen ikäpolvitoiminnan järjestämiseen ja ylläpitämiseen. Lisäksi odotetaan, että vastuu yhteistoiminnan toteuttamisesta on molemminpuolista niin, että kumpikin osapuoli kantaa vastuuta järjestämisestä sekä osallistujien ohjaamisesta.

”Pitää olla rohkeutta ottaa uusia haasteita vastaan.”

”Yhteistyöhalua, kukaan ei tee tätä työtä yksin.”

9.2.3 Johtajuus

Johdon ja esimiesten merkitys nähtiin erittäin olennaiseksi osaksi päiväkodin ja palvelutalon välillä. Ilman sitä toiminnalle ei nähdä olevan mahdollisuuksia. Johdon täytyy seistä yhteisten arvojen takana, ja heillä täytyy olla oikea tahtotila ja asenne siihen, että lasten ja vanhusten yhteistoiminnalla on todellinen merkitys ja kaikkia siihen osallistuvia rikastuttava vaikutavuus. Heidän tehtävänä on luoda myönteistä ilmapiiriä, antaa fyysisiä ja ajallisia resursseja

yhteistoimintaan sekä kannustaa ja motivoida työntekijöitä yhteistyön tekemiseen. Heidän odotetaan itse osallistuvan toimintaan ja osoittavan aitoa kiinnostusta ja iloa yhteistoimintaa kohtaan.

”Johdolta ikäpolvitoiminnan järjestämiseksi vaaditaan oikeaa tahtotilaa ja asennetta. Se vaatii oikeita arvoja ja sitkeyttä viedä ja organisoida ne hommat tekijätasolle.”

”Se vaatii hyvää esimiestyötä, jotta ikäpolvitoiminnan ymmärrys ja merkitys saadaan henkilökunnan tietoon. Johto näkee merkityksen tärkeäksi. Se näkyy kannustavassa ja mahdollistavassa työilmapiirissä. Johto todella tukee ja nauttii ja osallistuu, mikäli vaan on paikalla ja ehtii.”

”Tukea suunnitelmissa ja taloudellisissa hankinnoissa. Tärkeää, että johto näkee asian positiivisena ja rikastuttavana. Se vaatii tämän ilmapiirin ja ajattelumallin ylläpitämistä.”

9.2.4 Työntekijöiden osaaminen ja ominaisuudet

Kysyimme haastateltavilta myös heidän omia kokemuksiaan ja näkemyksiään siitä, millaista osaamista tai millaisia ominaisuuksia ikäpolvitoiminnassa työskentelevältä edellytetään. Kaikkein tärkeimpänä ominaisuutena vastaajat piti avointa suhtautumista eri-ikäisiin ihmisiin ja erilaisuuteen.

Työhön rekrytoinnissa eduksi katsotaan, jos henkilö on työskennellyt sekä vanhusten että lasten kanssa ja hänellä on alaan soveltuvaa koulutusta. Hänen odotetaan näkevän ikäpolvitoiminnan merkityksellisyyden osana lasten ja vanhusten hyvinvoinnin ja sosiaalisen pääoman edistämistä.

Lisäksi haastateltavat näkivät tärkeäksi, että henkilöllä on taitoa, osaamista ja kokemusta erilaisten luovien ja toiminnallisten menetelmien käyttämisestä erilaisten asiakasryhmien kanssa. Lasten ja vanhusten kanssa toimivilta tulee edellyttää heidän mielestään myös hyviä ryhmänohjaustaitoja. Ohjaajien on tärkeää osata ottaa huomioon myös osallistujien yksilölliset tarpeet sekä osata suunnitella toimintaa sekä ryhmän että sen yksilöiden tarpeiden mukaan. Se, mikä sopii lapsille, ei välttämättä sovellu erilaisia rajoittuneisuuksia omaaville vanhuksille. Näihin lukeutuvat esimerkiksi kuulo- ja näköongelmat, erilaisten raajojen vajavuudet sekä muistiongelmät. Lisäksi tarvitaan ammatillista osaamista hyödyntää lasten ja vanhusten yhteistoimintaa esimerkiksi yksilöllisen hoito- tai kasvatussuunnitelman tukena.

Yhteistoimintaa ohjaavilta odotetaan haastateltavien mukaan lisäksi myös seuraavia ominaisuuksia: vuorovaikutustaitoja, sosiaalisuutta, tiimitaitoja, innostuneisuutta, iloisuutta, kannustusta, herkkäaistisuutta, empaattisuutta, läsnäolon taitoja, viitseliäisyyttä ja sinnikkyyttä.

”Vaatii avointa suhtautumista kaikenlaisiin ihmisiin ja erilaisuuteen, sekä osaa työskennellä eri ihmisten kanssa ja osaa tehdä sitä yhteistyötä.”

”Hyödyllistä, jos on kokemusta lapsista, vanhuksista ja luovista toiminnoista.”

”Tärkeätä on moniammatillinen tiimi ja sosiaali- ja terveystieteiden koulutus.”

”Osaa ohjata ryhmää, osaa katsoa ryhmän kokonaisuutta ja ryhmädynamiikkaa.”

”Tarvitaan tiimityöskentelytaitoja, halua ja yhteistyötaitoja.”

”Tarvitaan uskallusta tehdä uusia asioita. Ei saa olla rutinoitunut.”

9.2.5 Toimintaa ohjaavat säädökset

Yksi päiväkotien ja palvelutalojen toimintakulttuuria muokkaava tekijä ovat erilaiset valtakunnalliset säädökset ja ohjeet.

Pyysimme haastateltavia kertomaan, miten erilaiset säädökset, ohjeet ja suositukset on huomioitu ikäpolvitoiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Kaikki haastateltavat olivat hyvin tietoisia oman alansa keskeisistä säädöksistä ja ohjeista. Vanhuspuolella tuli esiin laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystieteiden palveluista (980/2012) eli ns. Vanhuspalvelulaki sekä vuoden 2013 Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi. Varhaiskasvatuspuolella tulivat esiin 1.8.2015 voimaan tullut uusi Varhaiskasvatuslaki sekä vuonna 2016 voimaan tulleet uudet valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Suurin osa haastateltavista totesi, että säädösten ja ohjeiden vaikutuksia nimenomaan ikäpolvitoiminnan kannalta ei ole heillä erityisesti mietitty, vaan lähinnä yleisemmällä tasolla. Laatusuosituksissa ja Vanhuspalvelulaissa korostettua ikäihmisten osallisuutta pyritään toteuttamaan kaikessa palvelutalon toiminnassa, joista yksi on ikäpolvitoiminta. Palvelukodin haastateltavien mukaan vanhuspuolen säädöksissä ja ohjeistuksissa esiin tuodut vanhusten osallisuus ja toiminnallisuus toteutuvat hyvin ikäpolvitoiminnan kautta. Vanhuksia osallistetaan ja kannustetaan toimimaan yhdessä lasten kanssa järjestettyyn toimintaan. Laatusuosituksissa ja

Vanhuspalvelulaissa esille tullut itsemääräämisoikeutta ja vapaaehtoisuutta noudetaan myös ikäpolvitoiminnassa. Vanhuksilla on oikeus myös kieltäytyä osallistumasta yhteistoimintaan.

”Vanhustyön periaatteet otetaan kaikki huomioon. Kuunnellaan jokaista asiakasta yksilöllisesti ja kunnioitetaan itsemääräämisoikeutta.”

”Laatusuositukset huomioidaan koko toiminnassa. Suosituksista nousee esiin eniten osallisuus ja itsemääräämisoikeus. Miten ikäihmiset on itse osallisena omassa arjessa, yhteisön arjessa ja luomisessa ja kehittämisessä. Nämä tulee ikäpolvitoiminnassa hyvin esiin.”

Päiväkotien yhdyshenkilöiden mukaan ikäpolvitoiminnan nähdään tukevan hyvin Uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa ja Varhaiskasvatuslaissa esiin tuotuja asioita, kuten lapsen osallisuutta, vaikuttamista, yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, toisten ihmisten kunnioittamista ja yhteisöllisyyttä. Lisäksi ikäpolvitoiminnan nähdään vastaavan hyvin myös sitä vaatimusta, että päiväkodit tekisivät yhteistoimintaa myös päiväkodin ulkopuolella.

”Uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa korostetaan sitä, että tehtäisiin alueella olevien toimintojen kanssa yhteistyötä ja vietettäisiin aikaa muuallakin kuin päiväkodissa tai sen pihalla.”

Sekä palvelukotien että päiväkotien haastateltavat totesivat, että ikäpolvitoiminnan erilaisten laatusuositusten ja säädösten toteutumisesta ikäpolvitoiminnassa olisi hyvä keskustella jatkossa enemmän.

9.2.6 Aineelliset resurssit

Toimintakulttuuriin vaikuttavat resurssit, kuten aika, tilat ja taloudelliset resurssit. Kaikki haastattelemamme kokivat erityisesti tiloilla olevan erityisen suuri merkitys säännöllisen ikäpolvitoiminnan ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Toiminta edellyttää esimerkiksi isoja toimintiloja, joissa lapset ja vanhuksat voivat kokoontua ja tavata toisiaan.

”Ikäpolvitoiminnan järjestäminen vaatii tiloilta toiminnallisuutta, tilojen kunnossapitoa ja turvallisuutta.”

Parhaat edellytykset lasten ja vanhusten kohtaamiselle nähtiin olevan sellaisilla tilaratkaisuilla, joissa vanhuksilla ja lapsilla olisi mahdollisuus kohdata toisensa luontevasti päivän aikana. Yhdessä näistä paikoista lapsilla ja vanhuksilla oli suurimman osan ajan päivästä näköyhteys toisiinsa. Kahdessa paikassa toivottiin isompia yhteisiä tiloja ja yhteistä pihaa. Yhdessä

paikassa toivottiin lasten ja vanhusten puolen yhdistävää käytävää, jota pitkin lapset ja vanhukset voidaan ohjata siirtymään toiselle puolelle. Lisäksi toivottiin yhteistä ruokailutilaa, sillä yhteisten ruokailujen nähtiin olevan yksi päivän tärkeimmistä yhteisöllisistä hetkistä.

Kahdessa haastattelussa tuli esiin se, että ikäpolvitoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen jää liian vähän aikaa. Toimintaan ei paikoissa ole varattu ylimääräisiä henkilöstöresursseja, vaan toimintaa ja sen suunnittelua tehdään lähinnä muun työn ohessa. Yhdyshenkilöiden rooli nähtiin tässä suhteessa erityisen tärkeäksi.

Missään paikoista ei yhteiseen ikäpolvitoimintaan ole olemassa mitään erillistä budjettia, vaan kustannuksia katetaan kummankin osapuolen toimintamäärärahoista, kuten materiaalikuluista mahdollisuuksien mukaan. Ikäpolvitoiminnan toteuttaminen vaatii henkilökunnalta monesti kekseliäisyyttä, erilaisia luovia ratkaisuja ja esimerkiksi kierrätysmateriaalien hyödyntämistä, mitkä eivät maksa mitään. Tämä koettiin haasteelliseksi ja osittain myös rajoittavaksi tekijäksi. Toimintaa voitaisiin järjestää paljon monipuolisemmin, jos siihen olisi käytettävissä rahaa.

”Tiloissa ja materiaalihankinnoissa on ongelmia. Se tarvitsee luovuutta. Sama on resurssi työntekijöissä. Meillä on niin paljon tekemistä tavallaan kaikilla.”

”Jos on meidän järjestämää, meidän piikkiin. Sieltä osittain he tuovat tänne materiaaleja. Joitain kustannuksia on jaettu.”

”Sitten on materiaaliongelma. Kun kelläkään ei ole budjettia näille materiaaleille. Täytyy olla yhteydessä kolmansiin tahoihin, että saadaan lahjoituksia, tai keksiä vaan luonnosta tai paperista. Sitten on vaan motivaatiota ja näkee sen arvon.”

”Palvelutalolla on ollut vähän enemmän rahaa käytössä projekteihin ja muihin. Kaupungilta ei ole hirveästi herunut mitään ylimääräisiä resursseja.”

9.3 Hyvät käytännöt

Yhtenä keskeisenä tavoitteenamme tässä opinnäytetyössä oli koota yhteen säännöllisen ikäpolvitoiminnan hyviä käytäntöjä. Kiinnitimme huomiota erityisesti siihen, mitkä ovat sellaisia hyviä käytäntöjä, jotka mahdollistavat säännöllisen yhteistoiminnan lasten ja vanhusten välillä. Selvitimme muun muassa, miten toimintaa suunnitellaan ja ketkä sitä suunnittelevat, miten toimintaa toteutetaan ja mitä toteutuksessa kannattaa huomioida.

Kaikkien tutkimuskohteiden yhteisesti hyväksi käytännöksi osoittautui se, että ikäpolvitoiminnan toimintarunko suunnitellaan vuodenvuorokierro tapahtumien mukaan. Näitä tapahtumia ovat esimerkiksi ystävänpäivä, pääsiäinen, vappu, itsenäisyyspäivä ja joulukuu. Ne rytmittävät hyvin vuoden yhteisiä tapaamisia ja tapahtumia. Vuodenvuorokierro tapahtumien väliin rakennetaan lisäksi muita säännöllisiä tai satunnaisia toimintoja.

Etukäteen suunniteltua toimintaa järjestettiin kaikissa paikoissa lähes viikoittain tai kuukausittain. Viikoittaisia säännöllisiä tapaamisia olivat muun muassa yhteinen viikon avaus, musiikkikahvi ja ulkoilu. Kuukausittain oli muun muassa vierailuja, tansseja ja kävelyitä. Lisäksi paikoissa kävi paljon ulkopuolelta tulevia ryhmiä, kuten erilaisia vapaaehtoistyöntekijöitä, koululaisryhmiä ja seurakunnan edustajia järjestämässä erilaista toimintaa, joihin osallistuivat sekä lapset että vanhuksset. Yhdessä paikassa oli tullut jokavuotiseksi käytännöksi alueen koulujen ja muiden alueen asukkaiden kanssa yhteisesti järjestetty ”kyläkävely” (nimi muutettu), johon myös palvelutalon asukkaat ja päiväkodin lapset yhdessä henkilökunnan kanssa osallistuvat. Haastattelun mukaan kyläkävelyt ovat edistäneet alueen yhteisöllisyyttä.

Haastatteluissa tuli esiin, että yhteisen toiminnan järjestämisessä kannattaa ajoissa suunnitella toiminnan ajankohta, kesto ja ryhmän koko. Kaikissa paikoissa haasteena tuntui olevan lapsille ja vanhuksille yhteisen ajan löytäminen. Päiväkodeissa toiminta alkaa usein heti aamusta, kun taas palvelutalon asukkaat voivat silloin vielä nukkua. Vanhuksille ja lapsille sopivaksi yhteisen toiminnan ajankohdaksi oli useimmissa paikoissa muodostunut aamupäivä klo 10.00 alkaen. Silloin suurin osa asukkaista on herännyt ja tehnyt aamutoimet ja lapset ovat vielä virkeitä ennen päivälepoa. Ryhmän koko ja osallistujat suunnitellaan toiminnan mukaan. Yleensä lapset käyvät palvelutalolla pienryhmissä. Kolmessa haastattelussa tuli esiin, että he pitivät sopivana ryhmänä neljää lasta ja neljää asukasta. Tällöin ohjaajia on kaksi.

”Me käydään siellä ryhmittäin. Yleensä pienempi ryhmä kerrallaan. Aika on yleensä 10.30. Ihan pienimpiä ei ole otettu mukaan, koska ne ovat usein väsyneitä jo siihen aikaan.”

”Askartelut ja leipomiset menevät pienryhmissä, mutta isommissa tapahtumissa koko päiväkodin osallistuu, jos miehistö riittää.”

Haastateltavien mukaan yhteisesti järjestetyn toiminnan tai tapahtuman suositeltavaksi kestoksi on osoittautunut puolesta tunnista tuntiin. Mikäli järjestetty toiminta on pidempi, lapset sekä vanhuksset väsyvät tai keskittyminen häiriintyy.

Koska ikäihmisten siirtyminen ryhmänä paikasta toiseen on melko hankalaa käytännössä toteuttaa, toiminta on tapahtunut näistä käytännön syistä kaikissa paikoissa pääsääntöisesti palvelutalolla. Yhden tai muutaman vanhuksen kanssa päiväkodilla vierailu onnistuu ja sitä myös tehdään aina mahdollisuuksien mukaan. Mikäli toiminta on hyvin etukäteen suunniteltu ja

isomman vanhusryhmän siirtyminen on mahdollistettu, toimintaa on järjestetty päiväkodilla tai lähiympäristössä esimerkiksi ulkoilun merkeissä.

Myös lasten ja vanhusten sijoittamisella tilaan nähtiin olevan merkitystä. Kahdessa paikassa oli tullut hyväksi käytännöksi, että lapset ja asukkaat istuvat vierekkäin esimerkiksi kädentaitotilanteissa. Näin lapsilla ja asukkailla syntyi parhaiten vuorovaikutusta keskenään ja tämä osallisti heidät paremmin toimimaan yhdessä.

”Toiminnoissa lapset on ollut isoilla tuoleilla polvillaan tuolilla tai seisoneet vanhusten vierellä askarteluissa, pelailussa, leipomisisissa. Joskus tuodaan lasten korkeat tuolit mukana.”

”Me ollaan istuttu ristiin, jossa istuu vanhempaa ja nuorempaa vierekkäin. Osa lapsista voi istua normaalituoleilla ja osalla on päiväkodin puolelta tällaisia lapsille tarkoitettuja pienempiä mutta korkeampia tuoleja mukana.”

Yhteistoiminnassa tavoitellaan tänä päivänä kaikissa paikoissa enemmän sitä, että toiminnasta saataisiin mahdollisimman luontevaa ja sitä voitaisiin toteuttaa mahdollisimman paljon osana arjen muuta toimintaa. Tällä tavoin lasten ja vanhusten välille on nähty syntyvän enemmän mahdollisuuksia luontevaan kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. Haastatellut antoivat suuremman merkityksen tästä syystä enemmän juuri tämän kaltaiselle toiminnalle, ei niinkään etukäteen ohjelmoidulle ja suunnitellulle toiminnalle, jolla on jotain suuria tavoitteita. Tavoitelluksi käytännöksi on muodostumassa se, että lapset ja vanhuksat saataisiin tekemään yhdessä enemmän sellaisia asioita, joita he tekisivät omassa päiväkodin tai palvelutalon arjessa muutenkin eli esimerkiksi ruokailu, kahvihetket, lehtien lukeminen, TV:n katselu, leikkiminen, pelaaminen ja ulkoilu. Lapset voisivat tulla esimerkiksi vain leikkimään ja touhuamaan palvelutalolle eli tekemään sitä samaa asiaa, mitä tekisivät päiväkodin puolella.

”Se on loppujen lopuksi hyvin pientä. Sen ei tarvitse olla niin mahtipontista tapahtumaa, että nyt meillä on tällainen oikein tilaisuus ja kaikki taputtavat, vaan se on hyvin paljon sitä arkea.”

”Kannatan sitä ajatusta, että arjessa huomataan niitä hetkiä ja tartutaan niihin hetkiin. Yhteistoiminta ei saa jäädä vain johonkin juhlatapahtumiin, vaan esimerkiksi ennen juhlia niitä voidaan valmistella yhdessä.”

”Lapset tulivat esimerkiksi nyt talvella vain olemaan. Ei ollut mitään varsinaista ohjelmaa. He vain tulivat ja levittivät omia leluja ja leikkivät legoilla. Monet vanhuksat eivät pysty osallistumaan leikkiin, mutta heille riittää se, että he saavat katsella ja näkevät uusia leluja ja aistivat lasten ääntä.”

”Sitten on tämä tallainen ex tempore -tyyppinen, että he tulevat tänne muovilemaan tai tulevat näihin tiloihin. Meillä on nyt sopimus, että he voivat tulla pihalle leikkimään. Ne tulee vaan leikkimään ja meidän vanhuksot ottaa siinä osaa jollain muotoa. He voivat tulla ilmoittamatta.”

Haastateltavien mukaan yhdeksi hyväksi käytännöksi on osoittautunut myös se, että sekä päiväkodin että palvelutalon puolella on nimetty yhdyshenkilö tai vastaavia ikäpolvitoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Kahdessa paikoista yhdyshenkilöt tapaavat säännöllisesti suunnittelupalavereissa, joilla nähtiin olevan erittäin suuri merkitys säännöllisen ikäpolvitoiminnan ylläpitämisen kannalta. Suunnittelupalavereissa käydään läpi seuraavien kuukausien yhteisiä tapaamisia, tapahtumia, tavoitteita, lasten ja vanhusten toiveita sekä arvioidaan toimintaa. Suunnittelupalavereita pidetään ainakin kerran puolessa vuodessa. Palaverin jälkeen yhdyshenkilöt tiedottavat palaverien sisällöstä muulle henkilökunnalle. Vaikka isompia suunnittelupalavereita toteutetaan säännöllisesti, niin yhteydenpitoa tarvitaan useammin esimerkiksi muun työn ohessa. Joissakin paikoissa yhteyttä pidettiin viikoittain tai jopa päivittäin.

”Täytyy olla sovitut henkilöt, jotka lähtee sitä tekemään. Ylipäättään se halu ja motivaatio siihen. Kyllähän se työntekijöiltä vaatii, että järjestetään. Se ei ihan itsellään muodostu. Jos ei ole koordinoijaa, niin se jää helposti arjen alle. Eli täytyy olla se joku henkilö, joka siitä vastaa ja suunnittelee. Kun on kummaltakin puolelta, niin silloin viestintä kulkee paremmin. On turha järjestää ohjelmaa, jos kukaan ei tiedä, että ohjelmaa on.”

Haastatteluissa tuli ilmi, että ikäpolvitoiminnan suunnittelussa on tärkeää osallistaa lapset ja vanhuksot mukaan, jotta tekeminen olisi mahdollisimman mielekäs. Lapsilta ideoita tulee useimmiten arjessa tapahtuvan toiminnan kautta. Vanhuksia osallistettiin suunnitteluun erilaisten asukasillojen tai asukasdemokratiakokousten kautta. Joskus ideat tulevat yhteisissä tapaamisissa.

”Otamme suunnitteluun mukaan ideoita lapsilta ja vanhuksilta. Me otetaan mukaan niitä ideoita, mitä vanhuksilta on tullut. Vanhuksilla on yhteisiä asukasilloja, missä he voivat toivoa ja ideoida. Juhliin he saavat keksiä sisällöt mm. ystävänpäiviin, vappujuhliin. Mitä bändejä tulee soittamaan, onko tietovisaa, bingoa vai lukupiiriä. Lapsilta kysyn, jos mennään vaikka ryhmäkotiin, että mitä haluaisi siellä tehdä tai mitä mummojen ja pappojen kanssa siellä voisi tehdä.”

”Silloin, kun ne itse on ne keksinyt ja ideoinut, niin he innostuvat siitä ihan eri tavalla ja ne onnistuvat parhaiten.”

9.4 Menetelmät

Halusimme tutkimuksessamme selvittää, millaisia erilaisia luovia ja toiminnallisia menetelmiä päiväkodin ja palvelutalon välisessä ikäpolvitoiminnan toteutuksessa käytetään sekä liittykö menetelmien käyttöön joitain hyviä käytäntöjä. Myös tutkimuksemme osallistuneet tahot olivat kiinnostuneita tietämään, mitä erilaisia menetelmiä muualla käytetään.

Luovista menetelmistä musiikki tuli esiin jokaisessa haastattelussa selkeimpänä yksittäisenä menetelmänä. Musiikista nauttiminen korostui niin lasten kuin vanhustenkin osalta. Musiikkia käytetään menetelmänä monissa eri toiminnoissa. Musiikkia käytetään osana toimintaa tai se voi olla omana itsenäisenä toimintana, kuten yhteislaulut.

”Laulut ja musiikki on sellaisia, mikä säilyy pitkään, vaikka muisti olisikin jo heikompi. Musiikilla on älytön voima kaikin tavoin. Sitä musiikkia on meillä paljon täällä yhdessä lasten kanssa ja omaakin. Sitä toivotaan silti koko ajan lisää. Yhteislaulut on tosi suosittuja, koska siellä on vanhoja. Onhan siinä se, jos on ihan pieniä lapsia, niin he eivät vanhoja lauluja osaa edes. Tutustuu niihin sitä kautta.”

”Välillä on ihan perinteisiä lauluja, kuten ”Piiri pieni pyörii” tai ”Oravan pesä”. ”Oravan pesä” on tosi kiva. Siitä lapset ja vanukset tykkäävät tosi paljon.”

Haastateltavat totesivat, että lapset ja vanukset nauttivat kädentaidoista. Ikäpolvitoiminnassa kädentaidot koostuivat muun muassa piirtämisestä, askartelusta, maalauksesta, muovailusta ja leivonnasta. Varsinkin eri kädentaitojen tekemisessä tuli esiin lasten ja vanhusten keskinäinen vuorovaikutus. Yhteinen tekeminen synnytti heidän välillä sanallista ja sanatonta viestintää.

”Kuvataidemaalauksella on ollut helppoa ja toimivaa lasten ja aikuisten kanssa. On ollut yhteisiä töitä, mitä on tehty pöydän ympärillä.”

”Ollaan istutettu kukkia ja yrttejä yhdessä mummojen ja pappojen kanssa terassille.”

Haastateltavat totesivat, että ikäpolvitoiminnan spontaanissa toiminnassa menetelminä käytetään usein erilaisia leikkejä, pelejä ja satutuokioita. Lapset voivat valita päiväkodista mukaan haluamiansa leluja, pelejä tai kirjoja. Palvelutalolla lapset voivat mennä ryhmäkoteihin tai muihin yleisiin tiloihin vapaamuotoisesti leikkimään, pelaamaan tai lukemaan satuja. Tilat sovitaan palvelutalon henkilökunnan kanssa ja tilassa on aina päiväkodin henkilökunta mukana. Vanukset voivat osallistua leikkiin haluamallaan tavalla tai seurata leikkiä vierestä.

Parhaimmassa tapauksessa vanhus voi tulla yhdeksi leikkijäksi, jolloin lapsen ja vanhuksen välille tulee molemmin puolista vuorovaikutusta. Leikkitilanteissa on syntynyt antoisia keskusteluja vanhoista tavoista leikkiä ja minkälaisia leluja on ennen vanhaan ollut. Satuja voi lukea yhdessä vanhusten kanssa, tai henkilökunta voi pitää yhteisen satutuokion.

”Perinneleikit ja mitä ne vanukset kertoo, mitä niillä ennen vanhaan on ollut, välillä on kiva jäädä kuuntelemaan, kun ne voi jäädä spontaanisti juttelemaan ja kertoa, että meillä tehtiin ennen silleen tai ei meillä silloin ollut tuollaisia. Ennen me leikittiin käsillä.”

”Sitten saatiin lahjoituksena nukkekoti. Se on tehty vanhan kodin mukaisesti. Siellä on esimerkiksi leivät vartaisa katossa. Lapset luulivat, että se oli pizaa. Siinä näkyi hyvin, kuinka maailmat eroavat. Näistä ollaan sitten keskusteltu ja muisteltu.”

”Saatetaan ottaa kirjoja mukaan tai pitää siinä lauluhetki, tai pelit ottaa mukaan. Parempikuntoisia saadaan mukaan pelaamaan. Pelejä ovat esimerkiksi Afrikan-tähti, peruslautapelit, muistipelejä ja palapelejä.”

Haastatteluissa tuli esiin, että lasten ja vanhuksien yhteiset ulkoiluhetket vaihtelivat tutkimuspaikoittain. Ulkoilu tapahtui vaihdellen päiväkodilla, palvelutalolla tai lähiympäristössä. Yhteiseen ulkoiluun vaikutti selkeästi pihaympäristö. Yhdessä tutkimuspaikassa koettiin, että heillä ei ole vanhuksille ja lapsille yhteisesti sopivaa piha-aluetta. Tässä tutkimuspaikassa yhteiset ulkoilut olivat vähäisiä. Tässä paikassa toivottiinkin piha-alueisiin muutoksia. Toisessa tutkimuspaikassa yhteistä ulkoilua tapahtui säännöllisesti kävelylenkkien merkeissä. Kävelylenkeillä lapset ja vanukset kävelivät rinnakkain ja lapset saattoivat avustaa vanhuksia pyörätuolien työntämisessä yhdessä henkilökunnan kanssa. Lisäksi tässä tutkimuspaikassa yhteistä ulkoilua tapahtui palvelutalon tai joskus päiväkodin pihalla. Pihalla oli tapana leikkiä ja pelailla erilaisilla välineillä. Kolmannessa tutkimuspaikassa ulkoiltiin säännöllisesti pääosin palvelutalon pihalla. Palvelutalon pihalla leikittiin päiväkodista tuoduilla leluilla tai esimerkiksi talvella hiihdettiin. Kaikissa tutkimuspaikoissa koettiin yhteiset ulkoilut virkistäviksi ja antoisiksi.

”Sitten se on hyvää yhteistoimintaa, kun ulkoillaan säännöllisesti palvelutalon pihalla.”

”Kävely on ollut sellainen, joka on ollut monta vuotta. Kerran kuukaudessa mennään yhdessä kävelylle.”

Jokaisessa tutkimukseen osallistuneessa paikassa järjestettiin erilaisia tapahtumia. Tapahtumien ideat tulivat lapsilta, vanhuksilta, henkilökunnalta, läheisiltä tai talojen ulkopuolelta.

Tapahtumia oli hyvin paljon erilaisia ja niihin osallistuttiin joko pienemmissä ryhmissä tai koko talon voimalla. Tapahtumia pidettiin satunnaisesti tai säännöllisesti joka kuukausi. Tapahtumien suunnittelussa ja järjestelyissä pidettiin tärkeänä yhteisiä palaverieita ja niissä vastuiden jakamista yhdessä päiväkodin ja palvelutalon kesken. Erilaisia tapahtumia ovat järjestäneet eri järjestöt, kerhot, kulttuuri- ja taidealan harrastelijat ja ammattilaiset, vapaaehtoistyöntekijät, yhteistyökumppanit, koulut ja seurakunnat. Parhaiten lasten ja vanhusten mieliin jääneissä tapahtumissa on ollut erilaista ohjelmaa ja hyödynnetty erilaisia luovia ja toiminnallisia menetelmiä. Usein niissä on ollut mukana muun muassa musiikkia, kädentaitoja, leikkejä ja liikuntaa. Tapahtumista nauttivat niin lapset, vanhuksat kuin henkilökunta. Tapahtumia on pidetty hauskoina ja viihdyttävänä kokemuksina - niissä on syntynyt vahva osallisuuden ja yhteisöllisyyden tunne.

”Matkalla maailmalle -tapahtuma. Me matkustetaan eri maihin. Olen koonnut eri Youtube-videoita eri maista. Me mennään eri maihin lentokoneella ja liikutaan siellä. Amerikkaan mentäessä lapset olivat pukeutuneet inkkareiksi, meillä vanhuksat oli Cowboy`ita. Oli lasso heittoa, syötiin poppareita. Oli pehmokalan heittelyä ja keppihevostumppaa.”

”Terassijuhlat olivat tosi kiva ja onnistunut tapahtuma. Juhlissa oli muun muassa erilaisia pelejä, kuten renkaanheittoa, sekä kilpailuja, kuten Paras hattu - kilpailu. Aikuisille ja lapsille oli yhteismaalausta isolle paperille sormiväreillä.”

”Meillä on ollut lintupönttötalkoot. Lapset ja lasten vanhemmat, vanhuksat, ollaan yhdessä niitä ripustettu.”

”Sitten meillä on kerran kuukaudessa tanssit, elikkä meillä on ollut senioribandejä esiintymässä ja lapset on tullut sinne mukaan. Sitten meillä on ollut sellaisia esiintyjä, jotka sopivat sekä lapsille että aikuisille. Eli sitten on soitettu Robinista Annikki Tähteen. On ollut tosi monipuolinen kattaus.”

”Sit meillä oli yhden asukkaan 70-vuotisjuhlat. Hänen omaisensa oli hyvin aktiivinen ja hän halusi, että lapset tulivat mukaan. Lapset tekivät kortin ja esiintyivät juhlissa. Se oli tosi kiva.”

Keräsimme seuraavaan taulukkoon 5 kaikki haastatteluista saamamme ideat erilaisista luovista ja toiminnallisista menetelmistä, joita on käytetty ikäpolvitoiminnan järjestämisessä tutkimuskohteissa. Näin käytetyistä menetelmistä saa paremman ja selkeämmän kokonaiskuuvan.

IKÄPOLVITOIMINNASSA KÄYTETYT ERILAISET LUOVAT JA TOIMINNALLISET MENETELMÄT				
MUSIIKKI	KÄDENTAITOT	LEIKIT JA SADUT	PELIT JA ULKOILU	TAPAHTUMAT
Laululorutuokio	Askartelu	Legoilla rakentaminen	Afrikan tähti	Aistimaistelu
Levyraati	Leivonta	Junaradan rakentaminen	Muistipelit	Hoivarobotin vierailu
Musiikkimaalaus	Keppihevosten tekeminen	Nukkekodilla leikkiminen	Palapelit	Kotieläinpiha
Rentoutus musiikin avulla	Kukkien ja yrttien istutus	Prinsessa Ruusu linnassa-leikki	Tietovisat	Kuukauden tanssit
Yhteiset lauluhetket	Maalaus	Satujen luku yhdessä	Pallon heittoa	Lettujenpaistokestit
Yhteismuskari	Mehiläisvahan muovailu	Sadutus	Keihäänheittoa	Linnunpönttötalkoot
Yhteinen viikonavaus, jossa mukana lauluhetki	Piirtäminen	Satunäyttely	Tuolijumppa	Matka maailman ympäri
	Savityöskentely	Vanhoihin lasten satuihin tutustuminen	Kävelylenkit yhdessä	Naisten muotinäytös
	Taikataikinan muovailu	Uusiin lasten satuihin tutustuminen		Olympialaiset
				Sirkustapahtuma
				Seikkailu päiväkodin pihalla
				Taikurin vierailu
				Terassijuhlat

Taulukko 5: Ikäpolvitoiminnassa käytetyt erilaiset luovat ja toiminnalliset menetelmät

Aikaisemmin mainitsimme, että monissa haastattelemissamme paikoissa ikäpolvitoiminnan suunnittelun runko pohjautuu vuodenkiertoon liittyviin yleisiin juhlapäiviin ja merkkipäiviin. Näitä ovat muun muassa ystävänpäivä, äitienpäivä, pääsiäinen, isänpäivä, itsenäisyyspäivä ja joulukuu. Haastatteluissa tuli esiin, että näissä toiminnoissa ja tapahtumissa käytetään hyvin paljon erilaisia menetelmiä esimerkiksi kädentaitoja, musiikkia ja leikkejä (Taulukko 6). Tapahtumissa voi käydä erilaisia ulkopuolisia vierailijoita.

”Yleisten juhlapäivien yhteydessä saatetaan järjestää jotain yhteistä. Esimerkiksi me olemme kutsuneet palvelutalojen asukkaita esimerkiksi äitienpäivänä. Viime jouluna kutsuimme heidät viettämään meidän kanssa joulujuhlia ja heiltä tuli joulupukki.”

”Meillä oli esimerkiksi lotta vierailemassa täällä ja meidän oma sotaveteraani. Lapset olivat siinä. Vanhukset kertoivat omista kokemuksistaan, mutta ei oleenkaan ahdistavasti eli siinä oli sotaveteraanijuhlapäivä ja lapset oli tosi iloisia. He olivat varttuneempia, eskareita, että he pystyivät tekemään kysymyksiä.”

VUODENKIERTOON LIITTYVÄT MERKKIPÄIVÄT, YHTEISTOIMINNAT JA TAPAHTUMAT				
YSTÄVÄNPÄIVÄ	PÄÄSIÄINEN	VAPPU	ITSENÄISYSPÄIVÄ	JOULU
ÄITIENPÄIVÄ	Pääsiäiskorttien tekeminen	Huiskan askartelu	Itsenäisyyspäivän vastaanotto	Adventtikynttilän sytytys
ISÄNPÄIVÄ	Rairuohon istutus	Naamiaiset	Juhla-aterian yhdessä syöminen	Joulukorttien tekeminen
Sydänkoristeiden tekeminen	<u>Tipujen</u> teko	Vappuhattujen teko	Linnanjuhlat	Joulujuhlat: Asukkaat joulupukkiparikuntana
Ystävänpäivän, äitiapäivän ja isänpäivän korttien tekeminen	Virpomisoksien teko	Vapputorvien teko	Lotan ja sotaveteraanien käynti	Kauneimpien joululaulujen laulaminen
Korttien antaminen esimerkiksi kummimummolle tai -papalle		Vappujuhlat	Suomen lippujen askartelu	Kuusen koristelu
Ystävänpäivätanssit				<u>Pipareiden</u> leipominen
				Tonttuleikit

Taulukko 6: Vuodenkiertoon liittyvät yleiset juhla- ja merkkipäivät sekä niissä käytetyt menetelmät

9.5 Ikäpolvitoiminnassa esiintyvät haasteet

Kysyttäessä haastateltavilta heidän ikäpolvitoiminnassa näkemistään haasteista, he totesivat, että toiminnasta haluttaisiin jatkossa saada enemmän vastavuoroisempaa lasten ja vanhusten välille. Haastateltavat kokivat, että vanhukset eivät aina ole osallistumassa toimintaan, vaan enemmänkin odottivat, että lapset tulevat heille esiintymään. Haastateltavat totesivat, että vastavuoroisuuden puute johtuu osittain vanhusten huonosta kunnosta. Huonokuntoisemmat vanhukset eivät välttämättä jaksa tai pysty ottamaan paljoa kontaktia lapsiin. Tämä korostui selvästi eniten yhdessä toimipaikassa, jossa oli keskimäärin huonokuntoisempia vanhuksia.

”Haasteena on ollut, että mummit ja papat odottavat välillä, että lapset tulee sinne esiintymään. Välillä se on ollut semmoinen. Siitä ollaan kyllä puhuttu, miten sitä saisi vielä vastavuoroisemmaksi puolin ja toisin.”

”Samaten se kulttuuri kun ollaan totuttu siihen, että lapset esiintyy ja me katsellaan. Tätä tapahtui alkuun, kun mäkin kävin hakemassa tanssimaan meidän asukasta. Hän sanoi, että eihän me voida mennä tanssimaan kun lapsilla on esitys menossa. Tämän kulttuurin rikkominen, että me voidaan mennä sinne yhdessä niin se tarvitsee jonkun verran työtä.”

”Mä näkisin, että tämä on vähän lapsenkengissä tämä juttu. Ihan oikeesti se on juurikin niin, että me menemme tuonne ja me esitämme sen juttumme meidän yleisölle, joka ei osallistu siihen.”

Joillakin vanhuksilla muistisairauteen saattaa liittyä käytöshäiriöitä. Tilanteet voivat olla joskus siksi haastavia. Käytöshaasteita omaavien henkilöiden osalta joudutaan tarkkaan miettimään, voiko heitä ottaa mukaan toimintaan, jossa on lapsia mukana. palvelutalon henkilöstö on kuitenkin tottunut näihin tilanteisiin ja osaa nähdä ja varautua niihin ennakolta.

”Ihan sitten yksittäisenä käytännön haasteena on asukkaiden kunto, joka ei ole tasainen. Meillä on asiakkaita dementikkoja, joilla on käytöshaasteita ja jotka ovat tosi vahvoja. Me joudumme tosi tarkkaan miettimään, että keitä ei oteta tiettyihin tilanteisiin mukaan, kun on lapsia mukana.”

Eräs haastatteluissa ilmennyt haaste on lasten ja vanhusten erilaiset päivärytmit, ja sitä myötä molemmille osapuolille, tai pikemminkin kaikille osallistujille, yhteisen ajankohdan löytyminen. Haastatteluissa ilmeni, että vanhuksat nukkuvat pidempään, sekä syövät ja lepäävät eri aikaan kuin lapset. Tietysti vuorokausirytmieissä on yksilöllisiä eroja niin vanhusten kuin lastenkin osalta, mikä puolestaan johtaa siihen, että riippuen toiminnan ajankohdasta osa vanhuksista tai lapsista saattaa jäädä toiminnasta pois. Aikataulut on kuitenkin pääosin saatu soviteltua niin, että sopiva ajankohta toiminnalle on yleensä löydetty.

”Haasteena on ollut päivärytmit. Meidän asukkaat ja päiväkodin lapset nukkuvat, syövät, ulkoilevat eri aikaan. Siinä oli alkuun, että mikä se ajankohta on. Se vähän rajoittaa sitä yhteistoimintaa ja kestoaa. Sitten osa asukkaista nukkuu kymmeneen tai yhteentoistakin halutessaan.”

”Sitten, kun päiväkodin lapset ovat virkeitä, niin taas asukkaat voivat haluta silloin ottaa lepoa. Silloin vaan pitää tehdä niin, että osa lapsista tulee ja osa asukkaista. Se menee vähän sen mukaan, kuka on hereillä ja syönyt.”

Haastateltavilla nousi esiin sosiokulttuurisen innostamisen näkyminen palvelutalon hoitotyössä. Osa haastateltavista koki, että yleisesti hoitajille ei välttämättä viedä tarpeeksi koulutuksen kautta sosiokulttuurista ajattelua hoitotyön rinnalla.

”Taas kun katsotaan sieltä hoitajan näkökulmasta, hoitokulttuurista, niin meillähän on paljon lähihoitajia. Niin heidän koulutuksessaan ei ole vissiin paljon tämän tyyppistä osaamista. Se enemmän painottuu siihen hoitamiseen”

”Työajasta pitäisi olla varattu aikaa toiminnan suunnittelulle ja ohjaukseen. Ja toinen on asennekysymys. Toki pitää hoitaa tärkeät hoiva-asiat, mutta hoitohenkilökunta voisi ajatella asiaa niinkin, että ihmisten hoivaa on asiakkaiden henkisen puolen edistäminen ja hyvän mielen tuottaminen.”

Yksi haaste on haastateltavien mukaan resurssipula. Kaksi haastateltavaa näki puutteita henkilöstöresursseissa, tiloissa sekä materiaaleissa. Lisäksi koettiin, että yhteistoiminnan suunnittelulle ja ohjaukselle ei jää riittävästi aikaa. Nykyiset tilat ja piha-alueet eivät välttämättä ole aina toiminnalle parhaat mahdolliset. Neljässä haastattelussa tuli esiin, että haastateltavat kaipasivat yhteisiä avarampia sisätiloja lisää ja piha-alueita turvallisemmiksi ja virikkeellisemmiksi. Haastateltavat kokivat, että viihtyisä ja virikkeellinen piha-alue houkuttelisi lapsia ja vanhuksia enemmän toimimaan yhdessä. Yhdessä toimintapaikassa päiväkotit ja palvelutalo sijaitisivat samalla piha-alueella. Haastateltavat kokivat, että ikäpolvitoiminnan toteuttamista helpottaisi ja lisäisi, jos rakennusten välissä olisi sisäyhdyskäytävä. Yhdyskäytävä helpottaisi lasten ja vanhusten siirtymistä paikasta toiseen. Tämä nähtiin enemmänkin kehittämisideana tulevaisuudessa.

”Jos pääsisin rakentamaan uutta taloa niin huomioisin sitä, että siellä olisi tämmöistä puistomaisuutta eli vehreyttä kaivataan, että on aurinkoista ja varjoista, tuulen suojaa, että ei ole vaaraa jäädä auton alle. On helppo kulku pihalle, että voisi spontaanisti itse lähteä ulos. Siinä ollut haasteita. Enemmän yhteistä ulkotoimintaa ja viihtyisämpiä ulkotiloja on meillä toivottu.”

”Kyllähän se on tämä yleinen resurssipula. Just nämä fyysiset tilat ja materiaalit. Täytyy olla tosi kekseliäs. Toinen on resurssipula, kun täytyy tehdä suunnitelmia ja kirjaamista, tulisi olla enemmän aikaa tekemiselle.”

”Että ehkä sitten voisi toivoa enemmän jotain piha-alueelle. Se, että piha-alue voisi olla enemmän yhteinen. Ja yhteinen sisätila ja se, että nämä olisivat samassa rakennuksessa.”

Haastatteluissa haasteiden kohdalla tuli esiin myös seuraava toiminnan kehittämisidea. Ikäpolvitoimintaan haluttiin enemmän osallistaa lasten vanhempia ja palvelutalon vanhusten omaisia mukaan. Tämä edellyttäisi toimijoilta enemmän tiedottamista toiminnan sisällöstä vanhemmille ja läheisille.

”Lasten vanhempia olisi kiva saada mukaan. Meillä on ollut aika paljon iltaohjelmaa, aika vähän vanhemmat jäivät niihin lasten kanssa. Se olis varmaan meidän talon kehittämisen kohde, että miten lasten vanhemmat olisivat enemmän tietoisia mitä toimintaa on. Samoin meidän vanhusväen läheiset olisi

enemmän tietoisia toiminnasta. Ylipäätään se viestintä on aina haaste. Ohjelmat ovat näkyvissä netissä ja lähetän sähköpostilla.”

10 Johtopäätökset

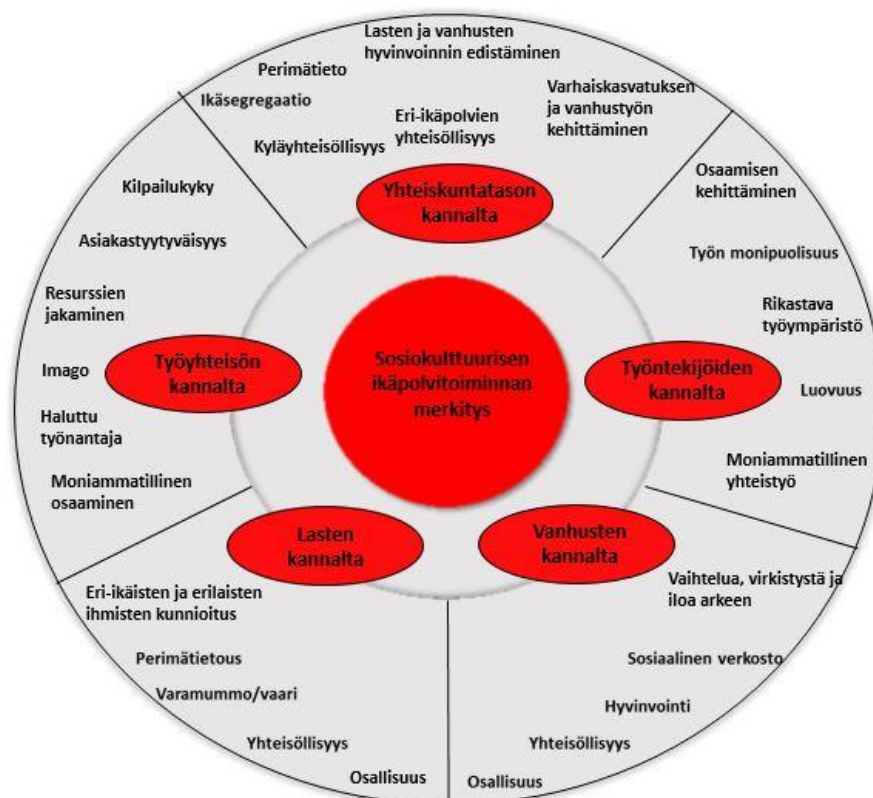
Tässä kappaleessa vastaamme tutkimuksen tulosten pohjalta varsinaisiin tutkimuskysymyksiin. Olemme havainnollistaneet tekemiämme johtopäätöksiä kuvioin, joita avaamme vielä kunkin tutkimuskysymyksen kohdalla kuvion jälkeen. Lisäksi vertaamme saamiamme tuloksia joihinkin aiempiin tutkimustuloksiin ja lähtöolettamuksiimme.

Tutkimuskysymyksemme olivat

- Mikä merkitys säännöllisellä sosiokulttuurisella ikäpolvitoiminnalla on päiväkodin/vanhusten palvelutalon toiminnassa?
- Mitkä ovat säännöllisen ikäpolvitoiminnan toimintakulttuuriset tekijät, hyvät käytännöt ja menetelmät päiväkodin/vanhusten palvelutalon toiminnassa?
- Mitä haasteita säännöllisessä ikäpolvitoiminnan järjestämisessä esiintyy?

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessämme halusimme selvittää säännöllisen sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkityksen päiväkotien ja vanhusten palvelutalon toiminnassa. Tutkimuskysymys piti sisällään ikäpolvitoiminnan merkityksen niin yksilötasolla eli millaisena sen merkitys nähtiin lasten, vanhusten kuin työntekijöiden kannalta kuin yhteisötasolla eli päiväkotien ja palvelutalojen työyhteisöjen kannalta. Saimme haastateltavilta näihin kaikkiin eri tason merkityksiin monipuolisia näkökulmia ja sen lisäksi vastaajien vastauksissa tuli esiin myös heidän näkemyksensä ikäpolvitoiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä, minkä koimme hyvänä lisänä tutkimuksemme tuloksille.

Olemme koonneet ikäpolvitoiminnan merkitystä koskevista tuloksista tekemämme johtopäätökset seuraavaan kuvioon 1.

Kuvio 1: Sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkitys yhteiskunnan, työntekijöiden, lasten, vanhusten ja työyhteisön kannalta

Kuten kuviosta voi nähdä, ikäpolvitoiminnalla nähtiin olevan moninaisia merkityksiä niin lasten, vanhusten, työntekijöiden, työyhteisön kuin yhteiskunnan kannalta. Tämä kertoi meille siitä, miten syvästi ja laajasti tutkimuskohteissa on sisäistetty ikäpolvitoiminnan merkitys. Lisäksi se kertoo siitä, että yhdyshenkilöt ovat hyvin sitoutuneita toimintaan ja uskovat sen merkitykseen.

Omissa haastattelukysymyksissämme emme olleet itse ottaneet esiin yhteiskunnallisia vaikutuksia, mutta ne tulivat esiin haastateltavien vastauksissa, mistä syystä olemme sisällyttäneet myös ne mukaan tähän tarkasteluun.

Johtopäätöksenä yhdyshenkilöiden vastauksista totesimme, että ikäpolvitoiminnalla voidaan vastata moniin yhteiskunnallisiin ilmiöihin, kuten eri ikäpolvien välille syntyneen kuilun ja ikäsegregaation eli ikäpolvien erottelun vähentämiseen, perimätietouden lisäämiseen, eri-ikäisten yhteisöllisyyden luomiseen sekä sitä kautta lasten ja vanhusten yleisen hyvinvoinnin lisäämiseen. Ikäpolvitoiminnalla voidaan nähdä olevan myös alueellista ”kyläyhteisöllisyyttä” edistävää vaikutusta.

Ikäpolvitoiminnan merkityksestä palvelutalon tai päiväkodin toiminnalle kertoi haastateltujen omat kokemukset ja itse tekemät havainnot. Ikäpolvitoiminnan on nähty lisäävän päiväkodin ja palvelutalon yleistä imagoa ja lisänneen palvelujen kysyntää. Toiminta on herättänyt kiinnostusta erilaisissa tahoissa kuten asiakkaiden, omaisten, vanhempien ja alan asiantuntijoiden sekä median keskuudessa. Toiminnalla nähtiin olevan myös palveluntarjoajien kilpailukykyä edistävä vaikutus, mikä meille tuli eräänä yllätyksenä. Palvelutalon yhdyshenkilöiden mukaan kunnan järjestämissä kilpailutuksissa myös sosiokulttuurisen toiminnan edistäminen on nousut yhdeksi kilpailutekijäksi. Lisäksi vastauksista tuli esiin se, että toiminnan nähdään edistävän työyhteisön moniammatillisuutta sekä rikastavan työyhteisöä.

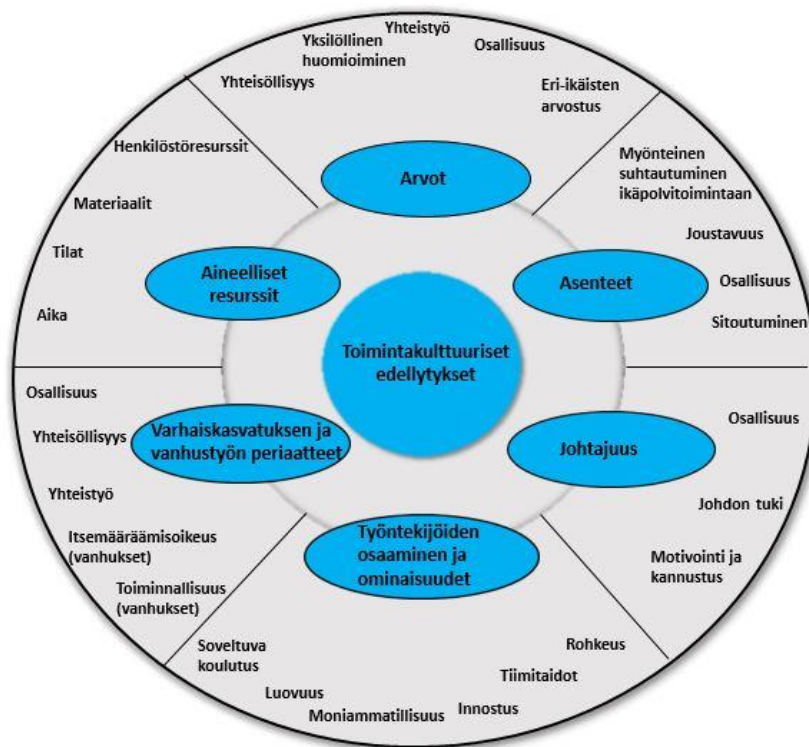
Lasten osalta haastateltavat näkivät ikäpolvitoiminnan lisänneen lasten yhteisöllisyyttä, perimätietoutta, vuorovaikutusta vanhempien ihmisten kanssa sekä lisänneen heidän ikäpolvitajua ja vanhempien ihmisten kunnioitusta. Erityisesti haastateltavien vastauksista jäi mieleemme se, että monien vanhusten ja lasten välille on syntynyt hyvin läheiset välit. Tämä kertoo meille siitä, miten tärkeää monelle lapselle voi olla kontakti vanhempaan ihmiseen, etenkin siinä tapauksessa, jos lapsella ei ole itsellään kontaktia omiin isovanhempiinsa tai hänen sosiaalinen verkostonsa on muutenkin vähäinen.

Vanhuksille yhteistoiminta oli tuonut haastateltavien mukaan paljon iloa ja mielenvirkeyttä arkeen. Lasten kanssa työskentely oli kokemusten mukaan kehittänyt ainakin joidenkin vanhusten fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia selkeästi. Pelkästään jo se, että vanhukset pääsevät seuraamaan lasten leikkiä tai kuulemaan lasten ääniä vaikuttavat heidän mieleensä.

Haastateltavien mukaan ikäpolvitoiminta on tuonut heille ja muille työntekijöille paljon uutta sisältöä ja vaihtelua työhön. Moni haastateltavista kertoi, miten onnekkaita he ovat saadesaan työskennellä ympäristössä, jossa voi kokea yhteisöllisyyttä eri-ikäisten ihmisten kanssa. Yhdyshenkilöt kokivat ikäpolvitoiminnan tarjonneen heille mahdollisuuden kehittää osaamistaan ja työskennellä moniammatillisessa tiimissä.

Merkitysten monipuolisuus ja laajuus yllätti myös meidät itse. Vastaavanlaisia tuloksia on saanut myös Tuulikki Ukkonen-Mikkola vuonna 2011 tekemässään väitöskirjassa, jossa hän tutki lasten ja vanhusten välistä kohtaamista heidän yhteisessä palvelukeskuksessa. Tutkimuksessa tuli esiin yhteistoiminnan vaikuttaneen muun muassa lapsen itsetunnon ja sosiaalisen kehityksen tukemiseen ja vanhusten elämän sisältöön. Samoin kuin meidän tutkimuksessa myös Ukkonen-Mikkolan tutkimuksessa tuli esiin se, toiminnan nähtiin antavan myös työntekijöille paljon. Sen nähtiin rikastavan työtä ja tuovan siihen elämää ja vaihtelevuutta. (Ukkonen-Mikkola 2011, 155.)

Toisessa tutkimuskysymyksessämme halusimme selvittää, mitkä ovat säännöllisen ikäpolvitoiminnan toimintakulttuuriset tekijät, hyvät käytännöt ja menetelmät. Käsittelemme näistä seuraavaksi ikäpolvitoiminnan toimintakulttuurisia tekijöitä (Kuvio 2).

Kuvio 2: Toimintakulttuuriset edellytykset, jotka tukevat ikäpolvitoiminnan toteuttamista

Olemme jakaneet toimintakulttuuriset edellytykset kuuteen osa-alueeseen (Kuvio 2), joita käsittelemme seuraavassa järjestyksessä: arvot, asenteet, johtajuus, työntekijöiden osaaminen ja ominaisuudet, varhaiskasvatuksen ja vanhustyön periaatteet sekä aineelliset resurssit.

Käydessämme haastateltavien kanssa läpi heidän yhteisöjensä yleisiä arvoja, kävi ilmi, että päiväkotien ja palvelutalojen arvoissa oli hyvin paljon samankaltaisuutta. Kummankin toimintakulttuurin arvoissa tulivat esiin yhteisöllisyys, osallisuus, yhteistyökyky, toisten ihmisten kunnioittaminen ja erilaisuuden arvostaminen, jotka kaikki ovat näkemystemme mukaan erittäin keskeisiä tärkeitä tekijöitä ikäpolvitoiminnassa. Vaikka arvojen toteutumista ikäpolvitoiminnassa ei ollut näissä paikoissa tietoisesti mietitty, arvojen voidaan nähdä toteutuvan ikäpolvitoiminnan osalta. Asiaa ei ole välttämättä osattu edes tiedostaa.

Ehkä kaikkein tärkeimmäksi toimintakulttuuriseksi edellytykseksi sekä päiväkodin että palvelutalon puolella nousi esiin talon yleinen ilmapiiri ja asenne. Haastateltavat totesivat, että

ikäpolvitoiminnassa onnistuminen edellyttää koko työyhteisöltä positiivista asennetta sekä halua osallistua toimintaan ja sen suunnitteluun. Kummaltakin yhteistyöosapuolelta vaaditaan lisäksi sitoutumista yhteistyöhön ja tehtyihin suunnitelmiin.

Johdon ja esimiesten tuen merkitys tuli myös selkeästi haastateltavien vastauksista esiin. Haastateltavat näkivät, että johdolla tulee olla oikea tahtotila ja asenne siihen, että lasten ja vanhusten yhteistoiminnalla on todellinen merkitys. Johdon tärkeä tehtävä on myös kannustaa ja motivoida työntekijöitä yhteistyön tekemiseen sekä huolehtia yhteistoiminnan edellyttämistä resursseista.

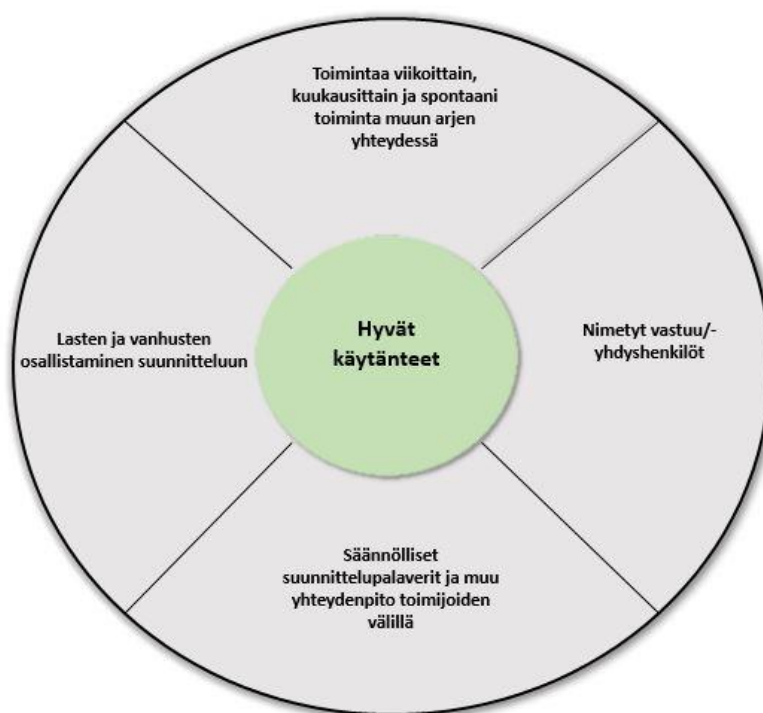
Eräänä keskeisenä toimintakulttuurisena edellytyksenä nousi esiin myös se, että sitä toteutavilta tahoilla on myös ikäpolvitoimintaan tarvittavaa osaamista ja talosta löytyy henkilöitä, joilla on oikea halu ja innostus sekä osaamista ikäpolvitoiminnan toteuttamiseen. Kysysämme haastateltavilta sitä, millaista osaamista ja ominaisuuksia ikäpolvitoimintaa ohjaavilta henkilöiltä tulisi edellyttää, nousi keskeisemmäksi esiin myönteinen suhtautuminen eri-ikäisiä ja erilaisia ihmisiä kohtaan, soveltuva koulutus sekä taito innostaa ja ohjata ryhmää erilaisin luovin ja toiminnallisoin keinoin. Myös koko muulta henkilökunnalta odotettiin osallisuutta, joustavuutta, tilanneherkkyyttä sekä rohkeutta heittäytyä tilanteisiin.

Toimintaa ohjaavien säädösten ja ohjeiden merkityksestä selvisi, että tutkimuspaikoissa ei ollut ajateltu säädösten ja laatusuosituksen vaikutusta erityisesti ikäpolvitoimintaan, mutta niiden sisällöstä oltiin paikoissa hyvin tietoisia ja niiden nähtiin olevan huomioitu kaikessa talon toiminnassa. Päiväkodin yhdyshenkilöiden mukaan ikäpolvitoiminnassa nähtiin toteutuvan lasten osallisuuden, yhteisöllisyyden ja yhteistyön tavoitteet. Vanhuspuolella nähtiin toiminnassa toteutuvan vanhusten toiminnallisuuden edistäminen, heidän itsemääräämisoikeus, osallisuus sekä yhteisöllisyys. Omana lähtöolettamuksemme oli, että säädökset ja ohjeet on hyvin tiedostettu ja ne olisi tiedostettu myös ikäpolvitoiminnan kannalta. Näin ei kuitenkaan voi sanoa olleen, vaan niiden nähtiin olevan enemmän taustalla vaikuttamassa. Tämä nähtiin ainakin kahdessa kohteessa yhdeksi miettimisen aiheeksi jatkossa.

Aineellisilla resursseilla, kuten tilat, aika ja taloudelliset resurssit, nähtiin olevan tärkeä merkitys ikäpolvitoiminnassa onnistumisen kannalta. Näistä isoimpana tuli ehkä eniten esille tilojen ja ympäristön merkitys. Yhteistoiminnalle toivottiin isompia tiloja, yhdyskäytävä ja yhteinen pihamaa. Myös työajalliset puutteet tulivat melko näkyvästi esiin. Etenkin yhteistoiminnasta vastaavat yhdyshenkilöt kokivat, että ikäpolvitoiminnan suunnittelulle ja toteutukselle jää heidän muusta työstään liian vähän aikaa. Myös materiaalikuluissa nähtiin olevan puutetta. Tulokset tukevat Johanna Vuorisen tutkimuksessaan (2012, 97) esittämiä tuloksia, joissa hän totesi puutteellisten tilojen, niukkojen taloudellisten resurssien sekä henkilöstöresurssien voivan rajata ikäpolvitoiminnan mahdollisuuksia.

Lähtöolettamuksemme oli, että päiväkodin ja palvelutalon etäisyydellä on merkitystä sille, miten säännölliseksi yhteistoiminta niiden välillä muotoutuu. Olemme edelleen sitä mieltä, että sillä on suuri merkitys. Yhdyshenkilöt näkivät, että ikäpolvitoiminnan vaikutukset ovat sitä paremmat, mitä enemmän lapset ja vanhuksat pystyvät kohtaamaan toisensa muun arjen ohessa. Päiväkodin ja palvelutalon rakenteita haluttiin lähentää entisestään ja luoda lapsille ja vanhuksille lisää mahdollisuuksia kohdata toisiaan niin talon sisällä kuin ulkopuolella.

Seuraavassa kuviossa 3 tuomme esiin johtopäätöksiämme haastateltavien esiin tuomista hyvistä käytännöistä.

Kuvio 3: Ikäpolvitoiminnan hyvät käytänteet

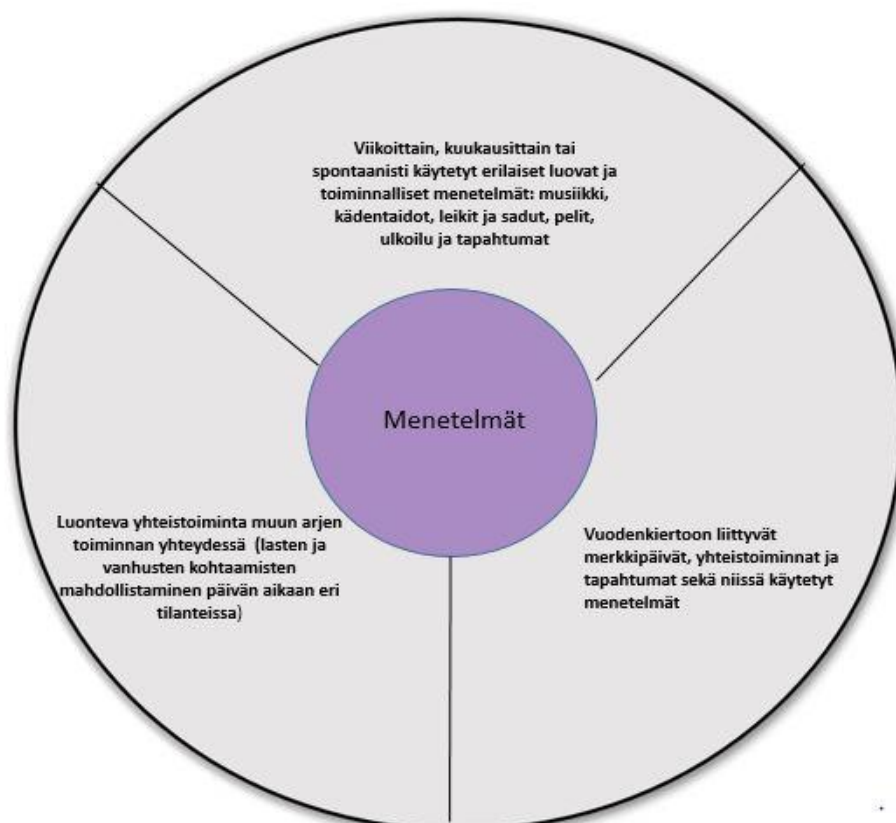
Tärkeimpänä haastateltavien vastauksista tuli esiin se, että lasten ja vanhusten välinen toiminta tulisi olla säännöllisesti. Myös me itse olemme tästä asiasta samaa mieltä ja tämä oli yksi tutkimuksemme vahvoista lähtöolettamuksistamme. Toiminnalla emme tarkoita tässä kuitenkaan sitä, että lapsille ja vanhuksille tulisi järjestää jotain tavoitteellista, ohjattua ja suunniteltua ohjelmaa viikoittain tai kuukausittain, vaan sitä, että lapsille ja vanhuksille tulisi luoda mahdollisuuksia erilaisiin arjen luonteviin kohtaamisiin. Se voi olla kohtaamista ruokailun, ulkoilun, pelailun tai muun vastaavan yhteydessä. Yhteistoiminnassa tarvitaan lisäksi myös sosiokulttuurista etukäteen suunniteltua ja tavoitteellista ohjelmaa, jolla pystytään esi-

merkiksi erilaisin luovin menetelmin ohjaamaan lapset ja vanhuksat yhteisen toiminnan äärelle ja vahvistamaan heidän välistä yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Säännöllisyyttä tuo toimintaan se, että toiminta on erilaista.

Yhdeksi tärkeimmäksi hyväksi käytännöksi yhdysenkilöt nostivat esiin päiväkodin ja palvelutalojen yhteiset suunnittelupalaverit ja yhdysenkilöiden keskinäisen yhteydenpidon esimerkiksi viikoittain. Toiminnan suunnittelulla nähtiin olevan tärkeä merkitys ikäpolvitoiminnan säännöllisyyden ylläpitämiseksi. Yhdysenkilöiden mielestä on tärkeää, että ikäpolvitoiminnan merkityksestä keskustellaan, sen vaikutuksia seurataan ja arvioidaan sekä tehdään pidemmän tähtäimen suunnitelmia. Suunnittelun ja toiminnan runkoa tehtiin näissä paikoissa usein vuodenvuorokierro tapahtumien mukaan. Vuodenvuorokierro tapahtumien väliin rakennetaan lisäksi muita säännöllisiä ja spontaanisia tapaamisia. Haastateltavat näkivät tärkeäksi osallistaa lapset ja vanhuksat suunnitteluun mukaan. Lasten toiveita ja ajatuksia kysellään ja kuunnellaan muun päivätoiminnan ohessa ja vanhuksille on järjestetty sitä varten järjestettyjä kokouksia, joissa on kuultu heidän toiveitaan ja ajatuksiaan.

Samoin kuin meidän työssämme, niin myös Johanna Vuorisen (2012, 99-101) ja Tuulikki Ukkosen-Mikkolan (2011, 152-153) tutkimuksissa, suunnittelun rooli ikäpolvitoiminnassa nähtiin tärkeäksi. Tuulikki Mikkosen-Ukkolan tutkimuksessa (2011, 153) korostettiin myös vanhusten ja lasten osallistamista suunnitteluun, mikä nousi myös meidän tutkimuksessamme esiin. Ukkonen-Mikkolan totesi (2011, 53) Heymanin ja Gutheilin (2008, 408) varoittaneen kuitenkin tutkimuksessaan liian tiivistä suunnittelusta ja ohjatusta toiminnasta, koska se voi ehkäistä lasten ja vanhusten aitojen kohtaamisten syntymistä.

Seuraavaksi tuomme kuviossa 4 esiin tekemiämme johtopäätöksiä ikäpolvitoiminnassa käytävistä luovista ja toiminnallisista menetelmistä.

Kuvio 4: Ikäpolvitoimissa käytetyt menetelmät

Halusimme tutkimuksessamme selvittää, millaisia menetelmiä päiväkodin ja palvelutalon välisessä ikäpolvitoiminnan toteutuksessa käytetään sekä liittyykö menetelmien käyttöön jotain hyviä käytäntöjä. Myös tutkimukseemme osallistuneet tahot olivat kiinnostuneita tietämään, mitä erilaisia menetelmiä muualla käytetään. Tutkimuksessa tuli esiin, että menetelmät koostuivat arjen toimintojen lisäksi erilaisista luovista ja toiminnallisista menetelmistä, joita olivat muun muassa musiikki, kädentaidot, askartelut, leipomiset, leikit, pelit sadut, ulkoilu ja tapahtumat. Ikäpolvitoiminnassa käytetyistä menetelmistä yleisimpänä ja suosituimpina pidettiin musiikkia ja kädentaitoja, joista lasten ja vanhusten on todettu erityisesti pitävän. Kaikissa paikoissa oli sisäistetty sosiokulttuurinen ajattelu ja siinä hyväksi havaitut luovuutta ja kulttuurisuutta edistävät menetelmät. Luovien ja toiminnallisten menetelmien käyttämisessä yhdyshenkilöt näkivät yhtenä tärkeänä osana hyödyntää myös ulkopuolisia taiteen ja kulttuurin ammattilaisia, jotka usein tarjoavat uusia näkemyksiä ja ideoita toimintaan.

Monissa tutkimukseemme osallistuneissa kohteissa lasten ja vanhusten yhteisestä toiminnasta on pyritty luomaan mahdollisimman luonteva osa muuta päiväkotien ja palvelutalojen arjen toimintaa, joka ei ole aiemmin suunniteltua vaan spontaania toimintaa. Toiminnassa lähde-

tään siitä, että sekä päiväkodin että palvelutalon henkilökunta toimivat työssään sensitiivisesti herkkinä ja tarttuvat lasten ja vanhusten vuorovaikutuksen mahdollistaviin tilanteisiin rohkeasti, kun näkevät siihen mahdollisuuden. Tilanteisiin tarttuminen ja niihin heittäytyminen kuuluvat tahojen toimintakulttuuriin ja suurin osa henkilökunnasta on valmis sitoutumaan ja joustamaan aina tilanteen mukaan. Spontaani toiminta on sallittua ja siihen esimiehet työntekijöitään kannustavat. Näihin spontaaneihin menetelmiin kuuluvat muun muassa lasten, vanhusten ja henkilökunnan väliset kohtaamiset ja kuulumisten vaihdot käytävillä, auloissa tai pihalla. Lisäksi niihin kuuluvat yksittäiset tai pienryhmissä tehdyt spontaanit käynnit päiväkodissa tai palvelutalossa.

Koska kaikissa yksiköissä yhteistoiminnassa pyritään mahdollisimman luontevaan arjen toimintaan, olimme hieman yllättyneitä, miten vähän loppujen lopuksi yksiköt toivat esiin erilaisia luovia ja toiminnallisia menetelmiä. Monet haastateltujen esiin tuomat menetelmät olivat ikäpolvitoiminnassa usein käytettyjä luovia menetelmiä. Esiin tuli myös sellaisia yksittäisiä menetelmiä, kuten erilaiset toiminnalliset tapahtumat, joista ainakaan itse emme olleet aiemmin kuulleet. Olemme jakaneet tutkimuksessamme esiin tulleet menetelmät musiikkiin, kädentaitoihin, peleihin ja ulkoiluun, leikkiin ja sadutukseen sekä muihin tapahtumiin. Olemme erikseen eritelleet vuodenkiertoon liittyvät merkkipäivät, yhteistoiminnat ja tapahtumat.

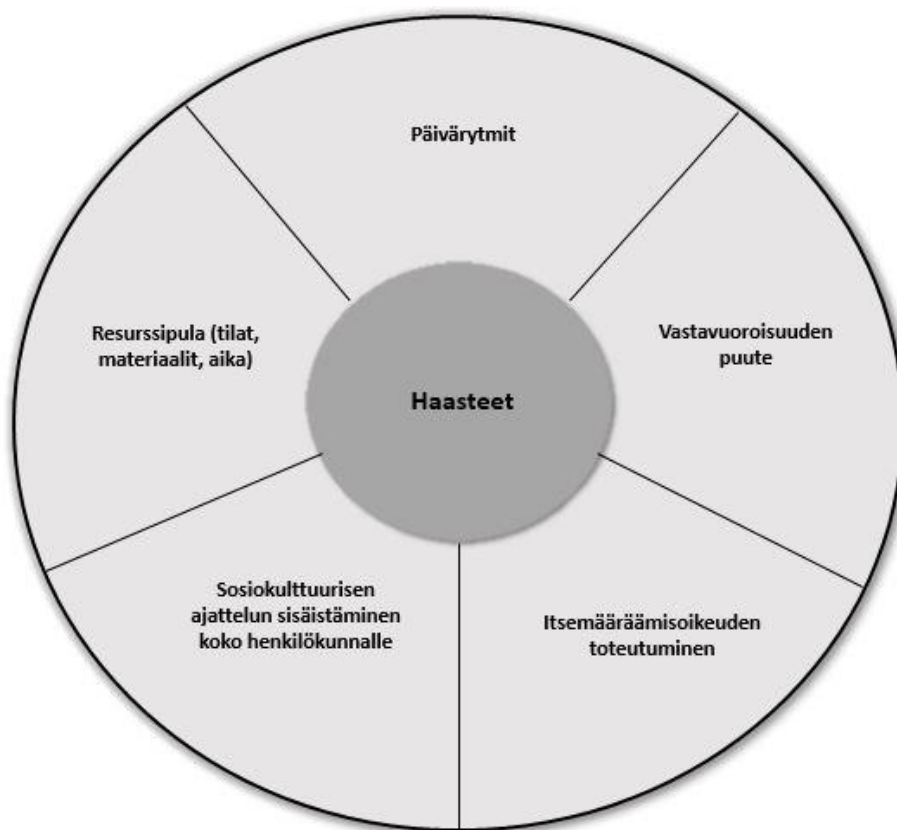
Ikäpolvitoiminnan spontaanissa ja vähemmän suunnitellun toiminnan välineinä käytetään usein erilaisia leikkejä, pelejä ja satutuokioita. Parhaimmassa tapauksessa vanhus voi tulla yhdeksi leikkijäksi, jolloin lapsen ja vanhuksen välille tulee molemmin puolista vuorovaikutusta. Leikkutilanteissa on syntynyt antoisia keskusteluja vanhoista tavoista leikkiä ja minkälaisia leluja on ennen vanhaa ollut.

Yleisenä johtopäätöksenä toimintakulttuurisista edellytyksistä voimme todeta sen, että tutkittavien kohteiden toimintakulttuurissa oli mielestämme monia tekijöitä, jotka osoittivat niiden toimintakulttuurin olevan vahva. Tätä osoittivat mielestämme organisaation näkymättömään osaan kuuluvat arvot sekä yleiset käsitykset ja näkemykset. Työntekijöillä oli yhteinen ymmärrys toiminnan arvoista ja sen käytännöistä. Yksiköissä ei saamamme käsityksen mukaan esiintynyt mitään yleistä hämmennystä, vastarintaa tai tietämättömyyttä ikäpolvitoimintaa kohtaan, mitkä ovat usein merkkejä heikosta organisaatiokulttuurista. (Harisalo 2008, 270-271). Tutkimiemme kohteiden organisaatiokulttuuria voisimme luonnehtia innovatiiviseksi, mitä kuvaa yksiköiden halu kehittää ikäpolvitoimintaansa edelleen ja kokeilemaan uusia menetelmiä ja käytäntöjä. Samoihin johtopäätöksiin oli tullut myös Ukkonen-Mikkola (2011, 155) tutkimansa lasten ja vanhusten yhteisen palvelukeskuksen toimintakulttuurista. Tutkimiemme kohteiden innovatiivisuutta osoittaa mielestämme myös se, miten innokkaasti ja uteliaina he lähtivät tutkimukseemme mukaan saadakseen uusia ideoita toimintaansa.

Tutkimuskohteiden yhteisestä ja ikäpolvitoimintaa tukevasta toimintakulttuurista kertoi myös ulospäin näyttäytyvä toimintaympäristö, johon kiinnitimme huomiota. Sisätilat olivat avaria, valoisia, niiden sisustuksessa oli käytetty värejä ja erilaisia sisustuselementtejä sekä huomioitu toiminnallisuus ja lapsi- ja vanhuslähtöisyys. Palvelutaloissa näkyi lasten leluja, pelejä sekä lapsille tarkoitettuja värikkäitä istuintyynyjä, joista saattoi päätellä, että tilassa käy lapsia ja heidät on huomioitu. Paikoista näkyi se, että siellä tehdään erilaista luovaa toimintaa. Seinillä näkyi sekä lasten että vanhusten tekemiä piirustuksia sekä muita kädentaitoesineitä. Paikoissa kuului sekä lasten että vanhusten ääniä. Heti tiloihin mennessämme saimme oloamme tuntumaan siltä, että olemme tervetulleita yhteisöön. Henkilökunnan asenteista näkyi rohkeus heittäytyä erilaisiin tilanteisiin, iloisuus sekä luonteva suhtautuminen sekä lapsiin että vanhuksiin.

Toimintakulttuuria koskevissa johtopäätöksissä on havaittavissa samanlaisia tuloksia kuin Tuulikki Ukkosen-Mikkolan (2011) väitöskirjassa, jossa hän totesi tutkimaansa lasten ja vanhusten palvelukeskuksen syntyneen oma erityinen toimintaympäristö ja kulttuuri sekä lapsen että vanhuksen laajentunut kasvu- ja hoivaympäristö. Palvelukeskuksen näkyviksi artefakteiksi hän nimesi palvelukeskuksen ulko- ja sisätilat sekä arvopohjasta kertovat symbolit ja vuorovaikutuksessa esiintyneet asiat. Muina näkyvinä toimintoina hän mainitsi erilaiset kohtaamisen tilanteet ja niihin liittyvät tarinat ja rituaalit. Esimerkiksi aamupiirien kokoontumiset toteutuivat aina samalla tavalla. Yhteisön näkyväksi toimintakulttuuriksi hän nimesi yhteiseen toimintaan osallistumisen sekä lasten ja vanhusten välille syntyneet sanalliset ja sanattomat vuorovaikutussuhteet.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessämme halusimme selvittää, mitä haasteita säännöllisessä ikä-polvitoiminnan järjestämisessä esiintyy. Tästä tekemämme johtopäätökset olemme esittäneet seuraavan kuvion 5 avulla.

Kuvio 5: Ikäpolvitoiminnassa esiintyvät haasteet

Haastateltavien vastauksista nousi yhdeksi keskeiseksi haasteeksi lasten ja vanhusten välisen vastavuoroisuuden lisääminen. Haastateltavien mukaan vastavuoroisuuden puute johtuu osittain vanhusten huonosta kunnosta, mutta myös siitä, että vanhukset ovat tottuneet siihen ja toivovat sitä, että saavat myös seurata lasten esityksiä. Yhdessä paikassa nähtiin tarvetta sosiokulttuurisen ajattelun levittämisellä koko työyhteisöön. Haasteina nähtiin myös lasten ja vanhusten erilaiset päivärytmit sekä resurssipula. Tätä tutkimuksemme tulosta tukee myös Johanna Vuorisen (2012, 99-101) tulokset, jonka mukaan päiväkodin ja hoivakodin erilaiset päivärytmit voivat vaikeuttaa yhteisen arjen löytämistä yhteiselle toiminnalle. Myös toimijoiden kunto, kuten erilaiset vanhusten sairaudet asettivat haasteita mielekkään toiminnan järjestämiselle.

Olemme laatineet seuraavan kuvion 6 havainnollistamaan kaikkia tuloksissa esille tulleita ikäpolvitoimintaan vaikuttavia tekijöitä, joiden näemme olevan edellytyksiä onnistuneeseen ikäpolvitoimintaan.

Säännöllisen ikäpolvitoiminnan merkitys, edellytykset, hyvät käytännöt, menetelmät ja haasteet		
<p>Sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkitys</p> <ul style="list-style-type: none"> Ikäpolvitoiminta nähdään merkitykselliseksi yhteiskunnallisella tasolla (ikäsegregaatio, hyvinvoinnin edistäminen, eri-ikäisten yhteisöllisyys, perimätieto) työntekijöiden kannalta (työn monipuolisuus, osaamisen kehittäminen, moniammatillinen yhteistyö) työyhteisön kannalta (moniammatillinen osaaminen, imago, asiakastyytyväisyys) lasten kannalta (eri-ikäisten ja erilaisten ihmisten kunnioitus, varamummo/-vaari, perimätietous, osallisuus, yhteisöllisyys) vanhusten kannalta (vaihtelua, virkistystä ja iloa arkeen, sosiaalinen verkosto, hyvinvointi, osallisuus, yhteisöllisyys) 	<p>Toimintakulttuuriset tekijät</p> <ul style="list-style-type: none"> Arvot (yhteisöllisyys, osallisuus, eri-ikäisten ihmisten arvostus, yksilöllinen huomioiminen, yhteistyö) Asenteet (myönteinen asenne, joustavuus, osallisuus, sitoutuminen) Johtajuus (johdon tuki, osallisuus, motivointi ja kannustus) Työntekijöiden osaaminen ja ominaisuudet (moniammatillisuus, innostus, rohkeus, luovuus) Varhaiskasvatuksen ja vanhustyön periaatteet (osallisuus, yhteisöllisyys, itsemääräämisoikeus, toiminnallisuus) Aineelliset resurssit (tilat, aika, materiaalit, henkilöstöresurssit) 	
<p>Hyvät käytännöt</p> <ul style="list-style-type: none"> Toimintaa viikoittain, kuukausittain ja spontaani toiminta muun arjen yhteydessä Nimetyt vastuu/-yhdyshenkilöt Säännölliset suunnittelupalaverit ja muu yhteydenpito toimijoiden välillä Lasten ja vanhusten osallistaminen suunnitteluun 	<p>Menetelmät</p> <ul style="list-style-type: none"> Erilaiset luovat ja toiminnalliset menetelmät: musiikki, kädentaidot, leikit ja sadut, pelit ja tapahtumat Vuodenkiertoon liittyvät merkkipäivät, yhteistoiminnat ja tapahtumat sekä niissä käytetyt menetelmät Luonteva yhteistoiminta muun arjen toiminnan yhteydessä 	<p>Haasteet</p> <ul style="list-style-type: none"> Päivärytmien erot Vastavuoroisuuden puute Itsemääräämisoikeuden toteutuminen Resurssipula (tilat, materiaalit, aika) Sosiokulttuurisen ajattelun sisäistäminen koko henkilökunnalle

Kuvio 6: Säännölliseen ikäpolvitoimintaan vaikuttavat tekijät

11 Pohdinta

Opinnäytetyömme lopuksi haluamme esittää pohdintojamme siitä, mitä lisätietoa tutkimuksemme antoi ikäpolvitoiminnasta ja sen merkityksestä nyky-yhteiskunnassa sekä miten tavoitteemme toteutuivat kokonaisuudessaan. Lisäksi arvioimme omaa työtämme tämän tutkimuksen teossa ja tuomme esiin omia ajatuksiamme tutkimusten tulosten hyödyntämisestä tutkitavissa kohteissa sekä yleensä varhaiskasvatuksen ja vanhustyön kentällä. Lopuksi tuomme esiin omia ajatuksiamme jatkotutkimuksen aiheiksi.

Onnistuimme mielestämme tuomaan niin teoriaosuuden kuin tutkimuksellisen osan avulla esiin sen, mikä merkitys ikäpolvitoiminnalla ja sosiokulttuurisella innostamisella on tällä hetkellä nyky-yhteiskunnassa. Ikäpolvitoiminnan merkitys on tuotu julkisuudessa yhä näkyvämmiin esiin ja sille, samoin kuin sosiokulttuuriselle toiminnalle, on selkeä tarve ja kysyntä. Tämä on näkynyt etenkin vanhustyössä, jossa sosiokulttuurisuutta ja luovia ja toiminnallisia menetelmiä on lähdetty tietoisesti hyödyntämään vanhusten osallisuuden, toiminnallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Varhaiskasvatuksen puolella ikäpolvitoimintaa on toteutettu myös jo pitkään, mutta toiminta on ollut lähinnä satunnaista. Sosiokulttuurinen innostaminen on oman käsityksemme mukaan varhaiskasvatuksen puolella ainakin vielä melko vieras käsite, vaikka yhteisöllisyyden ja kulttuuriperimän edistäminen kuuluvat osana varhaiskasvatussuunnitelmia.

Saavutimme mielestämme tutkimukselle asetetut tavoitteet hyvin. Saimme haastateltavien omia näkemyksiä ja kokemuksia ikäpolvitoiminnan merkityksestä niin lasten, vanhusten, työyhteisön kuin yhteiskunnan kannalta. Tutkimuksen kautta saimme myös hiljaista tietoa siitä, mitkä ovat ikäpolvitoimintaa tukevia käytäntöjä. Käytännöt ovat usein asioita, joita toimijat eivät välttämättä itse osaa edes tiedostaa. Saimme tietoa myös yhteistoiminnassa käytetyistä luovista ja toiminnallisista menetelmistä, joista kokosimme havainnollistavan taulukon.

Yhtenä keskeisenä tavoitteemme oli jakaa hyviä käytäntöjä ja menetelmiä sekä tutkimustahoilta että muille ikäpolvitoiminnasta käynnistämistä ja kehittämistä kiinnostuneille. Uskomme, että tutkimuksessa olleet yhteistyötahot saavat työmme kautta uusia työkaluja ikäpolvitoimintansa kehittämiseen hyödyntäen esimerkiksi muiden tahojen hyväksi havaitsemia menetelmiä ja käytäntöjä. Uskomme myös, että työmme voi toimia kimmokkeena herättää työyhteisössä laajempaa keskustelua ikäpolvitoimintaa tukevasta toimintakulttuurista sekä saada myös muut työntekijät ja johdon näkemään toiminnan merkityksen paremmin ja osallistumaan toimintaan vielä aktiivisemmin. Lisäksi tutkimus voi antaa myös lisäpotkua sille, että toiminnalle saadaan myös paremmat resurssit eli parempia tiloja, materiaaleja, aikaa sekä henkilöstöresursseja.

Tavoitteenamme oli jakaa tutkimuksesta saatuja hyviä käytäntöjä myös muille varhaiskasvatuksen ja vanhustyön toimijoille. Tutkimuksemme tulosten perusteella kannatamme itse vahvasti sitä ajatusta, että yhä useammassa päiväkodissa ja palvelutalossa ryhdyttäisiin tekemään säännöllistä yhteistyötä esimerkiksi lähellä sijaitsevan päiväkodin tai palvelutalon kanssa.

Tiedostamme itse varhaiskasvatuksen ja vanhustyön nykyajan arjen hektisyyden ja niin kuin teoreettisessa osuudessa totesimme, toimintaa ohjaavat monet eri lait ja säädökset. Lapsilla ja vanhuksilla on erilaisia tavoitteita ja toiminnassa täytyy täytyä tietynlaiset kriteerit. Tiedostamme myös sen, että useimmat päiväkodit ja palvelutalot toimivat tosistaan erillään, mutta se ei mielestämme estä sitä, että toiminnasta voitaisiin saada säännöllisempää.

Kaikenlainen ikäpolvitoiminta on aina eduksi ja aina voi aloittaa pienestä. Tässä kohtaa haluamme tuoda haastateltaviemme esiin tuoman ajatuksen siitä, että toiminnan ei tarvitse olla mahtipontista, vaan sen voi liittää arkeen mukaan esimerkiksi niin, että lasten kanssa menetään vanhusten palvelutalolle vain leikkimään tai pelaamaan vanhusten kanssa. Tärkeintä on kuitenkin mielestämme se, että toiminta on säännöllistä ja se mahdollistaa lasten ja vanhusten välisen vuorovaikutteisen toiminnan ja sen, että toiminnan myötä lapsilla ja vanhuksilla on mahdollisuus luoda välilleen tutun ja turvallisen suhteen. Toimintaa voitaisiin käyttää myös yhtenä toimintamenetelmänä esimerkiksi päiväkodin oman tai lasten omien varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamisessa, esimerkiksi eri oppimisalueiden osalta. Ikäpolvitoimintaa voitaisiin hyödyntää osana myös vanhusten hoiva- ja kuntoutussuunnitelmia.

Päiväkotien ja palvelutalojen sijoittaminen samaan pihapiiriin tai samaan rakennukseen on tietysti yksi varteen otettava ratkaisu. Tämän suuntaisiin eri ikäpolvia yhdistäviin alue- ja kaupunkisuunnitelmiin ollaan mielestämme jo osittain menossa. Silloin yhteistyöstä saadaan säännöllisempää ja arjen toimintaan yhdistettävää.

Tutkimuksemme kautta saimme arvokasta lisätietoa myös siihen, että lasten ja vanhusten yhteistoiminnasta syntyneet pelot ja ennakkokäsitykset ovat useimmiten osoittautuneet turhiksi. Kun toiminta on päässyt käyntiin, on voitu huomata, että toiminnasta ei ole ollut mitään haittaa esimerkiksi lasten tai vanhusten terveydelle tai siitä ei ole aiheutunut mitään pelkoja. Myös lasten vanhemmat ja vanhusten omaiset ovat voineet todeta pelkonsa olleen turhia ja toiminnasta saadut palautteet ovat olleet päinvastoin pelkästään positiivisia.

Arvioidessamme omaa työtämme tämän tutkimuksen teossa, voimme todeta, että tutkimuksemme oli laaja kokonaisuus, mutta pystyimme pitämään sen hallinnassa tarkkojen rajauksiemme vuoksi. Pyrimme tekemään työmme mahdollisimman perusteelliseen ja laadukkaasti. Uskomme, että myös parityöskentelymme paransi työn laatua. Meillä oli yhteinen tutkimuksellinen kiinnostus ikäpolvitoimintaa kohtaan ja uskomme, että aito kiinnostuksemme aiheetta kohtaan näkyi myös työssämme. Koemme, että parityöskentelyssä oli eduksi, että pystyimme ideoimaan, keskustelemaan ja vaihtamaan ajatuksia työn aikana. Lisäksi aineistojen analyysissä meitä oli kaksi analysoimassa tuloksia, mikä vahvisti tulosten tulkintaa.

Tutkimuskysymyksemme olivat melko laajoja, mutta jo tutkimuksemme alkuvaiheessa päätimme, että haluamme saada hyvän kokonaiskuvan siitä, mistä tekijöistä onnistunut ikäpolvitoiminta koostuu ja mitä se edellyttää toimijoilta. Aineistoa syntyi suuri määrä ja sen litterointi oli yksi tutkimuksen työläimmistä vaiheista. Näimme sen kuitenkin erittäin tärkeäksi osaksi tutkimustamme ja olimme huolellisia ja tarkkoja sen työstämisessä. Tutkimusaineistomme analyysia helpotti sen teemoittelu. Saimme sitä kautta jäsenneltyä ja tulkittua aineistoa hyvin sekä löysimme sitä kautta selkeämmin vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Koska kyseessä oli uusi ilmiö, josta halusimme saada lisää tietoa, päädyimme laadulliseen tutkimukseen sekä teemahaastatteluun. Viittaamme tässä kohtaa Vilkaan (2015, 150), jonka mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei ole oleellista niinkään määrä vaan laatu. Teimme paljon ennakkotyötä sopivien tutkimuskohteidemme löytämiseksi. Kävimme tutustumassa useimpiin paikkoihin etukäteen ja valitsimme niistä tutkimuksemme kannalta sopivimmat. Löysimme kolmelta eri paikkakunnalta kolme hyvää yhteistyökohdetta. Valitsimme haastateltaviksemme kunkin päiväkodin ja palvelutalon ikäpolvitoiminnasta vastaavan, jolla oli paras tietämys toiminnasta. Tutkittavien kohteiden ja haastateltavien määrä oli mielestämme laadulliseen tutkimukseen ja teemahaastattelun luonteeseen nähden riittävä. Yhdyshenkilöiden valitseminen haastateltaviksi oli meistä onnistunut valinta, sillä saimme heiltä kaipaamaamme syvällistä tietoa.

Säännöllisyyttä ei ole meitä aiemmin juurikaan tutkittu ja koimme tämän työmme kautta saaneemme myös siihen lisävalaistusta. Aiemmin ei ole tietääksemme kartoitettu myöskään näin montaa säännöllisen ikäpolvitoiminnan toteuttavaa paikkaa yhtä aikaa eikä näin monesta eri näkökulmasta.

Olemme huolehtineet tutkimuksen luotettavuudesta koko tutkimusprosessin ajan. Pidimme tarkasti huolta haastateltavien ja toimipaikkojen anonymiteetistä, emmekä siksi esimerkiksi tuoneet tutkimuksen tuloksissa esille haastateltavien nimiä tai toimipaikkojen nimiä ja sijaintia. Haastattelun aineiston säilytimme tietokoneella salasanan takana tutkimuksen ajan ja poistimme aineiston kokonaisuudessaan tutkimuksen jälkeen.

Opinnäytetyömme prosessi on ollut meille mielenkiintoinen ja antoisa. Olimme jo ennen tutkimuksen tekemistä kiinnostuneita ikäpolvitoiminnasta ja näimme sen merkittäväksi. Olemme kiitollisia siitä, että saimme tutustua tutkittavien paikkojen toimintaan ja meidät otettiin toimintapaikoissa avoimesti vastaan. Oli myös ilo ja hienoa aistia, miten suuri halu ja aito innostus yhdyshenkilöillä oli järjestää ja kehittää ikäpolvitoimintaa sekä tehdä sitä näkyväksi.

Uskomme, että tulevaisuudessa ikäpolvitoiminnan merkitys korostuu yhteiskunnassamme ja sitä tutkitaan koko ajan enemmän. Eräänä jatkotutkimuksen aiheena näemme toiminnallisen tutkimuksen tai kehittämishankkeen, jossa tavoitteena olisi luoda enemmän mahdollisuuksia lasten ja vanhusten kohtaamiseen arjessa ja heidän vuorovaikutukselliseen toimintaan joko palvelutalon ja päiväkodin yhteisessä palvelukeskuksessa tai kohteissa, joissa päiväkotit ja palvelutalo sijaitsevat etäämmällä toisistaan. Lisäksi olisi mielenkiintoista saada tietoa siitä, miten etäämmällä toisistaan sijaitsevat päiväkodit ja palvelutalot ovat onnistuneet luomaan keskenään säännöllistä toimintaa ja miten se on vaikuttanut lasten ja vanhusten väliseen vuorovaikutukselliseen suhteeseen sekä yhteisöllisyyteen.

Haluamme sanoa lopuksi, että se mitä, näissä tutkimissamme kohteissa on koettu lasten ja vanhusten yhteistoiminnan vaikutuksista, on jotain sellaista, jota ei voi nähdä, ennen kuin sen kokee. Lasten ja vanhusten välinen yhteistoiminta on tuonut heidän työyhteisönsä, työntekijöille, lapsille ja vanhuksille sellaista iloa ja elämäntäytettä, josta he eivät enää haluaisi luopua. Se on antanut heille ja lapsille ja vanhuksille yhteisöllisyyttä, josta kaikki nauttivat. Sitä tunnetta ja sen antamia voimavaroja toivomme myös me itse tuovan tämän opinnäytetyömme kautta myös laajemmin varhaiskasvatuksen ja vanhustyön väliseen yhteistyöhön.

Lähteet

Painetut

Harisalo, R. 2008. Organisaatioteoriat. Tampere: Tampere University Press.

Hayes, C. (2003): An Observational Study in Developing an Intergenerational Shared Site Program: Challenges and Insights. *Journal of Intergenerational Relationships* 1/2003, 113-132.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hyypä, M. & Liikanen H-L. 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy-Juvenes Print.

Kinnunen, P., Penttilä, L., Rantala, J., Salonen, K. & Tervo, T. 2003. Innostuskirja. Nyt! Sosiokulttuurisen toiminnan polunpäitä. Vantaa: Opintokeskus Kansalaisfoorumi.

Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Helsinki: Oy Finnlectura.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Mahkonen, S. 2015. Varhaiskasvatustilanne. Helsinki: Edita.

Marin, M. 2008. Perheet, sukupolvet ja sosiaaliset verkostot. Teoksessa Heikkinen, E. & Rantanen, T. (toim.). *Gerontologia*. Helsinki: Duodecim, 64-75.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino oy.

Nietosvuori, L. 2008. Luovat ja toiminnalliset menetelmät sosionomin työssä. Teoksessa Leena Viinamäki (toim.). 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008.

Ruusunen, T. 2005. Ilmaisulliset menetelmät - siltoja itseen ja toisiin. Teoksessa Ranne, K. & Sankari, A. & Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.). *Sosiaalipedagoginen ammatillisuus - Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi*. Sarja D. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Pori.

Schein, E. H. 1987. Organisaatiokulttuuri ja johtaminen. Suom. R. Liljamo & A. Miettinen. Espoo: Welin+Göös.

Schein, E. H. 2009. Yrityskulttuuri - selviytymisopas. Tietoa ja luuloja kulttuurinmuutoksesta. Suomentanut Päivi Rosti. Espoo: Laatukeskus. Alk. per. 1999 (The Corporate Culture Survival Guide - Sense and nonsense about culture change).

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Ukkonen-Mikkola, T. 2011. Sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: Bookwell oy.

Vuorinen, J. 2012. Ikäpolvien kanssakäyminen hoivakodissa. Etnografinen tutkimus muistisairaiden ikääntyneiden toimijuudesta. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Pro gradu - tutkielma.

Ylikarjula, S. 2011. Vanheneminen kielletty? Elämäkokemuksen puolustus. Helsinki: Kirjapaja.

Sähköiset

Elämän kulku ja ikäpolvet 2012. Viitattu 1.4.2017

<http://www.ikapolvet.fi/images/stories/neljn-yleis-netti.pdf>

Elämäkulku ja ikäpolvet 2014. Viitattu 2.4.2017.

<http://www.ikapolvet.fi/>

Hyvät käytännöt. 2016. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 28.4.2017.

<https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/sokra/hankkeet-ja-hanketuki/arviointi/hyvät-kaytannot>

Hyvässä vanhustenhoidossa on aikaa vanhukselle. 2014. Tiedote 18.7.2014. Superliitto. <https://www.superliitto.fi/viestinta/tiedotteet-ja-kannanotot/tiedote-hyvissa-vanhustenhoidon-yksikoissa-on-aikaa-vanhukselle/>

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelun parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Viitattu 1.4.2017.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110355/ISBN_978-952-00-3415-3.pdf?sequence=1

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 980/2012. Finlex. Viitattu 1.4.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>

Litterointilinkki.

<https://litterointilinkki.wordpress.com/yleisia-ohjeita/litteroinnin-tasot/>

Elämäkulku ja Ikäpolvet - hankkeen valtakunnallinen haastekampanja 2012. Vanhustyön keskusliitto. Viitattu 28.4.2017. <http://www.ikapolvet.fi/images/stories/nelj-n-yleis-netti.pdf>

Saarenheimo, M. (toim.) 2013. Neljän polven treffit. Ikäpolvitoiminnan opas. Vanhustyön keskusliitto. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

http://www.vtkl.fi/document/1/1517/7a62bf2/Neljan_Polven_Treffit_Ikapolvitoiminnan_Opas.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex. Viitattu 1.4.2017

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. 2015. Toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. STM030:00/2010. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 1.11.2017.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70355/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 1.11.2017.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125920/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1

Terhokerho. 2017. Viitattu 15.10.2017.

<https://www.leikkipäivä.fi/terhokerho/mika-on-terhokerho/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 30.3.2017

<http://www.tenk.fi/fi/hk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Varhaiskasvatuslaki 36/1973a. Viitattu 13.3.2017

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Varhaiskasvatuslaki 36/1973b. Viitattu 1.5.2017.

<https://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki>.

Varhaiskasvatuslaki 580/2015. 2 a §. Viitattu 15.10.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Varhaiskasvatuspalveluiden linjaukset 2009. Talentia. Viitattu 15.10.2017.

http://www.asiantuntijapaivat.fi/files/90/Varhaiskasvatuspalveluiden_linjaukset.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. Viitattu 15.3.2017.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Viitattu 2.5.2017.

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Kuviot

Kuvio 1: Sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkitys yhteiskunnan, työntekijöiden, lasten, vanhusten ja työyhteisön kannalta	55
Kuvio 2: Toimintakulttuuriset edellytykset, jotka tukevat ikäpolvitoiminnan toteuttamista ..	57
Kuvio 3: Ikäpolvitoiminnan hyvät käytänteet	59
Kuvio 4: Ikäpolvitoimissa käytetyt menetelmät	61
Kuvio 5: Ikäpolvitoiminnassa esiintyvät haasteet	64
Kuvio 6: Säännölliseen ikäpolvitoimintaan vaikuttavat tekijät	65

Taulukot

Taulukko 1: Teemahaastattelun teemat	25
Taulukko 2: Esimerkki aineiston pelkistämisestä ja alateemojen muodostumisesta	27
Taulukko 3: Esimerkki miten sitaatti elävöittää analyysia	28
Taulukko 4: Tutkimuksemme aineiston analyysin prosessi	29
Taulukko 5: Ikäpolvitoiminnassa käytetyt erilaiset luovat ja toiminnalliset menetelmät	50
Taulukko 6: Vuodenkiertoon liittyvät merkkipäivät, yhteistoiminnat ja tapahtumat sekä niissä käytetyt menetelmät	51

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelurunko.....	75
-------------------------------------	----

Liite 1: Teemahaastattelurunko

Haastateltava henkilö:

Taustatiedot:

- Mikä on ammatti nimikkeesi ja työnkuvasi?
- Mikä on koulutuksesi?
- Kuinka kauan olet työskennellyt täällä?
- Miten olet päätenyt ikäpolvitoiminnan yhdyshenkilöksi? Oletko kauan toiminut yhdyshenkilönä?
-

Teemat:

Teema 1: Säännöllisen sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkitys

a) Säännöllinen ikäpolvitoiminta

- Mitä kaikkea toimintaa ikäpolvitoiminta tarkoittaa päiväkodin ja palvelutalon arjessa?
- Milloin toiminta on alkanut?
- Kuinka usein ikäpolvitoimintaa järjestetään?
- Mitkä tekijät vaikuttavat mielestäsi siihen, että sosiokulttuurisesta ikäpolvitoiminnasta saadaan säännöllistä?
- Miten näet, että säännöllisyys ikäpolvitoiminnassa vaikuttaa päiväkodin/palvelutalon lapsiin, vanhuksiin ja päiväkodin/palvelutalon toimintaan?
- Miten säännöllistä ikäpolvitoimintaa pidetään yllä?

b) Säännöllisen sosiokulttuurisen ikäpolvitoiminnan merkitys päiväkodin/vanhusten palvelutalon toiminnassa

- Mitä päiväkodille/palvelutalolle merkitsee, että toiminnassa korostuu ikäpolvitoiminta?
- Mitä ikäpolvitoiminta tuo päiväkodin tai palvelutalon toimintaan lisää?
- Millaista hyötyä toiminnasta on lapsille ja vanhuksille?
- Millaista hyötyä toiminnasta on työntekijöille ja työyhteisölle?

Teema 2: Toimintakulttuuriset edellytykset

a) Toimintakulttuuriset edellytykset

- Miten ikäpolvitoimintaan järjestämiseen ollaan päädytty? Mitkä tekijät vaikuttivat siihen?
- Miten suhtaudutte ikäpolvitoiminnan toteuttamiseen? Miksi?

- Mitkä ovat teidän päiväkodin/palvelutalon arvot?
- Mitä mielestäsi johdolta vaaditaan ikäpolvitoiminnan järjestämiseksi?
- Mitä mielestäsi työyhteisöltä vaaditaan ikäpolvitoiminnan järjestämiseksi?
- Millaista osaamista työntekijöillä on toiminnan sisältöä ajatellen?
- Minkälaista osaamista toiminta edellyttää työntekijöiltä?
- Onko ikäpolvitoiminnassa suunnittelussa ja toteutuksessa huomioitu valtakunnalliset varhaiskasvatuksen ja vanhustyön periaatteet?

b) Hyvät käytänteet

- Onko toiminta suunniteltua vai onko spontaania? Miksi?
- Ketkä ikäpolvitoimintaa suunnittelee ja onko jaettu vastuita ikäpolvitoiminnan järjestämisestä? Millaisia vastuita ne ovat? Miten henkilöt ovat vastuisiin valittu ja mitä vastuut sisältää?
- Mitä pitää ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa?
- Onko ikäpolvitoiminnalla tavoitteita? Millaisia?
- Millä tavalla toimintaa arvioidaan?
- Dokumentoidaanko toimintaa? Miksi? Millä tavalla?

c) Käytetyt menetelmät

- Millaisia yhteisiä toimintoja teillä on ollut? Missä toiminnat ovat järjestetty?
- Kuinka monta lasta ja vanhusta yhdelle toimintakerralle keskimäärin osallistuu? Henkilökunnan määrä toimintakerralla?
- Miten ryhmät muodostuvat toimintakerroille? Pitääkö ottaa jotain erityistä huomioon?
- Minkälaisia toiminnallisia ja luovia menetelmiä olette käyttäneet ikäpolvitoiminnassa?
- Mitkä menetelmät ovat olleet mieluisia ja toimivia? Mitkä eivät?
- Miten toiminnoissa näkyy sosiaalikuluttuinen innostaminen?

Teema 3: Ikäpolvitoiminnassa esiintyvät haasteet

- Onko ikäpolvitoiminnan järjestämisessä ollut haasteita? Minkälaisia?
- Miten haasteet/ongelmat ovat ratkottu?
- Onko haasteiden kautta muutettu toimintaa? Millä tavalla?